

VICSAY LAJOS: GYAKORLATI PEDAGÓGIA

AUGUSZTUS, SZEPTEMBER

~~Terjesztési, 193~~

1942. AUG. 4.

kir. ügyész.

1942.

SZEGED

6.—7. FÜZET

VII. ÉVF.

SZEGED VÁROSI NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ RÉSZVÉNYTARSASÁG SZEGED, KÁRASZ-UTCA

Szerkesztőség Szeged, Gyertyámosi-u. 6. Megrendelhető: Szeged, Kálvária-u. 7.

Előfizetési díj egy évre P 7.20.

Ha nem óhajt előfizetni, kérjük a lapot postafordultával
visszaküldeni.

TARTALOM

AUGUSZTUS:

Gondolatok tanévnyitáskor — Tanulók vára (Vers.) — A nehezen fegyelmezhető gyermekek fegyelmezéséről — Háborúban (Vers.) — A fölmelt zászló (Vers.) — Hogyan neveljünk vallásosságra? — A módszeres tanításról. — **TANÍTÁSOK, VÁZLATOK:** II. osztály: Olvasmányfárgyalás — III. osztály: Költeménytárgyalás — IV. osztály: Beszéd- és értelemgyakorlat — IV. osztály: Helyesírás — IV. osztály: Történelem — V. osztály: Földrajz — VI. osztály: Természeti és gazdasági ismeretek — VII. osztály: Természeti és gazdasági ismeretek — VIII. osztály: Természeti és gazdasági ismeretek. — **MESEDÉLUTAN:** Igazmondó János — Az igazat is meg kell hallgatni — A hazugság — Szólj igazat! — Az igazlelkűség — A has és a végtagok — A vezér — Szózat a magyar nemzethez — Magyarország címere — Magyarok (Vers.) — Ha a magyar nem üti egymást, az ellenség sohasem bír vele.

SZEPTEMBER:

Szeptember az iskolában — Ünnepi beszéd október 6-ra — A hazáért (Vers.) — A tanítás fokozatai — **TANÍTÁSOK, VÁZLATOK:** III. osztály: Olvasmánytárgyalás — IV. osztály: Természeti és gazdasági ismeretek — IV. osztály: Földrajz — IV. osztály: Helyesírás — V. osztály: Számolás és mérés — V. osztály: Olvasmánytárgyalás — V–VI. osztály: Történelem — VI. osztály: Olvasmánytárgyalás — VI. osztály: Alkotmánytan — VI. osztály: Számolás és mérés — VI. osztály: Gazdaságtan — VII. osztály: Háztartási ismeretek — **OKTÓBER 31: TAKARÉKOSSÁGI NAP:** Mi a legnagyobb kincs — Krisztus és az öregasszony — Lacika — **MESEDÉLUTÁN:** Mindent a hazáért! (Vers.) — Rákóczi lobogója — Október 6. (Vers.) — Az aradi vértanúk — Magyarok, mindenütt (Vers.) — Október 6. — Az aradi vértanúk (Vers.) — A magyar múlt — Isten hozzád (Vers.) — Itélőszék előtt (Vers.) — 1919 január 24. (Vers.) — *A magyar nők áldozatkészsége — Magyar hősök és vértanúk.*

Előfizetési díj egy évre P 7-20.

Ha nem óhajt előfizetni, kérjük a lapot postafordultával visszaküldeni.

GYAKORLATI PEDAGÓGIA

1942.

NEVELÉSÜGYI FÜZETEK

augusztus

6. füzet

Gondolatok tanévnyitáskor.

Körülöttünk lángokban áll a világ, a Föld egyik fele harcolja halálos küzdelmét a másikkal. S a küzdők sorában ott küzd most is a magyar. Nemzetünk virága, féltett büszkesége teljesíti kötelességét hazája iránt az ellenség előtt egész odaadással, szívvel-lélekkel, ha kell utolsó vércseppjéig. Miért? Minket védelmez, bennünket, akik itthon maradtunk, a saját otthonát, amelyet elhagyott, mikor zászló alá szólította a haza parancsa.

Ez a hősie helytállás bennünket is kötelez. Kötelez arra, hogy az itthoni rajvonalon mi is egész szívvel-lélekkel megálljuk helyünket. Olyan munkát végezzünk, mint ők odakint, ha kell, lemondással, ha kell önfeláldozással. Mert a mai háború nemcsak az első vonalban küzdő katonák harca, hanem az egész nemzeté, azoké is, akik itthon maradtak.

Jól ismert dolgok ezek, mégis minduntalan hangoztatnunk kell, amíg vérvé nem válik valamennyiünknek.

Reánk, akik az új nemzedéket neveljük az iskolában, ez a háború külön feladatot is ró. A családfők legnagyobb része távol övéitől teljesíti most kötelességét. A gyermek édesanyjára marad, akinek viszont ura helyett kell munkába állnia legtöbbször. Így a gyermek nevelése csaknem teljesen az iskolára hárul.

A magyar nevelőt nem kell arra oktatni, figyelmeztetni, mit kell tennie ilyenkor. Láttuk munkáját az első világháborúban, látjuk most, amikor szinte szülője lett tanítványainak, nem egyszer gyámolítója a fő nélkül maradt családnak is. De így is van ez rendjén. A magyar tanító, nevelő mindezt szíve sugallata szavára végzi, nem kíván, nem kér, nem vár érte semmi jutalmat, csupán azt, hogy munkájának fontosságát felismerjék s megbecsüljék.

TANULÓK VÁRA.

Tanulók vára, öreg iskolája,
Nyisd fel kapudat, ifjak zörgetik,
Kiket úz-hajt a tudás szomjúsága,
A jövő titka, álma és a hit.
Erények nyílnak nyájas termeidben,
Szíveket összeforrasztó meleg.
Javadért küzdő ifjad rendületlen
Fogadja: nem lesz léha, csüggeteg.

Palotás terek, díszterek mit érnek,
Ha, aki járja, hitében fakó,
Csak álharcosa a polgárerénynek,
S elesábitja rongy nemzetfaló.
Korcs nemzedéktől oltalmazza Isten
Ezeresztendő földünk berkeit,
Mi őrszemekre várunk, kik a szírtén
Egy jobb világnak jöttét hirdetik.

Szép iskolánk, kunyhó- s palota-sorban
Csillanjanak fel egyként falaid,
S aki fölitta fényed buzgalomban,
Élvezze holtig napsugaraid!
A szíves harcost az Isten megáldja,
Célhoz vezérli, nyujt neki kezet —
De *dolgozzál*, így szól szent parancsa,
Elvész, aki csak úrnak született!

Légy édesanyánk, légy Gracchusok anyja,
Tett iskolája, másképp elveszünk!
Önzetlen munka páratlan magyarja,
A talpig férfi lelke kell nekünk.
Gondok, bajok útvesztőibe lépve,
Legyünk nagy eszmék gránitcszlopa,
Helytállva nézzünk mindig fel az égre,
Mint te, te áldott, áldott iskola!

Havas István.

A nehezen fegyelmezhető gyermekek fegyelmezéséről.

A nevelés, a fegyelmezés, tulajdonképen a család szent kötelessége, azonban a legtöbb család már nem alkalmas erre a komoly, nagy feladatra, ép ezért a tanító munkája, — különösen kültelkeken, — állandóan nehezebb lesz s mindég több a nehezen fegyelmezhető gyermek.

Ha a nehezen fegyelmezhető gyermek fegyelmezésén gondolkodunk, először is azon kell gondolkodnunk: „mi az oka“ a gyermek fegyelmeztetlenségének?

Nézetem szerint főképen öröklött vagy szerzett egészségi okok, vagyis testi-lelki betegségek, gátoltságok; rossz szociális helyzet, rossz lakásviszonyok, öröklött rossz hajlamok, a család vallástalansága, a durva, rossz példát adó környezet, a szülők idegessége, amely a gyermekre hatással van; a soha ki nem elégített apró vágyak, a sivár, örömtelen élet és az utca, mozi, rossz pajtások romboló hatása.

Ha segíteni akarunk, ezeket a gátló, romboló körülményeket kellene mind megszüntetni s akkor a gyermek minden különösebb nevelési fogás nélkül, nyugodt, úgynevezett „jó gyermek“ lenne.

Amíg a szociális, egészségi körülményeken nem tudunk változtatni, addig a legfontosabb lenne a napközit jobbra szervezni, vagyis pld. 20-nál több gyermek ne legyen egy csoportban, hogy a tanítónő valóban az anya nevelői szerepét tölthesse be, egyénileg foglalkozhasson velük, lelkükre hathasson, törődessen mindegyikkel külön-külön.

Továbbá szükség lenne több átmeneti otthonra, hogy mindegyik rossz környezetben levő gyermeket el lehessen helyezni.

Végül, célra vezető lenne, egy titkos gyermekrendőrség, akik az utcán csavargó gyermekeket bekísérnék s a szülők otthoni körülményeit vennék bírálat alá.

A legideálisabb segítség, javítás azonban, — hangsúlyozom — az lenne, ha az állam a családok anyagi és lakásviszonyain segíthetne, hogy a gyermek a családban maradhasson, nehogy a szülő azt higgye, elég, ha megvan a gyermek, a felnevelés már az állam gondja.

Lelkileg-testileg jó környezet jó hatással van a gyermekre.

Bizonyításul megemlítem, hogy a világháború után két évig voltam Hollandiában s ezen idő alatt körülbelül 300 gyermekkel foglalkoztam, akik közül nagyon sokan azt mondták, hogy itt lehetetlen rossz lenni, mert itt mindenki olyan nyugodt; senki nem kiabál; a nevelő papa nem részeg; jól ki-

alszom magamat, mert külön ágyam van; nem éhezem; s ha valamit kérek, megkapom, nem kell szégyelni magamat az iskolában, hogy nekem nincs meg, amit a tanítónéni kíván. — Én pedig hozzáfűzöm, hogy a nyugodt légkört a hollandok mély, komoly vallásossága adja meg.

Másik bizonyság a Bajza-utcai átmeneti fiúotthon, ahol — az igazgatónő elmondása szerint — a legfegyelmezhetetlenebbnek mondott fiúk, egy-két hét alatt, minden büntetés nélkül, megjavulnak, nem durvák, nem lökdösődnek, nem lopkodnak, nem hazudnak, elkövetett hibákat önként bevallanak, megbánják, mert tudatosítják bennük a jót, a fiúk állandóan jó példát látnak s teljesen nyugodt légkörben élnek. Még öröklött bajok okozta kilengések is hamarosan elmúlnak, mert a belső nyugtalanságok levezetésére sokat tornáztatják, foglalkoztatják őket.

Tehát újból ezt ismétlem, a családok szociális helyzetén, lakásviszonyokon kellene elsősorban segíteni!

Igaz, jó anyagi viszonyok közt élők közt is akad nehezen fegyelmezhető gyermek, ezeknél testi-lelki betegség a nyugtalanság oka. Ekkor „orvosi segítség“ kell.

Amíg ezeken a szociális, egészségi kérdéseken nem segíthetünk, használjuk fel továbbra is, — mint eddig is tettük, — a vallásosságra nevelés minden módját; adjunk jó példát; minden tanítási egységnek legyen komoly, mélyre ható pedagógiai célja; mondjunk történeteket, melyekben a jó elnyeri jutalmát, a rossz bűnhődik; olvassunk hitet adó, örömet sugárzó, jó könyveket; soha ne büntessünk túl szigorúan s főképen ne igazságtalanul, mert ez teszi kenekká a gyermekeket; keressük a gyermekben a meglevő parányi jót, ezt hangsúlyozzuk, erre a kicsi jóra építsünk s fejlesszük benne a jóra való törekvést.

Prohászka püspök ezt írja egy helyen: „A büntettek büntetésében is inkább a gonoszok megjavítása és a bűn veszélyének elhárítása álljon előtérben.“ Prohászka püspök ezt felnőttokról írta, mennyivel inkább kell ezt az elvet követni gyermekeknél.

A gyermek megjavítása a munkaszeretet megkedveltetésén, a hazafias, vallásos, felebaráti szeretet érzésének felébresztésén, ápolásán alapszik.

Vallásos és dolgozó ember soha nem lesz rossz ember, ép azért szeretessük meg a gyermekkel az imádkozást, az istenfélelmet, bizalmat a jó Istenben, a lemondást, az önmegtagadást, megnyugvást a nehéz helyzetekben, betegségben, melyeket tanuljanak meg Isten szent akaratának tekinteni.

Foglalkoztassuk őket okosan, hogy tudjanak dolgozni, az időt célszerűen felhasználni, ne csak a készet várják, hanem tudjanak segíteni, az anya munkáját megkönnyíteni.

Szoktassuk tanítványainkat „önfegyelemre“. Gyakorolják magukat ösztöneik, rossz tulajdonságaik, kívánságaik leküzdésében. Gyakoroltassunk velük illemszabályokat, hogy szokásukká váljon a jó módor.

Fontos a tekintélytisztelet mélyítése. A legfőbb tekintély legyen a gyermek előtt a jó Isten!

Evvel be is végzem gondolataimat a fegyelmezésről. Aki Krisztus felé fordul, az ő keresztjét tekinti útmutatónak, az a legnehezebb életkörülmény közt is, rossz hatásoknak kitéve is becsületes, erkölcsös, fegyelmezett, kötelességtudó lélek marad.

A szovjet a legfőbb bizonyság, hogy vallástalanság csak pusztulást, hanyatlást, fékezhetetlenséget, kegyetlenséget eredményez. Vallástalan családban a gyermek áldozatává válik az erkölcstelen, könnyelmű légkörnek, ahol a gyermeket még nyügnek és tehernek is tekintik.

Vágyva-vágyunk boldog, nagy Magyarországra, de teljes öröm csak akkor lesz, ha ezeréves határainkon belül fegyelmezett lelkek a haza polgárai!

Budapest.

Barabás Ilona II.

HÁBORUBAN...

Van-e mostan olyan legény,
Aki fél,
Ha a mennykő jár is ott a
Fejénél?
Takarodjék el közülünk
A gyáva,
Bujjék belé a kemence
Lyukába!

Testvéreim a szabadság
Nevében,
Álljuk meg a helyet amúgy
Keményen!
Mutassuk meg, hogy mik vagyunk?
Olyanok,
Akiken a veszedelem
Ki nem fog!

A legelső jeladásra
Kiállunk,
Ha elesünk, új sor áll föl
Utánunk;
Ha két magyar marad is a
Világon.
(Csak e kettő szabad legyen)
Nem bánom!

Háromszínű magyar zászló,
Dicső jel!
Védelmünk megfeszített
Erővel,
Kiemeltük a porból szent
Szárnyadat,
Röpülj előttünk a magas
Ég alatt!

Háromszínű magyar zászló,
Vezérelj,
Egyikünk sem fösvénykedik
Vérével!
Ellenséged előbb meg nem
Taposhat,
Míg vérünkkel be nem festett
Pirosra!

Petőfi Sándor.

A FÖLEMELT ZÁSZLÓ.

Harangzúgás a hangunk:
 Csengő ezüst és pendülő szél,
 Az egyik fától el a másikig
 Csak halk sóhajlás.
 De egymásnak míg súgva tovaadjuk,
 Százak, meg ezrek veszik át a hangját,
 Amint orkánnak nőtetí a szél!
 A föld alvadt, fekete vére
 Megindul léptünk ütemére
 Új zsendülés, új fakadás felé.
 S harsogva, zúgva, zengő dalba csap,
 Ó, nincsen élet diadalmasabb!
 A szívünk nőtt meg:
 Az döngeti a mellünk:
 A porból,
 A sárból
 Egy zászlót fölemeltünk!
 Egy zászlót fölemeltünk,
 És véle föl egy eszmét,
 Mely szent, miként az oltár
 S imába halkuló Isten-szerelmünk.
 Széttéphetik. Minden darabka rongya
 Egy új lobogó,
 Mít jelként tűzünk minden ősi házra,
 És meglengetjük szűzfehéren,
 Könnyezve és hallelujázva.
 Hiába tépik,
 Tapossák, rugják,
 Meg fogja lelni mindegyik a rudját,
 Amíg a szívünk döngeti a mellünk.
 És esküszünk:
 Hullhatunk jobbra, balra —
 Elvisszük fényre, diadalra
 A zászlót, amit fölemeltünk!

Ifj. Szász Károly.

Hogyan neveljünk vallásosságra?

A népiskolai nevelés-tanítás feladatát a népiskola céljának meghatározása foglalja magában. A legújabban kiadott tanterv a népiskola céljai között a nevelést állította a központi helyre. A tanterv ismeretanyaga és a kifejlesztendő készségek neveinek és fokozatainak megjelölése nem öleli fel teljesen a célmeghatározást vagy nem nyújt elég eszközt és módot a cél eléréséhez. Ezért az útmutatások tulajdonképpen szervező kiegészítő részei a tantervnek. A tanterv — már természeténél fogva — sem foglalkozhat a népiskola nevelő munkájával, annak előzményeivel. Már pedig a népiskola nevelő munkájának sikere ezeknek a tényezőknek figyelembevétele nélkül nem volna biztosítható akkor sem, ha a tanító lépésről-lépésre, szigorúan nyomon követné is a tanterv előírásait. Meg kell tehát jelölni azokat az alapelveket is, amelyekhez minden tanítónak alkalmazkodnia kell az említett tényezők helyes felismerése és értékelése szempontjából.

Az új népiskolai tanterv a népiskola célját a következőkben jelölte meg. A népiskola feladata, hogy a gyermeket vallásos és erkölcsös polgárrá nevelje...

Alljunk meg ennél a meghatározásnál s foglalkozzunk jelen alkalommal az első részletcélkitűzéssel, a tanuló vallásos nevelésével.

Hogyan nevelünk vallásosságra? Erre az Útmutatások III. kötete ad teljes és nagyon megszívlelendő választ. Állami tantervben nem igen lehetett még ilyen, a vallásos nevelés mellett ennyire kiálló szavakat olvasni. Idézzük itt szóról-szóra a vallásos nevelésről szóló részt, nem baj, ha az Útmutatások úgyszólván kötelezővé tették minden tanítóra annak nemcsak átolvasását, hanem az abban foglaltak követését is, az illető nem lehet eléggé ismételni, annyira új és örömdús.

„A vallás az embernek Isténtől való függése, a vallásos élet pedig mindazon kötelességek teljesítése, melyek e viszonyból fakadnak. Az ember életének kiinduló pontja és végső célja maga a teremő Isten. A Teremő korlátlanul rendelkezik teremtvényével: parancsokat ad neki, megjelöli élete célját és megadja neki azokat a lehetőségeket, amelyekkel a kitűzött célhoz eljuthat.“

„A vallásos nevelésnek lelke és középpontja a hit és a kegyelem. A vallásos nevelés nem merülhet ki vallásbölcseleti fogalmak átadásában, sem pedig a misztikus érzelmekbe való elmélyedésben, hanem a kinyilatkoztatott tanítás alapján felülemelkedik a tapasztalati és tudományos ismereteken, a természetfeletti erők támogatásával olyan képességet alakít az ember lelkében, hogy egész életét Istenbe vetett hitben tudja élni.“

„A vallásos nevelésnek első feladata tehát a hit megalapozása, erősítése és megszilárdítása. A hitből élő ember természetesen találja Isten parancsainak teljesítését, az Ő akaratához való alkalmazkodást és végső céljának munkálását.”

„Minden emberben ösztönösen él az istenhit. A nevelő feladata ennek a hitnek helyes irányba terelése és megtartása.”

Majd később így folytatja: „A tanító mindig tartózkodjék olyan kijelentésektől vagy megjegyzéstől, amely a vallás-erkölcsi életet sérti vagy bántja és sohase avatkozzék olyan kérdésekbe, amelyek határozottan a hitoktatás területére vágnak, mert könnyen kételyeket támaszthat. Legyen a tanítóban annyi fegyelmezettség, keresztyény vallásos életszemlélet, nevelői feladatának olyan átétele, hogy kellő tiszteletet tanúsíthasson a másik terület kényes és nehéz kérdései iránt. Sohase hagyja el a tanító ajkát a vallásos hitet és az arra épített keresztyény világnézetet sértő, kisebbitő megjegyzés. Sokkal fontosabb azonban, hogy a tanító a vallásos nevelést maga is erőteljesen támogassa, vagyis a hitoktatót építő munkájában példával és tanítással segítse.”

„A vallásos nevelésnek akkor van mélyen ható ereje, ha a tanító saját példájával támogatja a hangoztatott igazságokat. A sok beszédnél többet ér a jó példa. Nem szabad feledni, hogy az ifjúság nemcsak hallgató füllel fordul tanítója felé, hanem figyelő szemmel lesi irányítójának és vezetőjének életét. Mindig a példát keresi. Ha a sokszor értékesnek mondott életfelfogást megvalósítja és tiszteli tanítója is, szívesen hajlik erre az életirányra a tanuló.”

Majd tovább így szólnak az Utmutatások: „A tanító példája fel sem mérhetően nagyhatású a tanuló iskolai és bontakozó vallás-erkölcsi életében. A gyermek otthon szülőjében, az iskolában tanítójában látja szellemi életének tekintélyét. Ha a tanuló tanítójában megfigyeli az életnek ezt a nagy kincsét, a szó igazi értelmében tanítvány lesz. Ilyenkor szokott a tanító és a tanuló közti viszony az atya és a gyermek kapcsolatává nemesedni. A tanító példás életének látása nemcsak követésre serkenti a tanulót, hanem bizalomra is hangolja. Az első erőt ad neki, a másik arra készíti, hogy feltárja lelkét. Ezzel szemben az olyan tanítói élet, amely ellentétben áll az ajkát elhagyó igazságokkal és törvényekkel, mindent elperzsel.”

Ezután sorba veszi az Utasítások az egyes tantárgyak keretében felhasználható alkalmak kiaknázását a nevelés, hangsúlyozottan a vallásos nevelés szempontjából. Ha mindenben megvalósul az Utmutatások nemes szándéka, aminek meg kell történnie, hiszen előírás, igen örömdetes következményei lesznek a nevelés szempontjából, amely a tanulókról átáramlik az életbe, annak minden területére is, s könnyű, vagy legalább is könnyebb dolga lesz a nevelőnek, hiszen a vallásos nevelés az alapja minden további nevelői munkásságnak.

A MÓDSZERES TANÍTÁSRÓL.

A tanítástan (*didaktika*) a tanítással, mint a nevelő munkájának egyik részével foglalkozik s így része a pedagógiának. Főfeladata megállapítani mi a tanítás és annak célja, mit és hogyan kell tanítani. A tanítástan egyik része tehát a részletes didaktika, amely minden tantárgy tanításának módszerével külön és részletesen foglalkozik, tehát nem általánosít, hanem az egyes tárgyak tanításának konkrét kérdéseivel foglalkozik: módszertannak (*methodikának*) nevezzük.

A tanulás az ismereteknek és ügyességeknek, egyszóval a tudásnak megszerzése, tehát szellemi munka, melyet a tanuló magának kell elvégezni. Így a tanítás tulajdonképen abban áll, hogy ezt a szellemi munkát megindítsa, vezesse, ösztönözze, eredményhez juttassa, irányítsa, alkalmat nyújtson a tanulásra.

A tanítás tehát irányítás és vezetés, amely a tanulóra irányul, azért, hogy az ömunkásságot fejthessen ki, amelynek révén ismereteket gyűjt magának. Ezért nem ismerünk eredményes tanítást, amely csak a tanító munkája, a tanuló minden közreműködése nélkül. Így végeredményben a tanítás abban nyilvánul meg, hogy a tanulót tanulásra készítjük, vágyat ébresztünk benne bizonyos ismeretek elsajátítására, megkönnyítjük számára az elsajátítást s azt megerősíteni igyekszünk a gyakorlati életben való alkalmazással.

A tanítás módszere így egyes igazságok felfedezésére, megláttatására törekszik, vagyis azt az utat — még hozzá a legkönnyebben járható utat — kell megállapítani, amelyen ezek az igazságok a tanulók sajátjává lehetnek.

Ez a módszer tehát függ a tanulótól, a tantárgytól, végül a tanítóból is. E három tényező helyes összeegyeztetése a legfontosabb módszertani kérdés.

Az ismeretszerzésnek vannak lélektani és logikai mozzanatai, amelyekkel minden nevelőnek tisztában kell lennie.

Lélektani mozzanatok a következők:

1. a tanításnak konkrét dolgok szemléletéből kell kiindulnia,

2. ezt követi az értelmi munka: az összehasonlítás, a közös jegyek kiválasztása, végül a fogalom megalakítása.

3. Ezt kell követnie a fogalom megerősítésének, ami begyakorlással, alkalmazással történik.

Az *ügyességek elsajátíttatásánál* természetesen a begyakorlásokon van a hangsúly (kézimunka, rajz stb.) Itt is szemléltetésből indulunk ki, amelyet azután bizonyos mozgásérzetek begyakorlása követ (izom-munka). Az ügyességek tanításánál tehát a következő a tanítás fokozata: érzetek nyújtása (szemléltetés), értelmi belátás és a begyakorlás. Más szóval az ügyes-

ségek tanításánál a következő három fontos mozzanatnak kell bekövetkeznie:

- a) benyomás nyújtása és a megértetés,
- b) a megerősítés és
- c) az alkalmazás.

Az *ismeretek tanításánál* a tanítás menete a következő lesz:

- a) érzetek nyújtása (szemléltetés),
- b) képzetek nyújtása (elképzelés),
- c) társítás (képzetek kapcsolása),
- d) összehasonlítás és a közös jegyek kiválasztása,
- e) fogalomalkotás,
- f) megerősítés,
- g) begyakorlás,
- h) alkalmazás.

A tanítás *logikai mozzanatairól* szólva arra kell törekednünk, hogy a tanulók tiszta és világos fogalmakat kapjanak, szerezzenek. Módszeres eljárásunknak arra kell irányulnia, hogy ezt a tiszta fogalomalkotást elősegítsük, a helytelent kijavítsuk, a zavarosakat világosakká tegyük, a fogalmakat rendezzük, helyes kapcsolatba, összefüggésbe hozzuk egymással.

A pedagógiai meggondolás, valamint a hosszú gyakorlat minden tantárgynál bizonyos előnyös eljárási formákat, mód szereket állapított meg. Ezek a *különös, tárgyanként változó módszeres eljárások*.

Vannak azonban a tanításnak olyan mozzanatai, amelyek minden tanításban előfordulnak, (előkészítés, tárgyalás, befejezés s ezek részei), ezeket *formális fokozatoknak* nevezzük. A formális fokok elméletét Herbart Frigyes (1776—1841) német pedagógus állapította meg először. Az ő összeállításán Ziller, majd Dörpfeld változtatott, míg végeredményben ma általában a következő formális fokozatokat állapíthatjuk meg:

I. Előkészítés. Ez áll a figyelem, érdeklődés felkeltéséből a tárgyra való áthajlásból és végül a célkitűzésből.

II. Tárgyalás. Ez áll a szemléltetésből, a rávezetésből, (megértetés), fogalomalkotásból, a megerősítésből (begyakorlás, kapcsolás).

III. Összefoglalás. Az ismeretanyag rendezéséből, az eddig tanultakkal való kapcsolásából.

Az egyes fokozatokkal — minden tantárgyra kitérően — a következőkben foglalkozunk.

(Folytatjuk.)

(—)

TANÍTÁSOK — VÁZLATOK.

Olvasmánytárgyalás.

II. osztály.

A tanítás anyaga: A mi házuk című költemény. (Szabolicska Mihály.)

I. Előkészítés. a) Érdeklődéskeltés. Ki honnan való? (Megbeszélés.) Ki nem lakik most szüleinél? Vágyakozik-e haza otthonába? Miért? Milyennek találjuk otthonunkat? Miért?

b) Ráhangelés. Én is voltam egyszer távol szülőházamtól. Más városban tanultam, messze szülőfalumtól. Még ma is megmozdul a szívemben valami, ha arra gondolok, mikor jó szüleimtől meg kellett válnom. Hiszen tudtam én azt, hogy nem örökre, nem is olyan sokáig, csak szeptembertől karácsonyig, karácsonytól húsvétig, húsvétól az év végéig. Mégis úgy váltam el különösen jó édesanyámtól, mintha az ellenség elé mentem volna. Már előtte este elbúcsúztam titokban a háztól, annak minden szegletétől, fájától, kedves virágaitól, hűséges állataitól. Reggel aztán, mikor édesapámmal felültem a kocsira, már akkor túl voltam a legnehezebbjén, az édesanyámtól való búcsúzáson is. De a fájdalmas búcsúzásba is belemelegített valami, valami, amit a kezemben éreztem, mint jó édesanyám utolsó vigasztalását: egy ezüst pénzdarabot. Hát bírtam is addig nagy hősiiesen, amíg el nem indult velem a vonat. Hanem akkor aztán kitört belőlem az egész fájdalom. Félre fordultam az ablaknál, — hogy más meg ne leshesse az én nagy bánatom — s úgy elsirattam az én szülőföldemet, mintha a világ másik végére vitt volna a prüszögő gőzmasina. De nem is volt olyan nap, bármennyire sok dolgom volt is az iskolában, — hogy legalább reggel és este, amikor lefeküdtem, haza nem gondoltam volna. Bejártam képzeletben az egész házat, láttam jó szüleimet, amint tesznek-vesznek a ház körül s nem egyszer magamat is ott láttam mellettük, mint amikor otthon voltam. Hej, de nehéz volt ilyenkor a felébredés, már tudniillik az álmodozásból. De szépnek is láttam ilyenkor a mi kis egyszerű házunkat, a világ legszebb palotáját sem fogadtam volna el érte!

c) Célkitűzés. Sokan átélték már ezt az érzést, sok költőnk meg is írta, mit érzett, amikor jó otthonára, szüleire gondolt a messze távolból. Kérdezzük meg most egyik legkedesebb költőnket, Szabolicska Mihályt, milyennek látta ő a távolból házukat?

II. Tárgyalás. a) a költemény bemutatása.

A MI HAZUNK.

Az a mi kis kedves házunk
A legszebb ház a világon;
Faluvégén, pázsítszélen,
Talpig mosolygón, fehérén.
Az a mi kis kedves házunk!

Két fényes ablakszemével
Ugy tekint az országra,
Mintha mindig engem nézne:

„Mégse látom, mégse... mégse...”
Mintha csak ezt hajtogatná,
Az a mi kis kedves házunk!

S föl se tenné senki róla,
Milyen egy kis Kánaán az!
A padlásán télbe, fagyba,
Hogy terem a piros alma!
S mennyi az álló szőlője,
Vígán csörrenő diója;
Édesanyánk kék kötője
Annak a megmondhatója!

„Oh ha én most váratlanul,
Ott teremnék kapujába...
Hogy megtelnék boldogsággal,
Öleléssel, könnyhullással,
Az a mi kis kedves házunk!

- b) A költemény által keltett élmények megbeszélése.
c) Gondolatsorozatunkénti olvasás és megbeszélés:
A mi kis faluvégi házunk a legszebb a világon!
Mindig engem vár, mikor megyek már haza.
Van ott minden a világon, ami csak kedves nekünk!
Ha most ott teremnék kapujában!...

d) Elmélyítés.

III. Összefoglalás.

Költeménytárgyalás.

III. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Búcsú a madaraktól. (Ábrányi Emil.)

I. Előkészítés. a) Érdeklődéskeltés. Tegnap kimentem a határba. De olyan szomorúan jöttem haza onnan. Nem olyan már a határ, mint nyáron volt. Mintha kifosztották volna... üres, néma, kihalt... Ellenség sem tudta volna jobban kifosztani. Az útszéli fák már csak sárga-barna leveleikkel csörögnek ágaikon az alattuk járó emberre, mintha figyelmeztetni akarnának: elmúlik az élet. Sehol egy virágot nem látni már, mindenütt száraz kóróval karikázik a csípős szellő. Az égen úgy búsul a nagy darab felhő, mintha gyászlobogó lenne, mintha siratna ő is valamit, ami elment... De talán semmi sem szomorított el annyira, mint az a nagy-nagy csend, ami a földeken rámijesztett... Se a földön, se a levegőben nem hallatszott egy kis hangfoslány sem. Ezt is kirabolta valaki! Megfordultam, kedvetlenül hazajöttem. Nem is megyek ki a határba addig, míg ilyen marad.

b) Áthajlás. De itthon se sokkal jobb világ várt reám. Itt is olyan csendes lett a falu, mintha eleredt volna az orra vére...

Csend az utcákon, a házak között. Egyszerre hirtelen feleszméltem, miért ez a nagy, temetői csöndesség! Kedves vendégeink, dalos madaraink keltek útra s mentek melegebb hazába. Észre sem vettem, amikor elmentek. Talán még el sem búcsúztak tőlünk, akik annyira szeretttük őket? Azt nem tehették, a madár sokkal hálásabb annál, semhogy búcsúszó nélkül elhagyja azokat, akik szeretik... Akkor bizonyosan én nem vettem észre csak, hogy elmentek a mi kedves madaraink. Ezért lett egyszerre olyan üres minden nálunk.

c) Célkitűzés. Most, mivel már nem búcsúzhattam el tőlük élőszóval, szemtől-szemben, de azt hiszem ti sem, gyermekek, tudjátok mit, búcsúzzunk el tőlük most — gondolatban. Hívjuk segítségül — hogy szebben ki tudjuk fejezni érzéseinket — egyik kiváló költőnket, Ábrányi Emilt, vele búcsúzzunk el kedves madarainktól.

II. Tárgyalás. a) A költemény bemutatása.

BUCSU A MADARAKTÓL.

Költözik a ragyogó nyár,
Elmegy nemsckára,
Szürke köd száll lassan, lomhán
A hegyek fokára.
Nem hallani pajkos hangját
Bujkáló kakuknak,
Sárga tarlón, bús mezőkön
Őszi szellők búgnak.

Hulldogálnak már a fákról
Hervadt levelecskék,
Készülődnek a pacsirták,
A csicsergő fecskék.
Alljatok ki a küszöbre,
Amikor majd szállnak
S ezt mondjátok bucsuzóul
A vándormadárnak:

„MenjeteK hát más országba,
Távol tengerekre!
Szárnyatokat a nagy Isten
Jósága vezesse!
De ha hegy-völgy új tavasznak
Harmatcsöppjét issza,
Jöjjetek mind, a mi édes
Szép földünkre vissza!”

b) A költemény által keltett élmények megbeszélése.

c) Gondolatesoportonkinti (szakaszonkénti) olvastatás és megbeszélés.

Költözik a nyár, a mezőn már őszi szelek búgnak.
Készülődnek messzi útjukra a madarak is.

„Vezessen benneteket a jó Isten, de tavaszra gyertek vissza,
kedves madaraink megint!”

d) Elmélyítés.

III. Összefoglalás.

IV. ÖSZTALY.

A tanítás anyaga: őszi termések. (Kirándulás alapján.)

I. *Előkészítés.* a) Számonkérés. A kiránduláson látottak felújítása, megbeszélése.

b) Áthajlás. Annyi sok mindenféle termést láttunk, most hát szedjük rendbe őket.

c) Célkitűzés. Beszéljünk ma az őszi termésekről.

II. *Tárgyalás.* a) Gyümölcsök. Milyen gyümölcsöket látunk ősszel? Milyen részei vannak a fának? (Gyökér, törzs, ágak, levél, virág.) Mi fejlődik a virágból? (Gyümölcs.) Mire való a gyökér, törzs, levél, virág? A virág, majd a belőle fejlődő gyümölcs révén gondoskodik a növény utódairól. Mit csinálunk mi a fák gyümölcseivel? Hát a szilva, barack, dió, alma, szőlő is virág volt valamikor? Hogyan lett a virágból ilyen húsos gyümölcs? A növény óvja, félti, védelmezi az utódját biztosító magvait. Ezért különféle módon gondoskodik azok védelméről. A szilva magvát hol látjuk? Mivel védi a szilvafa magvait? (Erős csonthéjjal.) Ismertek-e más ilyen csontos héjú gyümölcsöt is? (Ringló, duráncai és veresszilva, cseresznye, meggy.) Mindegyik gyümölcs csonthéja fölött mit találunk? Húsos részt. Hát ez mire való, mit gondoltok? A madarak is megeszik a rajtuk levő húsos részt s ezáltal önkénytelenül is terjesztik, széthordják a magvakat. (A maghoz csak akkor jutnának, ha előbb a csontkemény héjat széttörnék.) Mire való hát a csonthéj a magvakon? (Védelmet nyújt a magnak addig, míg kicserázhat.)

Az alma is csonthéjú gyümölcs? Mit találunk a belsejében? (Szemléltetés.) Ha kettévágjuk az almát, belsejében hártvány *csutkát* találunk, mely öt rekeszből áll. Mit találunk az egyes rekeszekben? (2–2 magot.) Itt a csutka a tulajdonképeni termés, mert ez a virág magházából keletkezett. A csutkát körülvevő húsos rész nem egyéb, mint az elhúsosodott vacok. (Szemléltetés.) Ezen ült a virág valamikor. Az ilyen termést, amelyben a terméshez a vacok is hozzájárult, *almatermésnek* nevezzük. Ismertek-e más almatermést is? (Körte, vadkörte, birsalma, naspolya, berkenye. (Szemléltetés.)

Melyik az őszi legkedvesebb gyümölcse? (A szőlő.) Hát a szőlőnek milyen termése van? (Bogyó.) Min vannak az egyes bogyók? (Fürtön.) A szőlőnél a leveses bogyóban vannak a magvak. Az ilyen termésnek bogyótermés a neve. Ismertek-e más bogyótermést is? (Egres vagy köszméte, ribiszke, de bogyótermése van a paradicsomnak, sőt a töknek, dinnyének (sárga és görög), meg az uborkának is!)

b) Száraz termések. Mit látunk a kertekben? Milyen termése van a babnak? Nem láttátok, mikor zölden főzte édes-

anyátok? Az ilyen termést hüvelytermésnek mondjuk. Ha a hüvely megéri, megszárad (száraz termés), a hegyétől két-felé hasad, hogy a benne levő magvak, a babszemek kihulljanak. Ismertek-e még más, a babhoz hasonló hüvelytermést? (Borsó, lencse.) A bab, borsó meg a lencse nagyon fontos táplálékanyagaink, nemcsak frissen, de télire eltéve is szívesen megesszük. A hüvelytermés tehát milyen termésnek mondható? (Száraz termés.) Milyen termés volt a csonthéjas és bogyó termés ezzel szemben? (Húsos.)

Már nem láttunk, de nagyon szeretjük s kertünkben virágzott nyáron a mák is! Milyen termése van a máknak? (Szemléltetés.) A mákfej vagy tok belsejében hosszú léceket, választófalakat láthatunk. Ezeket fejlődtek ki a magvak, amelyek azután érett, száraz korukban lehullottak a tok aljára. De van olyan mák is, amelynek tokján, a korona alatt apró lyukak keletkeznek. Ez arra való, hogy a szélben a magvak, az apró lyukakon keresztül könnyen kiszóródhassanak. (Hasonlat: cukorhintő, sóhintő stb.)

Ismeritek-e a mogyorót? Milyen annak a termése? Úgy mondjuk: *makktermése* van a mogyorónak is, a gesztenyének is. Milyen fának van makkja? (Tölgy.) Ezt is makktermésnek mondjuk. Hát a gabonának milyen a termése? (Szemtermés.)

III. Összefoglalás. Most hát foglaljuk össze, milyen terméseket ismertünk meg:

Vannak: I. *Húsos termések*,

II. *Száraz termések*.

I. *Húsos termések* lehetnek: csonthéjasok (szilva, barack, cseresznye, meggy, dió),

almatermés (alma, körte, birsalma),

bogyótermés (szőlő, egres, ribiszke, paradicsom),

töktermés (tök, dinnye, uborka).

II. *Száraz termések*: hüvelytermés (bab, borsó, lencse),

toktermés (mák),

makktermés (mogyoró, szelidgesztenye),

szemtermés (búza, rozs, árpa, zab, kukorica).

Helyesírás.

IV. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: a hosszú és rövid mássalhangzók írása.

I. *Előkészítés.* a) Számonkérés. A rövid és hosszú magánhangzók írásáról tanultak felújítása, számonkérése.

b) Célkitűzés. Nemcsak a magán-, hanem a mássalhangzók hosszúságára és rövidségére is vigyáznunk kell írás közben! Erről beszélünk ma.

II. *Tárgyalás.* a) Rávezetés példamondatokon. (Az egyes példamondatokat leírás után megbeszéljük.)

Eben gubát cserélt. (Az aláhúzott szó tárgyalandó.)

Ebben az esztendőben jó termés volt.

Hadd lássák és *hadd* olvassák.

Itt van már a *had*, Laczfi nádor *hada*.

A tiédet *tedd* el, a másét ne *vedd* el.

Jó *tettért* jót várj!

És amint *lehull puffanó* eséssel, nagyot üt a földre hangos *nyekkenéssel*.

Azt gondolta farkas, meg se *moccant* karja.

Tovább lát az *orránál*.

Az idő nem több két *óránál*.

Elvágta az *ujjam*, jaj de fáj.

Új sír van a temetőben.

Akkor gyere, *mikor* hívlek.

Madár *száll a fűszálak* fölött.

Jobb *énnekem* itthon, mint máshol.

Miattad zeng panaszos *éneke*.

Rossz fát *tett* a tűzre.

Mosd ki szép *fehérre*.

Külátszott a fogafehére.

Ki áll amott a szirttetőn?

Álbarátok veszik körül.

III. Összefoglalás. Ügyeljünk a hosszú és a rövid mássalhangzókra, szóban és írásban, nehogy értelemzavar támadjon!

Történelem.

IV. OSZTALY.

A tanítás anyaga: Az ország három részre oszlása. Buda elfoglalása. Fráter György szerepe, újabb török hódítások.

Nevelési cél: A széthúzás következménye most következett be: Magyarország három részre oszlott. (Az eddigi történelemben most történik először az ország egységének felbomlása!)

Szemléltetés: Janicsár, spahi, martalóc bemutatása.

Olvasmány: Horváth J.: Buda török kézre kerül.

Vázlat:

I. *Előkészítés.* a) Kapcsoló ismétlés. A kettős királyválasztás következményei: hazánk megosztása. Ki használta fel ezt? Miért nem törődtek az ellenkirályok az országgal és a törökkel?

b) Célkitűzés. Beszéljünk arról, mi lett a következménye a pártoskodásnak?

II. *Tárgyalás.* a) A váradi béke hatása. A szultán hadjárata: Erdély és Ferdinánd ellen. Fráter Gy. nagy ajándékai eltérítik a törököt Erdély felől. János király bizakodik királyságának megtartásában. Megnősül (Zsigmond lengyel király

Izabella nevű leánya) 1539-ben. Erdélyben Majláth István vajda fellázad. János nagybeteg, hírét veszi gyermeke (János Zsigmond) születésének: végrendelet, fia gyámja: Fráter György.

b) *Buda török kézen 1541.* A délszláv tanácsosok hiszékenysége. Fráter Gy. sem látja a veszedelmet. Ferdinánd is birtokba akarja venni az országot. 1540-ben Vels Lénárd vezetésével sereget küld Buda alá, de a hideg miatt ez sikertelenül elvonul. Buda védelmezője, Fráter György nem adja át a várat Ferdinándnak. 1540 telén felvonul a szultánnal, Kalocsánál telelnek, majd 1541 tavaszán Fráter György átadja a várat. Roggendorf eltávozott a vár alól. A török fegyver nélkül jutott Buda birtokába. Szulejmán ügyesen rászedi Fráter Györgyöt. *Az ország jelképes megszállása megtörtént. Szulejmán magának foglalja le János király volt országát,* a kis királyfinak csak Erdélyt hagyta meg a régi hűbéres alapon. Buda a Duna-Tisza közötti új szandzsákság székhelye lett. Izabella levonul Erdélybe, a szultán a Nagyboldogasszony templomában kijelenti, hogy a várost birtokába vette. Majd haza indul.

c) Buda elvesztésének következményei. A török állandó tartózkodásra rendezkedik be. Kezdetét veszi az ország három részre oszlása. Három főváros: Buda, Pozsony, Gyulafehérvár. A nemzet három testre esett: törökre, magyarra, keleti részre.

V. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A Föld alakja, mozgása, tájékozódás a földgömbön.

I. *Előkészítés.* a) Számonkérés. A mult órán tanultak felújítása, számonkérése.

b) Célkitűzés.

II. *Tárgyalás.* a) A Föld alakja és mozgása.

Ha a szabadban, valamely magasabb helyről széttekintünk, a Földet mindig köralakúnak tartjuk. A valóságban azonban a Föld *gömbalakú*, óriási golyóhoz vagy labdához hasonlít. A Nap, Hold és a csillagok szintén gömbalakú testek és mivel az égen láthatók, *égitest* a nevük. A Föld maga is égitest.

Mint a legtöbb égitest, a Föld sem mozdulatlan, hanem 24 óra alatt fordul meg maga körül. *Ez a forgási idő egy nap.* Az a képzelt vonal, amely a Föld két sarkát összeköti, tehát amely körül a Föld forog, a Föld *tengelye*. Ahol ez a képzelt tengely átszúrja a Föld kérgét (fent és lent), ezek a Föld *sarkai*. Az egyik ezek közül mindig az északi sarkcsillag felé mutat, ez az *északi sarok*, vele szemben van a *déli sarok*.

A Föld forgása közben hol az egyik, hol a másik felét mutatja a Nap felé. A Nap felé fordított oldalán megvilágított, ezért itt *nappal* van, ellenkező oldala azonban árnyékba ke-

rül, vagyis sötét, azért itt *éjjel* van. A Föld forgása tehát a nappalok és éjszakák váltakozását okozza.

De a Föld egyúttal a Nap körül is *kering*. Olyan, mint az a táncos, aki nemcsak maga körül forog, hanem egyúttal körülkering a teremben is. A Föld útját a Nap körül 365 nap, és kerekén 6 óra alatt, vagyis egy év alatt futja meg. Eközben nem egyformán fordul a Nap felé, ahonnan a világosságot és a meleget kapja. Félévig inkább az északi és félévig inkább a déli felét fordítja a Nap felé, azért félévig az északi felét és félévig a délit érik inkább a napsugarak. Vagyis a Föld északi felén félévig van melegebb (tavasz vagy nyár), félévig azután a déli felén. A Föld keringése a Nap körül okozza tehát az évszakok (tavasz, nyár, ős, tél) váltakozását.

Ősszel és télen a Föld északi részeit, ahol hazánk is van, mind ferdébben érik a napsugarak. A ferde napsugarakból pedig ugyanazon területen vékonyabb sugársáv jut, mint a merőlegesből, azért azok kevesebb meleget is árasztanak. Emiatt az ős és tél hideg évszakok.

b) Tájékozódás a földgömbön. A Föld alakjának és mozgásának bemutatására szolgál a *földgömb*, amely a Földet természetes alakjában és helyzetében ábrázolja.

Hogy a földgömbön tájékozódni tudjunk, *észak-déli* és *nyugati-keleti* irányban köröket húztak rája. Az észak-déli irányú körök a két sarkot kötik össze, azért mind egyenlők. Egy-egy ilyen kört *délkörnek* nevezünk, mert mindazon helyeken, amelyeket ezek a körök összekötnek, ugyanazon időben van dél. A délköröket megszámozzák. A kezdő délkör Greenwich (Grinics) angol várcson megy keresztül. Tőle keletre is 180 és nyugatra is 180 délkört számlálunk. (A kör 360 fok.) A greenwichi délkör a földgömböt keleti és nyugati félgömbre osztja. Hazánk a földgömb keleti felén van.

A nyugat-keleti irányú körök az összes délköröket keresztben metszik, azért a sarkokat egyikük sem érinti. Amint a sarkoktól távolodnak (szemléltetés), egyre nagyobbodnak. Legnagyobb közülük az, melyet a Föld felületén a két sarktól egyenlő távolságban képzelünk. Ez a legnagyobb kör az *egyenlítő*. Az egyenlítő a földgömböt északi és déli félgömbre osztja. Hazánk tehát az északi félgömbön található. Pontosabban most már azt mondhatjuk, hazánk a keleti félgömbön, annak is északi felében fekszik.

Az egyenlítő 40.000 km hosszú. A többi nyugat-keleti irányú kört, mivel az egyenlítővel párhuzamosan haladnak, *párhuzamos köröknek* nevezzük. Az egyenlítőtől északra és délre is 90–90 ilyen kört számítunk.

III. Összefoglalás. Hazánk pontos megjelölése a földgömbön. A Föld alakja és mozgása, a földgömb beosztásának összefoglalása.

VI. OSZTALY.

A tanítás anyaga: A malomipar.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A mult órai anyag számonkérése.

b) Áthajlás.

c) Célkitűzés.

II. Tárgyalás. a) A szárazmalom. A lisztet a gabonából a malomban őrlik. Hazánk malomipara igen nevezetes. Többféle malm van. A szárazmalom malomköveit lovakkal, szélmalomok malomköveit a szél erejével s a vízimalmokéit pedig a víz hajtóerejével forgatják. E malmokban olyan korongalakú malomkövek között őrlik a gabonát, amelyeknek rovátkás őrlefelületük van. (Szemléltetés.) A malomkövekkel végzett őrlést síma őrlésnek nevezzük. Síma őrlésnél a gabona egyszerre őrlődik lisztté. A magyar acélos búza nem alkalmas ilyen síma őrlésre. Az acélos (tiszavidéki) búza törekeny héja ugyanis korpalisztté morzsolódik; ez aztán annyira összekeveredik a liszttel, hogy utólagos szítálással sem távolítható el belőle a korpa. Azért az ilyen módon nyert liszt sötétebb színű.

b) A gőzmalomok acélhengerek között őrlik a gabonát. Az ilyen őrlést műőrlésnek nevezzük. A műőrlésnél előbb a külső héjakat távolítják el a gabonáról, valamint leszedik a szemekről a csirákat, mert ezektől a liszt könnyen megromlik. A műőrlésnél fokozatosan apróbb és apróbb részecskékre törik a gabonaszemeket. Nem egyszerre kapják a lisztet — mint a malomkövek között —, hanem előbb megdarálják s ezt aztán tovább aprózzák, — úgyhogy őrlés közben darát, decét, lisztet és korpát kapnak. (Szemléltetés.) A korpát már őrlés közben eltávolítják szitákkal. Így korpamentesebb, fehérebb lisztet kaphatnak.

Újabban sok helyen már a kisebb malmokban is hengerekkel őrölnek.

Őrlés előtt a gabonát megtisztítják. Rostákkal, szitákkal, konkolyozóval és más gépekkel távolítják el a homokot, a gyommagvakat, a pelyvát, port, vasdarabokat stb.

c) A liszt. A malom termékei közül legértékesebb a liszt (búzaliszt) és a búzadara. A korpát takarmánynak használják. A liszt igen fontos élelmiszer. Legfőbb táplálóanyagai a keményítő és a fehérje. A jó minőségű liszt halvány sárgásfehér, szagtalan, ízetlen, ha ujjaink között dörzsöljük, akkor száraznak, puhának érezzük.

A liszt minőségét számokkal jelzik. Így a búzalisztnél 8 fokozat van. A liszt annál világosabb színű, minél kevesebb korpa van benne. Legfehérebb és legfinomabb a nullás liszt.

A 0—1—2 lisztet fehér lisztnek, a többi barna lisztnek nevezik. A 0-ás és 1-es lisztből finom süteményeket, a 2-es, 3-as, 4-es lisztből gyúrt tésztákat és rántást készítenek, az 5-ös, 7-es lisztből kenyeret sütnék, a 8-as lisztet takarmánylisztnek használják. A barna liszt több korpát tartalmaz, mint a fehér liszt, ezért nehezebben is emészthető. A barna liszt viszont azért értékes, mert több fehérje van benne, mint a fehérben. Minél fehérebb a liszt, annál kevesebb fehérjét tartalmaz.

A búzaliszt az őrlés módja szerint lehet síma vagy darás. Kenyérsütésre rendszeren síma lisztet, sütemények készítésére pedig darás lisztet használnak. Ha a darás lisztet ujjaink között dörzsöljük, szemecskésnek érezzük. Ilyen liszt csak műőrléssel nyerhető.

A lisztet száraz, hűvös, szellős helyen tartsuk, mert különben megdohosodik. A csomós vagy tapadós liszt romlott. Ha nem fordítunk elég gondot a tisztaságra, könnyen kerül lisztünkbe lisztgubacs vagy lisztmoly is.

Kenyérsütésre sokhelyen — különösen az alföldi homokos területeken — rozslisztet használnak, máshol a búzaliszttal keverik. A rozsliszt sárgább, mint a búzaliszt. De készítenek még kenyeret kukoricából, árpából, zabból, sőt rizsből is (Kína, India, Japán). A kukoricaliszt nem olyan tartós, mint a gabonaliszt, mert megkeseredik.

III. Összefoglalás.

Természeti és gazdasági ismeretek

VII. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A konzerv- és paprikaipar.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A múlt órán tárgyalt anyag számonkérése.

b) Áthajlás.

c) Céltűzés.

II. Tárgyalás. a) A konzervipar. Ujabban egyre nagyobb jelentőséghez jutnak a konzervek. Ezek azért bizonyulnak hasznosaknak, mert könnyen eltarthatók, s aránylag könnyen kezelhetők, bármikor felhasználhatók, akkor is, amikor nyers állapotban már nem kaphatók, de eltartásuk sem igényel különösebb tudást a háziasszonytól.

A konzerveket a konzervgyárban készítik. Ezek egy része zöldség szárítással és zöldségkonzervek készítésével foglalkozik. A zöldségek szárítására nagy aszaló-kemencéket használnak. Aszaláskor a zöldség víztartalma elpárolog, ezért a szárított zöldség hosszú ideig eltartható. A gyökérféléket meghámozva aszalják. A gyenge zöldbabot és zöldborsót szárítás előtt kissé megfőzik. Ugyanígy járnak el a paradicsommal is. A zöldségkonzerveket üvegekben vagy bádogdobozokban hozzák forgá-

lomba. A konzervek készítésének módja nagyjából megegyezik azzal, ahogy házilag szokták eltenni a főzelékféléket. Azonban a konzervgyárakban a lezárt üvegeket és bádogdobozokat még vízben kifőzik. Férreláskor ugyanis elpusztulnak a káros, romlasztó baktériumok, ezért az így készített konzervek évekig állnak.

A konzerveket hűvös helyen tartjuk. Konzerveket készítenek paradicsomból, apró uborkából, zöldborsóból kifejtve vagy hüvelyben, zöldbabból, sárgarépából, karfiolból stb. Egyes gyárak savanyított káposztát, paprikasalátát, vegyes salátát (többféle gyenge zöldség van benne) készítenek. A gombát leginkább kis hordókba teszik el ecetben.

Hazánk konzervipara még elmaradt a nyugati államoké mögött, bár újabban egyre több helyen létesülnek — különösen mezőgazdasági központokban — konzervgyárak. A konzervgyártás nagyban elősegítheti egyes államok háborús gazdálkodását is, mivel ezek raktározásával évekre előre gondoskodhatnak a lakosság — elsősorban a katonák — megfelelő élelmezéséről.

b) *A paprikaipar.* A magyar ember asztala alig képzelhető el paprika nélkül. Nem is szólva a pörköltről, gulyásról, paprikásról, amelyeknek egyik főeleme a paprika. Különösen nagy hírnevű a valódi szegedi paprika, amelyet még külföldiek is szívesen vásárolnak.

A paprika feldolgozása a következőképen történik. Az érett paprikát megszáritják, majd a paprikaőrlemben vagy paprikamalmokban megőrlik. A paprikamalmok székhelye Szeged, de vannak Kalocsán és újabban Érsekújváron is.

A paprika termésének tisztán a falából örölik az édes paprikát. Ha azonban a termésfalat összeőrlik a magvakkal és a bordákkal is, akkor már erős paprikát nyernek. Így megkülönböztetünk édes nemes paprikát, rózsapaprikát és szegedi paprikát. Legízletesebb és legdrágább az első, legerősebb és legolcsóbb a harmadik. A paprika osztályozását ma már külön hatósági szerv végzi és ellenőrzi. Ezeket az ellenőrzött paprikaféléket zárt csomagolásban hozzák forgalomba, rajtuk ólomzár van. A paprika hamisítását a törvény szigorúan bünteti. A paprikát téglaporról, megfestett fűrészporral stb. hamisítják. Az élelmiszereket azonban újabban élelmiszervizsgáló-intézetek őrzik ellen.

III. Összefoglalás.

Természeti és gazdasági ismeretek.

VIII. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A kender és len feldolgozása.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. Az előző órán tanult anyag számonkérése.

b) Áthajlás.

c) Célkitűzés.

II. Tárgyalás. a) A kender és len feldolgozása. A kendert fektetve, a lent állva folyókban, tavakban áztatják. Ilyenkor a rostok teljesen lefejtethők a szárok fás részétől. Az áztatást gondosan végzik. Ha a szárokat túlsokáig áztatják, akkor a rostok széjjelszakadoznak. A len áztatását még meleg vízzel, gőzzel és vegyi anyagokkal is szokták végezni.

Kliáztatás után következik a szárítás. A szárítást leginkább napon végzik. Gyárakban azonban a lent többnyire kemencékben, a kendert pedig meleg kamrákban aszallják. Kiszárítás után a szárokat egyenlő darabokra törik. Ekkor kihullanak az összetört fás részek s a rostok hosszirányban felrepedeznek. Törésre kézitürelőket és törőgépeket használnak. (Szemléltetés.) A törőgép rovátkás hengerpárokból áll; ezek körbe forognak s a közéjük dugott szárokat egyenletesen apró szilánkokra törik.

Törés után következik a tulajdonképeni tilolás. Tiloláskor a rostok között levő apróbb fás részeket késhez hasonló eszközökkel távolítják el. (Szemléltetés.) E célra a kiscsászák szintén a kézi tilolót használják. Ennek a nagy előnye az, hogy a gyengébb minőségű rostokat sem szaggatja. Az erősebb szálú rostok tilolására azonban a legalkalmasabbak a tilológépek. (Szemléltetés.) A tilolt rostokat még gerebenezik, vagyis kifésűlik. E célra kézieszközöket vagy pedig gépeket használnak. (Szemléltetés.) A legegyszerűbb gerebenen több sorban fésűszerűen elhelyezett vasszőgek vannak elhelyezve. A rostcsomót rácsapják a gerebenre s végighúzzák a fogak között. Így eltávolítják a még megmaradt apró fás részeket és az aprószálú rostokat; továbbá fésüléskor széjjelválasztódnak a hosszú szálak és párhuzamosan rendeződnek el.

c) A kender- és lenáruk. A kifésült rostokból nyújtással és sodrással fonalakat készítenek. (Szemléltetés.) Ha két vagy több fonalat összesodornak, akkor cérnát kapnak. A fonalakból vásznat szőnek. A legfinomabb cérnát és vásznat lenből készítik. A kender rostjai durvák. Ezért ebből durvább vásznakat, zsákokat, köteleket és kötőzsinegeket készítenek.

A kender- és lenvásznat fehérítik. A legrégebbi idők óta a gyepen való fehérítést alkalmazzák. Ilyenkor a vásznat megnedvesítve a napfényre teszik. Ha ezt többször megismétlik, a lenvászon hófehér lesz. A kendervászon azonban nem fehéríthető meg tökéletesen. A fehérítés hónapokig is eltarthat. Olykor klórmésszel is fehérítenek, ez azonban a vászon tartósságát csökkenti.

A gyapotnövény (hazája Ázsia és Afrika) termésében levő szálakból is készítenek cérnát és vásznakat. (Szemléltetés.)

Ebből kapják a pamutárúkat, amelyek olcsóbbak a lenárúknál, de kevesebb ideig is tartanak. A lenfonalak közé is szőnek gyakran pamutfonalakat. A lenrost hosszú (30–40 cm) és erős, a pamutszál ellenben rövid (1–4 cm) és könnyen szakad, erről ismerhető fel. A kimosott lenvászon kemény tapintású, hűs és sima. A pamutvászon puha, meleg és megdörzsölve bolyhos.

III. Összefoglalás.

MESEDÉLUTÁN.

— Kisebbeknek. —

Igazmondó János.

Élt Mátyás király idejében egy eldugott kis falucskában egy nagyon szegény, de becsületes ember, akit úgy hívtak: Igazmondó János. Bizony olyan szegény volt, hogy nem akadt lány a faluban, aki feleségül ment volna hozzá. Fel is tette magában, hogy felmegy Budára a királyhoz s előadja neki a maga bűjät-baját.

Felvette hát szépen tisztábbik ruháját, feltarisznyázott a megmaradt falatokból s nyakába vette az országot. Hetednapra vírrádóra fel is ért a királyi palotába. A szolgák és testőrök nem néztek ki belőle semmi jutalmat, tartóztatás nélkül beengedték. Rá is akadt a királyra a legelső teremben, illendően meghajtotta magát s előadta mondókáját:

— Jól van, János — bölintott a végén Mátyás király — lesz gondom rád, ha arra járok. Hogy is hívják a falutokat?

— Kalyibapiskoltnak, megkövetem szépen.

— Rendben van, fiam. Most pedig menj a konyhába s a szakácslánnyal tarisznyáztass fel magadnak az útra egy kis hamuban sült pogácsát.

A szakácslány mindjárt ráállott a kérésre s tévedésből a király kacsapecsenyéjét találta János tarisznyájába tenni. Szerencsére kint a kapuban megnézte János a tarisznyáját s még idejében visszavitte a nem őt illető pecsenyét.

— Még majd éhes marad a felséges király miattam — mondta a leánynak.

— Majd sütöttem volna másikat a királynak! — felelte vidáman a szakácslány.

No, elbúcsúzott János, ha mindjárt nehéz szívvel is.

Otthon aztán elmesélte, hogy járt, mint járt Budavárában. Hej, szörnyen fűdni kezdte oldalát a szomszédoknak János szerencsés fogadtatása. Különösen Jóváró Péter nem tudott nyugodni a kíváncsiságtól. No, gondolta, most itt az alkalom,

hogy ő is szerencsét próbáljon. Ha Jánost pusztá kézzel is olyan jó szívvel fogadták, mi várhat reá, aki ajándékot is fog vinni a királynak.

Felvette hát legőcskébb ruháját, de tarisznyáját jóféle hidegpecsenyékkel tömte meg s úgy indult szegénységéről panaszkodni a királynak.

Mátyás király őt is meghallgatta, átvette a hozott ajándékokat s a végén neki is azt mondta:

— Maradt-e még valami a tarisznyában?

— Bizony, bizony, utolsó morzsikája volt már az a száraz kenyér, amit itt az ajtó előtt megettem. Több egy falat sincsen.

— Ne búsulj, Péter, van a konyhában frissen sült pogácsa, tarisznyázz fel, amennyit csak jólesik.

Már indult volna haza Jóváró Péter, amikor a király megszólította:

— Nemsokára ellátogatok Kalyibapiskoltra, magam is látni akarom szegénységedet. Remélem, ha házadba szállok, tudod, hogy kell egy királyt illően fogadni.

— Ó, uram királyom, nem fog velem szégyent vallani!

Künn a konyhán, amíg a szakácslány a hamuba sült pogácsát csomagolta, Péter megérezte a finom pecsenyeillatot.

— Dugd csak be, lányom azt a kis kacsapecsenyét is a tarisznyámba — szólt a leányra.

— Hogyisne! A királynak sütöttem azt!

— Majd süthetsz még a királynak másikat, van ott még, ahol ez termett — s azzal nyult is a pecsenye után s maga tűntette el tarisznyájába.

Hazaérve a faluba, nem szólt senkinek, de annál nagyobb előkészületeket tett a király méltó fogadására. Rendre adogatta el tehenét, lovát, minden értékesebb holmiját. Árukból arannyal kivert nyoszolyát, csipkés selyempaplant, drága mosdótálat vásárolt. A nagy nap hajnalára pedig két remek hízót vágott le a lakomára.

— Ne sajnáljátok! — bízta a böllérlegényeket. — Kétszeresen megtérül nemsokára.

Ahogy ígérte, pontosan meg is érkezett Mátyás király. Jót evett, ivott s még jobbat aludt Jóváró vendéglátó házában s láthatóan pompásan érezte magát.

Jól látta mindezt a szomszédból Igazmondó János s ugyancsak elbúsulta magát, hogy ő semmit sem áldozhat a királyért, mert neki magának sincsen.

Másnap Igazmondó vendége lett a király. Fényes lakoma helyett bezzeg itt vízbefőtt kása várta, drága borok helyett egyszerű kútvíz, uri mosdótál helyett csorba, eszerépvályú, paplanos ágy helyett földrehintett szalma.

Harmadnap aztán összehívatta a király a piacra a népet

s ő maga lóháton ülve, királyi kísérettel körülvéve, ünnepélyesen így szólt a néphez:

— Tegnap és tegnapelőtt két kalyibapiskolti jobbágy vendége voltam. Az egyik drága pecsenyékkel fogadott, a másik egyszerű köleskását tálalt elém. Az egyiknél selyempaplanos ágyban aludtam, a másiknál földrehintett szalmám. Itéljétek meg, melyik fogadta méltón királyát?

— A pecsenyész, a selyempaplanos! — mondta a tömeg.

Jóváró Péter e szavakra kevélyen nézett szét, míg Igazmondó János szomorúan sütötte le szemeit.

— És most arra feleljétek, melyik az igazi szegény kettőjük közül?

— A köleskásás és a szalmahintó.

Bezzeg lapult most Jóváró Péter.

A király erre kimondta rendelkezését:

— Hallod-e, te Jóváró Péter! Ugy látom, neked az én segítségem nélkül is van mit aprítanod a tejbe, maradj hát abban a sorban, amelyikben eddig voltál. Téged pedig, Igazmondó János, aki olyan nemesen tűrted szegénységed, nemesi rangra emellek. Add elő most bármely kívánságodat, teljesítem!

— Jó nagyuram és dicső királyom, — állt elő szerényen Igazmondó János, — nincs nekem nagyobb kívánságom, csak az, bárcsak ehetnék most abból a jóízű hamubasült pogácsából, amit a budai szakácslány nekem feltarisznyált. Mert igen éhes vagyok.

— Tudod mit, János? — szólt mosolyogva a király, — hamubasült pogácsát e pillanatban nem adhatok, de odaadom helyette azt, aki sütötte.

A nép zajos éljenzéssel fogadta a király válaszát, aki gazdagon megajándékozta ezen felül is Igazmondó Jánost.

(Simon Zoltán.)

Az igazat is meg kell hallgatni . . .

Egyszer megbetegedett a falu Bikája. A borbély Tehene, aki sokat eltanult gazdája orvosi tudományából, azt mondta, hogy: ilyenkor székfü-virágot kell ennie a betegnek, s attól bizonyosan meggyógyul. A beteg Bika kiadta a parancsot, hogy az egész csorda keressen hát székfü-virágot. A tehenek, ökrök, tinók s borjuk nagy készségesen neki is fogtak a keresésnek, de bizony eltelt egy nap, s egyik sem talált s egyik sem hozhatott székfü-virágot a betegnek. A Bika igen megharagudott, s nagy mérgesen elbódult:

— Semmirevaló, haszontalan népség vagytok. Ha ma délig nem hoztok nékem székfüvirágot, megöklelem az egész csordát, s aztán nem bánom, ha felfordulok magam is!

A csordabeli állatok nagy ijedten nekifogtak megint a keresésnek, de mikor delelőre összegyülekeztek, kisült, hogy megint nem talált közülök egyik sem székfű-virágot. A Bika már most még vesztebb haragra lobbant:

— No, mostan már nem kegyelmezek senkinek se!

Mikor a bika már neki akart rugaszkodni, hogy akit legelől talál, azt mindjárt felökleli, megszólalt előtte a fűben egy kis katicabogár.

— Ugyan, ha szabad kérdezni, miért vagy ilyen dühös?

A Bika meghökölt, hogy ki mer vele így beszélni, de aztán látván, hogy egy ártatlan kis Katicabogár van előtte egy fűszálon, mégis csak felelt neki:

— Hogyne lennék már dühös, mikor ezek a marhák nem tudnak egy szál székfű-virágot találni az egész legelőn, pedig orvosságnak kellene!

— Ha csak ez a baj, akkor ezen könnyű segíteni. Hiszen ezerszáma van itt székfűvirág! Ihol, itt az orrod előtt is van egy egész bokrétára való!

A Katicabogár igazán igazat mondott; csakugyan tele volt a legelő székfűvirággal, s a Bika előtt is ott nézegetett a nap felé egy egész csomó. A Bika mindjárt evett is egy harapást, s menten meggyógyult. No, de azért a csorda épen nem úszta meg szárazon ezt a dolgot. A Bika csúnyán lehordta őket.

— Egész nap egyebet se teszték, csak legeltek s azt se tudjátok, hogy mi az, amit megzabáltok, s hozzá még egyik se merte megvallani, hogy nem tudja, melyik a székfű-virág! Igazán valóságos barmok vagytok!

Mikor a Bika így jó lepocskondiázta az egész csordát, nagy kegyesen odaszólt a Katicabogárhoz:

— Ugy-e, jól értem én a módját, hogy kell az ilyen barmokat ráncba szedni!

A Katicabogár erre így felelt:

— Én egy szóval se akarom védeni a te buta népedet, de ha már megkérdeztél, annyit mondhatok, hogy magad sem vagy náluk különb, mert neked, mint parancsolónak tudnod kellene, hogy egy barom se tudja, hogy miféle füvek és virágok vannak a legelőn, csak azt nézi, hogy mi ízlik neki, mi nem?!

A Bika ugyan magában belátta, hogy a Katicabogárnak voltaképen igaza van, de mert sértette méltóságát az igazság, nagyot bömbölt, megszegte a nyakát, toporzékolt, nagyokat fújt, s ugyancsak hányta a földet a szarvával. A kis Katicabogár bizony nagyon megijedt ettől, s el akart repülni, de a Bika egy fúvása úgy a földre teremtette, hogy menten elalélt. Szerencsére a szegényke egy kis székfű-virág mellé zuhant, s mikor feleszmélt, abból mindjárt szívhatott egy kis szíverősítőt, s hazafelé indulhatott. Útközben valahány ismerős bogár-

ral csak találkozott, az mind megkérdezte től, hogy mi baja s miért száll olyan szédelegve?

— Jaj pajtás — így válaszolt a kis Katieabogár mindenkinek — az a bajom, hogy kértére a szemébe mondtam az igazságot annak, aki egy fuvással koldússá teheti az olyan kis bogarakat, amelyenek mi vagyunk! *(Bartóky József.)*

A hazugság...

Az emberi nyelv első nagy bűne: a hazugság. Napoleon egyik híres államférfia mondotta: Az emberek annyit hazudnak, hogyha minden hamis szavuk egy tégladarabbá válna, fel lehetne velük építeni az égisérő Babel-tornyot.

A mai világ különösen tele van hazugsággal és ámitással. Az emberek hazudnak és azt mondják, csak tréfa volt az egész. Hazudnak, hogy kivágják magukat a hinárból. Hazudnak szokásból és ezt azzal próbálják menteni, hogy ez — „fogás”. Hazudnak, mikor a vizet kinevezik bornak, a keményítőt tejfelnek, hazudnak a bálteremben, az iskolában, bölesőtől a sírig.

A hazugságnak vannak művészi válfajai és szakértői. Például a torzító hangszórók, a nagyítás, a hamis beállítás művészei, akik a parányi igazat, ami van a dologban, úgy felvizezik, hogy semmi sem marad belőle. Aztán a könnyen általánosítók. Egyből ítélnék meg valamennyit. Pedig ha valaki savanyú almába harapott, mondhatja-e, hogy minden alma savanyú?

Azután itt vannak a hízeltők, a képmutatók, a gyalázkodók és a megszólók! S ami mindezeknél még nagyobb bűn: a rágalmazók!

Vigyázz a nyelvvel!

(Perlaky: A mai élet művészete.)

Szólj igazat!

A számadó lefeküdt a subájára, felkönyökölve pipázott egy kicsit, azután elaludt.

A bojtár mikor észrevette, hogy a számadó hortyog, jó maga is lefeküdt és ő is elaludt.

A Puli mikor látta, hogy mind a két gazdája alszik, elvetette magát a fűvön és ő is elaludt.

Jó ideig aludtak így mind a hárman. Legelőbb megmozdult a bojtár. A Puli ezt mindjárt észrevette, egy-kettőre talpraugrott, elkezdett lihegni, kiöltötte a nyelvét s mintha terelés közben megütötte volna az egyik lábát, három lábon a bojtár felé bicegett.

No — gondolta magában a bojtár — a Puli nem aludt, jól vigyázott, még meg is ütötte a lábát terelés közben, — adok hát neki egy falat kenyeret!

Adott is!

Eppen akkor ébredt föl a számadó s látta, hogy a bojtár emni ad a lihegő Pulinak.

No — gondolta — ezeknek amíg én aludtam, sok szaladgálása lehetett a tereléssel, adok hát a bojtárnak egy pipa dohányt!

Adott is!

Alighogy a bojtár megtömte a pipáját, megjött a faluból a gazda.

No — gondolta a gazda, — derék egy ember ez az én számadóm, mindig ébren találok, adok hát neki egy szivart!

Adott is!

A Szamár, aki az egész dolgot elejétől kezdve látta, azt gondolta magában, hogyha ő megmondja a valóságot, a gazda majd igen-igen meg fogja jutalmazni az igazmondásért. Elkiáltotta magát nagy hangosan:

— Botot a lustának, botot!

No — gondolta a gazda, — ha már a botot emlegeted, majd adok én neked a füled közé!

Adott is!

(Bartók József.)

Az igazlelkűség.

Napjainkban egyre többen akadnak, akik minden különösebb lelkifurdalás nélkül folyamodnak kisebb-nagyobb mentő hazugságokhoz és pedig nemesupán akkor, mikor különösen megszorulnak, hanem bármikor is, ha ezáltal kisebbfajta zaklatástól vagy kellemetlenségtől szabadulhatnak.

Természetesen valamennyien az igazság hívei ezek mindaddig, míg kellemetlen következmények nélkül meg lehet mondani az igazat. Különösen akkor valljuk magunkat szívesen az igazmondás hívének, ha valakinek alaposan odamondhatunk; de mihelyt a szókimondó őszinteség nagy ütközéseket vagy fájdalmakat okozhat, akkor a legtöbb ember éppoly természetesnek és szükségesnek találja a hazugságot, mint előbb az igazmondást.

Honnan van az, hogy az igazán jellemes emberek minden időben annyira utálták a hazugságot? Honnan van az, hogy Aristeide még tréfából sem akart hazudni? Igaz, úgylátszik Hamlet mélyértelmű mondása: „Légy őszinte magaddal szemben, s oly biztos, mint a nap után jó az éjtszaka, hogy másokkal szemben sem tudsz hazug lenni“. Ez a kijelentés érthetővé teszi azt, miért zavarja meg a hazugság az ember egész lelki életét. Aki hazudik, az önmagát is ámítani fogja, hogy könnyebben tudjon másokat is ámítani; öntudatlanul elidegenedik saját legjobb tudásától és lelkiismeretétől. Az is közismert dolog, hogy a hazugság egy-kettőre önámításra vezet, s ezt csak egy lépés választja el a bűnös csalástól; ebből nyilvánvaló, mikép züllesztí szét a hazudozás a lelki életet.

A hazugság legtöbbször az emberektől való félelemből ered és ezért akarategyöngösésre, meg gyávaságra vezet.

Tudnunk kell, hogy csak kivételt nem ismerő igazmondáson épülhet fel a kölcsönös bizalom. Ha tudom valakiről, hogy kivételeket szokott tenni, sohasem lehetek biztos abban, hogy most velem szemben nem a hazugságot tartja-e helyénvalónak, már akár számításból, akár más tekintetből. S egy kivétel egyengeti útját a másiknak.

Az igazmondás azonban egyáltalában nem jelenti a kíméletlenséget. Némelyek abban a hiszemben vannak, hogy az igazmondás jelképe a pokróc. Nem, sőt — ahol sok őszinteség van, sok szeretetnek is kell lennie. Csakhogy a szeretetnek nem az a rendeltetése, hogy gyöngítse az igazságot, hanem az, hogy erősítse az embert, azaz olyan lelki állapotba hozza, amelyben el tudja viselni az igazságot.

A tiszta igazmondás a jellemesség jelképe, s azért elválaszthatatlan tőle a szenvedés királyi útja, melyet ebben az életben következetes jellem el nem kerülhet.

— Nagyobbaknak. —

— A nemzeti összetartás. —

A has és a végtagok.

A has ellen pártot ütöttek a tagok, mondván, hogy csak hever, s ők izzadnak. Mégis amit gyűjtenek, azt egyedül ő eszi meg, sem kéz, sem láb annak több hasznát nem veszi.

„Én mint strázsa reggel, — mond a szem — felkelek, vigyázok egész nap, nyugalmat nem lelek. A hajtól a talpig mindenre gondolok. Ha valami bajt látok, azt előre megmondom.”

„Én is — felel a száj — soha meg nem állok, intek, dorgálódzom s estig kiabállok. A kéz s lábak — ámbár hozzám képest nagyok, — mégis pártfogójuk s tudoruk én vagyok. Megsértik a lábat, főt, kezét vagy bokát, ők nem tudnak szólni, én kérdem az okát.”

„Én sokszor éjjel is — mond a fül — hallgatok, nappal nem heverek, tudjátok magatok.”

A kéz egy óránál tovább szónokolt, mondá, hogy együtt sem érnek többet nála, hogy az ő munkája látszik a határon, ő kaszál, ő gyűjt s kapál egész nyáron.

„Hát én? — felel a láb — én hordlak titeket, tíz mérföldre egy nap viszlek benneteket. Megvallom, kollégák, eluntam már várni, hogy mondjátok végre: a fejen kéne már járni. De mivel dolgoztok, nincs panasgom rátok, az egy hasban, mint ti, én is hibát látok. S a jó has szolgálja nem is fogok lenni, ha tetszik, ne adjunk neki többé enni!”

A has a szakadást ahogy észbe vette, e bolond tagokat okosan nevette:

— Amint nekem adtok, én azt nektek főzöm, minden tag szükségét híven megelőzőm. Nap, éj mindegy nekem, mikor ti nyugosztok, mint egy gondos szakács, nektek étket osztok. Ha azért az ételt tőlem megvonjátok, ti lesztek az elsők, akik megbánjátok!“

A has bölcs beszédét nem hitték a tagok, s rendes táplálékát négy nap nem adták meg neki.

Azonban csakhamar lankadni kezdenek a tagok: nehezen hall a fül, kápráznak a szemek, a kéz, mely azelőtt könnyen vitt két mázsát, nem tud most fölvenni egy kását. A láb, ha valahová indulni akar, elesik s nem tud helyéből kimozdulni.

Észrevették, hogy nagyot hibáztak s szánva-bánva hibájukat, újra engedelmességet fogadtak a hasnak.

De a száj az ételt már le nem nyelhetette, s ez a gondos szakács azt be nem vehette. Így ők, kik hasuknak eledelt nem adtak, mint egy levél, maguk hamar elszáradtak.

A jól rendezett ország olyan, mint egy méhkas vagy az emberi szervezet, melyben egy tag se lehet tunya, korhely vagy rest, hanem mindenik kész minden munkára, melyet a természet s országa mért rája.

A fő itt a király, ki vigyáz e testre: szereti a munkást, haragszik a restre. Pap, katona, paraszt ebben lábak, kezek: az ország javára dolgoznak mindezek. A pap int az Isten s király félelmére, a katona kész s gyors hazánk védelmére. A paraszt a földre véreseppeket csorgat, s hogy bőven arasson, mély barázdát forgat. A király kincse itt a has tisztét teszi, melyből mint kútfőből éltét minden veszi.

Az olyan tagoknak tehát éhen kén maradni, mely nem akar semmit a közjóra adni. (Péczy József után.)

A vezér.

A medvéknek egyszer hírül vitte valaki, hogy néhány nap járásnyira az ő otthonuktól, egy rengeteg erdőben annyi málna, eper s az odvas fákból annyi méz van, hogy az már igazán csoda! A medvék felkerekedtek, hogy majd megkeresik ezt a Meseországba illő helyet. Mentek két nap, mentek három nap, mentek egy hétig. Utoljára úgy eltévedtek, hogy már azt sem tudták, merre van előre, s merre van hátra. Amint így eltévedtek, megláttak egy legelésző szép szarvast!

— Ó, nemes vad! — így szólt a legvénebb medve, — szánj meg bennünket s vezess el minket ama paradicsomi helyre, melynek híre hozzánk jutott. Hiszen neked magasabb a növése, mint a miénk; a bokrok között jobban szétnézhetsz; élesebb a szemed: messzebb elláthatsz előre; pompásabbak a lábaid:

nem fáradsz el mindjárt, s szép termeted s fejednek ékes koronája is vezérnek mutat!

A szarvas a hízeglő szavakat semmibe se vette, de könyörületes szíve megszánta a tévelygőket.

— Jőjjetek utánam! — szólt a szarvas és elindult.

Jó ideig mentek, mendégéltek, s a járatlan rengetegben a medvék ugyancsak iparkodtak a szarvasnak nyomában maradni. Hanem, mert az első napon nem jutottak még el a keresett helyre, másnap már türelmetlenkedni kezdtek.

— Talán nem is tudja ez a szarvas maga sem az utat, s csak azért vezet bennünket, hogy vezér lehessen!

A szarvas meghallotta, hogy a medvék mit beszélnek a háta mögött, de úgy tett, mintha nem hallotta volna.

Harmadnap egy medve már ezt dörögte:

— Már én arra gondolok, hogy volna itt rövidebb út is, de bizonyosan azért vezet ez bennünket a hosszabb úton, hogy annál nagyobbak lássék az érdeme!

A szarvas ezt is meghallotta, de erre sem szólt semmit.

A következő nap a legvénebb medve így szólt:

— Én azt tartom, hogy ennél a nagy bükkfánál balra kellett volna kanyarodni. Jobbfelől visszajött állatok lábnyomait látom. Már pedig azt csak nem lehet elhinni, hogy aki egyszer eljutott arra a helyre, otthagytta volna azt s visszafelé jött volna.

A szarvas azonban, mert ő tudta az utat, csak jobbfelé tartott. A vén medve megint megszólalt a szarvas háta mögött:

— Már arra gyanakszom, hogy ez a szarvas szándékosan félrevezet bennünket. Bizonyosan a vadászoknak áll zsoldjában s a biztos halálba vezet bennünket!

Erre már a szarvas, bárha tudta, hogy övele sem bántak el rosszabbul, mint ahogy elbánnak minden vezérrel, aki vezet s nem vezettetni magát, nagyon elkeseredett, de nem tartotta a medvéket méltónak arra, hogy korholja őket, s ezért csak ennyit mondott nekik:

— Csak tartsatok mindig jobbra, s innét már magatok is odataláltok!

Ezzel a szarvas megfordult, s még a köszönést sem várva meg, otthagytta a medvéket s elindult visszafelé. A medvék pedig a vén medve tanácsa szerint rögtön megfordultak s a vén bükkfánál azért is balfelé kanyarodtak. Alig cammogtak ballfelé másfél órányira, vadászokkal akadtak össze, s ezek, az egy vén medvét kivéve, lelőtték az egész csapatot.

A megmenekült vén medve visszarohant a rengetegbe. Véletlenül ráakadt a szarvasra, aki hazafelé menet egy kis kerek pázsiton pihent egy kicsit. A vén medve egy szempillantás alatt nekiugrott a szarvas torkának, s a délceg szarvas, a ve-

zetőknek rajta is betelt bús végzete szerint, holtan terült el a gyepen.

A vén medve pedig, hogy a rengeteg erdőnek minden lakója megtudja, hogy nem az ő tanácsa vezette ám a medvéket a veszedelembe, hanem a szarvas volt a bűnös, torkaszakadtából felordított:

— Megbűnhődött az áruló!

És a sötét rengetegben a visszhang innét is, onnét is utána mondta: áruló, áruló!

(Bartóky J.: Magyar fabulák.)

Ha nem vagyunk is egy véleményen, magyarok maradunk azért mégis mindnyájan, mit soha nem kellene felednünk.

(Széchenyi István gróf.)

*

Nekünk nincs a világon testvérmemzetünk, melytől segítséget kérhetnénk, mely segítséget adna; egyedül állunk, mint magányos fa a pusztában; nem támaszkodhatunk csak az Istenre és magunkra, de e kettő elegendő lesz arra, hogy örökre megmentjük a magyar nemzet életét és becsületét.

(Petőfi Sándor.)

S ha kérde: kit kívánok s kicsoda nemzetet akarok oltalmomra, azt mondom: a magyart kívánom. Azért, mert ez legalkalmasabb, legerősebb, leggyorsabb és ha akarja, legvitézesebb nemzetség. Magyart kívánok oltalmamra, nem indust, nem garamantát, sem olaszt, sem németet, sem spanyolt. Csak jobbítsuk meg magunkat, szabjunk más rendet dolgainknak, tegyük régi helyére és méltóságára a katonai fegyelmet:

Egy nemzetnél se vagyunk alábbvalók!

(Zrinyi Miklós.)

Szózat a magyar nemzethez.

Szegény magyar nemzet! Annyira jutott-e ügyed, hogy senki ne is kiáltson fel utolsó veszedelmedben? Hogy senkinek ne keseredjék meg szíve romlásodon? Hogy senki utolsó halállal való küzködéseden egy biztató szót ne mondjon? Egyedül legyek-e én órállód, vigyázód, ki megjelentsem veszedelmedet? Nehéz ugyan ez a hivatal nékem, de ha az Isten a hazámhoz való szeretetet reám tette, imé kiáltok, imé üvöltök. Hallj meg engem, élő magyar: ihon a veszedelem, ihon az emésztő tűz!

Fegyver, fegyver, fegyver kívántatik és jó vitézi nekibuzdulás. Ezen kívül én semmit sem tudok, semmit sem mondok. Azért is, magyarok, vagy ezzel oltalmazzuk meg magunkat, vagy vitézül halunk meg mindnyájan, mert nincs más választás. Elfussunk? Nincs hová! Sehol másutt Magyarországot meg nem találjuk, senki a maga országából barátságunkért ki nem megyen, hogy minket helyeztessen belé. A mi nemes szabad-

ságunk az ég alatt sehol nincs, hanem Pannoniában. Itt nekünk győznünk vagy halnunk kell.

De miért kelljen elvesznünk, avagy kétségbeesnünk, míg csontjainkban velő, ereinkben vér, míg Isten mennyországában a mi bizodalunk lehet, míg karunkban kopját, markunkban szablyát szoríthatunk? Avagy különb anyagból vagy-e ez a mi ellenségünk felépítve? Vagy nem azoktól a vitéz magyaroktól származunk-e mi, kik kevés néppel számtalan sok ezer pogányokat kergettek? Nincsen-e Istennek hatalmában Hunyadi győzelmeit, Mátyás király dicsőségeit kezünkben ismét újonnan megvirágoztatni? De csak úgy, ha mindnyájan egy szívvel, egy lélekkel, segítségül híván Istennek szent nevét, körmösen nyúlunk a magunk dolgához és fáradunk, vigyázunk, tusakodunk a mi életünkért.

Egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalók! És ha kevesen vagyunk is, nem oly kevesen azért, hogy ellenségeinkkel meg ne bántassuk, hogy ily semminek tartott minket...

(Zrinyi Miklós.)

Magyarország címere.

Magyarország címere balról vörössel és ezüsttel nyole részre vágott mező (benne a négy ezüst csik, négy nagy folyónk jele), jobbról pedig vörös mezőben zöld hármas halomnak (Tátra, Fáttra, Mátra) középső részén ezüst kettős kereszt.

Legrégibb emlékünknél, mely a magyar címer egykori alakját megőrizte, 1202-ből való és pecsét formájában rajta van Imre királynak egyik oklevelén, mely a bécsi régi császári és királyi levéltárban van. A pecsét kettős, egyik oldalán a király trónon ülő alakja látható, másiken a címere. A címert királyi pajzs födi, melyen nyole párhuzamos csik vonul át és ezeken kilenc lépdelő oroszlán. II. András alatt a magyar címerben az oroszlánok száma már tizenegy és nem egy irányban, hanem egymással szemben foglalnak helyet a címerlapon. A vágások és csikok azonban, melyek Magyarország címerének legrégibb jelvényei, itt is előfordulnak, éppen úgy, mint az Imre király címerén. András halála után az oroszlánok és a vágások elmaradtak a címerről.

A pajzs mezején ekkor a kettős kereszt lép előtérbe, mely a magyar címernek egyik fő alkotórésze lett. Midőn IV. Béla királyunk 1233-ban trónra lépett, olyan pecsétet készíttetett, melyen csak a kettős kereszt szerepelt. A kettős kereszt alatt ekkor még nem volt meg a hármas halom. V. István alatt már a kettős kereszt nem áll puszta, hanem virágcserepből nő ki és a kereszt aljában virágágak látszanak. Ottó király 1307-i pecsétjén szerepel először a hármas halom, melynek bibliai vonatkozása a Golgota.

A vegyes házakból való királyaink alatt a kettős kereszt

megmarad, de a pajzs mezején az Árpádházbeli királyok címerének vágásai újra visszakerülnek. Mátyás király a pápának Magyarországról írt levelében jelezte, hogy Magyarország címere a kettős kereszt.

A vörös és ezüst, illetve a fehér színek a magyar címer vágásainak állandó színei voltak, melyek számos régi magyar zászlón is felfedezhetők. Ezek a színek vannak Kassa városának legrégibb címerén is, melyet Nagy Lajos királyunk adott 1369-ben a kassaiaknak. Az Árpádházbeli királyok idejében, sőt még később is a csíkoknak, vágásoknak és a halmoknak nemzeti vonatkozásuk nem volt. Verbóczy István nádor volt az első, aki nevezetes hármastörvénykönyvében a vágásoknak és halmoknak magyar és nemzeti jellegű magyarázatát adta. A vörös mezőben négy fehér vágást ő nevezte el a Duna, Tisza, Száva és Dráva után és a hármast halmot is ő jelezte Tátra, Fáttra, Mátra nevekkal.

A címet tartó angyalok a XVI. századbeli címereken tűnnek fel először, állandóan azonban csak Mária Terézia uralkodása óta alkalmazzák őket. A mai magyar állami címet két angyal tartja, vagy helyettük tölgyfaág övezi.

A magyar nemzeti címer fejlődésének nevezetes eseménye volt a szent korona felvétele. Régebben a szent korona egyetlen címerünkben sem szerepelt, mint külön államiságunk és önálló nemzeti mivoltunk jelvénye. II. Mátyásnak 1612-ben kiadott érmén találjuk először, innen kezdve mindegyre gyakoribb az alkalmazása, míg végre az újabb korban összes címerjelvényeinkben méltó helyet foglal el.

Nemzetünket a népek versenyében címeres zászlónk jelképezi.

Nemzeti zászlónkra korán felkerült Magyarország Nagyasszonyának képe is. Azóta egyik felén a nemzeti címer, másikon Magyarország Nagyasszonyának képe látható.

Valahányszor ez a címeres-máriás zászló az árbócra felrepül, a világ minden népe tisztelettel tekint az ezeréves magyar jelvényre, a magyar lélekben azonban a vallásos és hazafias érzés egyesült szent érzelme lobog fel.

Emeljünk kalapot s álljunk szembe valahányszor e jelvényekkel találkozunk!

MAGYAROK.

Van fokosunk, eszent-álló, kőkemény,
magyar csárdában magyar koponyát
zúz csak vele az igazi legény.

Van haragunk, hegy-seprő fergeteg,
de csak ha magyar erdőt tördelünk,
— s ha idegent; szellő lesz, gyermeteg.

Volt híres kardunk, védni idegent,
német sógornak vitam, sangvinem
— s hagyunk pusztulni mindent idebent.

Titán-csináló szép csodálatunk
hérosszá ámul hitvány idegent
— s magyar lángészt epével itatunk.

Ó mit kapott Ady, a glóriás
dalnok? S mit kap, ha Pestre jó
egy idegen mozi-komédiás?

Jó tollunk dalhoz és meséhez ért
— s magyar szívet szúr, mint istennyila,
magyar sorsot, multat, munkást, vezért.

Van vendéglátás, legendás, csodás
s míg magyar gyomor átkokat korog,
másoknak áll a magnum áldomás.

Évezred óta ez a virtusa,
felötödölte s a magyar agyar
magába mar, míg tart a hír-tusa.

Isten, mi volna, ha e sok erő
Dunává folya, mint a kis folyók?
Ki volna gátnak állni vakmerő?

Ha a szuróst, mit oltalnára nyert,
jó gazdaként sövényre hordaná;
kifelé szurjon, míg virul a kert?

(Mécs László.)

Ha a magyar nem üti egymást, az ellenség sohasem bir vele.

A csend roppant boltozata alatt, a nagy sík földből, csak az öreg csárda ütötte fel szalmasüvegét. A szemhatár tüze előtt apró fekete lovasok csapatai vonultak el a Duna irányában. Kopják mezogtak az ég alján, mintha a nádas indult volna útnak, Buda felől egy kartács bögött le a síkra.

A csárda tűzénél két trevisói ember szárította gunyáját. A szoba tulsó végében brandenburgiak ültek az asztalnál. Az innenső szegletben egy vallon úr fizette az italt. Körülötte veszedelmes kalandorok könyököltek a cinkupák között.

A spanyol cdaszólt a trevisóinak.

— Tudjátok-e, hogy a római pápa ő sanctitása bünbocsánatot hirdet annak, aki a török ellen megy?

— Bünbocsánat neked... szabad zsákmányolás nekem! — kiáltotta a vallon gúnycsan.

A trevisóiak összenéztek.

— Temérdek kincs van ám még Budán...

Éjjeli szállásra egyre többen tértek a pusztai csárdába. Zsoldba szegődő zsoldosok, kóbor szabad katonák. Többnyire az ausztriai hercegségekből vetődtek át Magyarországra és mint egyéb gyülevész hadinép, a Lotharingiai úr táborába igyekeztek, a pogány ellen, Buda ostromára.

Odakintről ismét lódobogás hallatszott. Egetverő káromkodás rázta meg az ablakokat.

— Kocsmáros! Hej, ide!...

A kocsmáros megismerte az új vendég hangját. Hirtelen lekapta fejéről bojtos sapkáját és mialatt remegve futott a ház elé, nadrágja korcába gyűrte a kötényét.

A jövevény félretolta a küszöbről. Az ivóban kíváncsi esend támadt. Az új vendég sarkantyúja csengett. Rengeteg szablyája, láncos buzogánya zörrent, ahogy mozdult. Mindenki ránézett. Hatalmas szál ember volt ő kegyelme.

Néhány végbeli német talpas mindjárt felismerte. Száj-ról-szájra adták a nevét. Aki tehette, menten félrekotródott az útjából.

— Guzon Gejza... — mormogták tisztelettel. És mind-egyik hozzágondolta a másik nevét, amelyet kimondani nem mertek. A „Gézenguz...“. Veszedelmes kuruc híre volt neki, félt tőle jóbarát, ellenség egyaránt.

Most is úgy állt a csárda közepén, mint egy büszke pusztai bika. Haragosan járatta körül a tekintetét. Rangos helyet keresett. Végre egy muskétás lócáját szemelte ki magának.

Félkézzel megbillentette a padot. A muskétás flintástól legördült a földre. Nagyot nyekkent s szemét törülgette. Guzon uram pedig letelepedett a lóca kellő közepére és bort rendelt.

Csakhamar azonban váratlanul s nagy kevélyen helyet foglalt valaki mellette. Dühösen nézett a tolakodóra.

Rárivallt:

Hallja kegyelmed, azt ajánlom, hogy a képit fordítsa felém!

— Nemes, nemzetes és vitézlő Bató András vagyok, hát ne parancsolgasson nekem!

A kuruc összeráncolta a homlokát.

— Bató András?... A lipői végek katonája? Igaz a, most már ráeszmélek! Kegyelmed a Spankau generális cselédje volt, vagy mi a nyavalya...

Ez a beszéd megszúrta a Bató András uri máját.

— Nem voltam én senki cselédje! Nemes ember vagyok, katona, csakúgy, mint kegyelmed, de még valamivel különb is!

— Eb ura fakó! Én a Thököly uram katonája voltam. Magyar vagyok, hát labanc létire ne mérje magát össze velem.

— Végtére, úgy látom, mégis csak hozzánk állt! — mondta Bató András gúnyosan.

A császári emberek, ausztriai herecségbeliek, meg morvák és csehek alattomos kárörömmel hallgatták, mint piszkolja envérét ez a dölyfös ázsiai náció és összeintette a szemükkel.

Guzon uram hangosat ordított:

— Kocsmáracs, hej! Valami jófélé! —

— Jobbat nekem! Hatputtonyost! — parancsolta Bató, hogy el ne maradjon.

A sváb hanyatt-homlok rohant italért.

A császáriak összesúgtak.

— Csak két magyar van a kocsmában, mégse férnek egymástól.

— Hála Istennek, mindig így volt — dünnyögte oda egy horgasorrú strázsamester.

De Guzon Gejza nem hagyta ennyibe:

— Kocsmáracs, hej! Olajat ide! Nem vagyok év vakand, hogy sötétben üljek. Látni akarom a Bató Andrást labanc ábrázatját!

— Én meg azt ajánlom kegyelmednek — tódítá Bató uram, aki csak félig ült a lócán — hogy ne tanyázzék olyan terebélyesen, mint vallami boglyakemence.

Guzon egy kis helyet engedett maga mellett, de nem állhatta szó nélkül:

— Ne olyan fennen! Megfért már kegyelmed kisebb helyen is, a vacakban, hisz onnét rántja elő a császár, mikor szüksége van rá.

— Hát kegyelmedet meg Thököly uramékat honnét rángatta elő a török, meg hová lökte vissza, ha nem a vacakba? Pedig ugyancsak udvarolták azt a kutyafejű népet.

Guzon szomorúan esüngesztette le a fejét.

— Való igaz, hogy megcsaltak minket a Portán, de sokszor inkább megcsalják kegyelmeteket Bécsben.

— Az régen volt. Most már minden másként lesz. Nem fognak többé megcsalni. Megígérte a császár! Maga a hatalmas Leopold!

— Sokszor megígérte, schase tartotta! — legyintett Guzon. — Ez a mi bajunk. Másnak mindig hisziünk, magunk között, tudja Isten, hogy van...

Egyszerre sóhajtottak mind a ketten. Aztán... Bató uram, meg a kuruc Guzon, mert egy harmadikat szidtak, megbékéltek egy időre. Elkeseregtek a haza sorsán. Sóhajtoztak, hallgattak.

Odakint az ólmos esőben, ködben huszárok ügettek a katonák feneketlen országútján. Egyik-másik bezörgetett a csárda ablakán. Nyeregből kihajolva ittak, megint tovább poroszkáltak.

Bató uram az ablak felé nézett.

— Hadd menjenek, — dörmögte gőgösen — megvárom, amíg magányosan mehetnek.

— Hát ugyan ki keverednék a ilyen jött-ment néppel! — felele a kuruc. — Aztán meg, még ha utolsónak mennék, akkor is elsőnek érkezném. A kegyelmed parókás bécsi gazdái, ha máskor nem, ostromkor előre eresztik a magyart...

Bató András várt még egy ideig. Közben kitta borát. Guzon uram is fölállt.

— Ne kezdjük újra a beszédet, — dörmögte félvállról — mert akárhogy is fontolgtatnók, mégis amondó vagyok, hogy csakis a kegyelmetek labanc praktikája hajtotta ezt a szerencsétlen nemzetet a török karjába. Adjon Isten! De azért e bűnükért verje is meg kegyelmeteket!

Bató András fölfortyant:

— Fogja be a száját, Guzon uram, ha bölcsebbet nem tud. Ugyis hiába keni ránk. Tudjuk mi jól, hogy a kurucok adták el az országot a töröknek.

Guzon, aki már indult volna, megvetően visszafordult.

— Dehogyan adtuk, — rivallta dühösen — vették ők maguktól, egyenesen a császár kezéből. Ami pedig igaz, legyen igaz! Kollonich úr, az a hóhér kardinális, kerékbe törette papjainkat; kínzókamráiban akart német szóra édesgetni minket. Pogányabb volt a pogánynál! A basák megengedték, hogy magyarul beszéljünk, hogy a magunk módja szerint imádjuk az Istent.

— Be is hódoltak ezért a gráciáért szépen a töröknek... Az üstökük helyébe kontyot növeessenek!

A kurucnak szikrázott a szeme.

— A labanc rézangyalát, hát kivel beszél itt kegyelmed? Én a hazámért vérekszem, a hazámra esküdtem! Kegyelmed meg a császárra esküszik. Bitang zsoldért ontotta a vérét!

— Én... zsoldos! — hörögte Bató András és belekékült az ajka. — Thököly volt az, meg az ő szegénylegény ármádiája, meg te... te Gézenguz!

Guzon Gejza elbődült, mintha tagló érte volna a homlokát. Láncos buzogánya fütyölve repült elő a medvebőr alól. A szeme vérbe fordult.

Bató András is megcsóválta a maga buzogányát. És a két magyar lihegő, sötét gyűlölettel rontott egymásnak...

A nap megjárta az eget, mire a kocsmáros nagy óvatosan elő mert mászni rejtékhelyéről. Odabent veszett fölfordulás látszott. A kemence oldalában egy hatalmas lyuk tátotta száját. Az asztalok, lócák deszkája laposra hasadt. És a romok között a földön, egymás mellé bukva, véresen, eszmélet nélkül ott hevert a két magyar.

A csehek és szerviánusok röhögve hunyorgattak össze. Egy nagyparókás császári tiszt szétvetett két lábán hintálta a testét és gonoszul mosolygott.

— Így van jól!... Ha ők agyon nem verik egymást, mi sohse készülünk el velük... (Tormay Cecil.)

GYAKORLATI PEDAGÓGIA

1942.

NEVELÉSÜGYI FÜZETEK

szeptember

7. füzet

Szeptember az iskolában.

Szeptemberi emlék.

Az a nyár is ilyen telt kalászá, tömött gerezdű volt, mint az idei. Fára almát, tőkére szólót aggatni se lehetett volna többet.

— No gyermekem, lesz ám szüretre új könyv, új ruha! — veregette meg Péter-Pálker az édesapám a vállamat. Lesz ám! még aranygombos kislajbi is. Ezüsttel futtatott, aranytűl szalajtott.

Esz تندő óta hazajáró szégyen pirította meg a képemet. Elsős gimnazista koromban is szerettem volna pünkösdre kicifritani magamat, mint a Stoss szomszéd gyerekei. Persze, nekik könnyű volt, mert ruhásboltja volt az apjuknak, olyan hercegnek öltözhettek, amilyennek akartak. (Sárga bugyogó, piros mánóli és zöld kalap árvalányhajjal.) Nekem azonban magamnak kellett az ékességeimről gondoskodnom. Szerencsére nem kellett értük messze mennem. Hetedhét ház ellen lakott Holló koporsós, kint szárította a frissen festett koporsókat az udvaron, azokról lelloptam az arany papírból való betűket és fölvarrtam őket a kabátom elejére, jobbrul-balrul. De a nagyoknak soha sincs olyan szépérzékük, mint a gyerekeknek. Édesanyám leparancsolta rólam az ordókat és aggóskodva csóválta meg a fejét:

— Mi lesz belőled, édes fiam, ha még elsős gimnazista korodban is ilyeneket cselekszel? Hát a te eszed már sose érik meg?

No, másodikos gimnazista koromra megért. Végigolvastam az egész nagy bibliát, ó- és új-testamentumot. Húsz pengő stipendiumot kaptam bizonyítványkiosztáskor, a legnagyobbat az iskolában. Azt számoltam le az asztalra, mikor apám jókedvében földidézte multam sötét foltját, a koporsós kreációt.

— Rá se hallgass, kis fiam, nézett be az anyám a konyháról, — apád az eszt járattja. Mást mondok neked. A pénzcsédkből tíz pengőt odaadunk apádnak, kifizeti belőle a tavalyi adót. Tíz pengőt meg kölesön adsz nekem, abból diófakeresztet csináltatunk az öregapádék sírjára, meg veszünk két ma-

lackát. Te legeltetted őket a szőlőben a nyáron, szüretre felpendülnek, az egyiket eladjuk az őszi vásárban, abból veszünk neked harmadikos könyveket. Jó lesz-e így?

Hát hogyan lett volna jó!

Szent István délutánján elverte a jég a szőlőt. Azaz dehogyan verte; széthasogatta még a tőkét is. Még másnap reggel is marékszámra lehetett szedni a jeget a laposokon, ahol a víz összesodorta.

A mennyei parittyakövek fültövére verték a két malackát is. Elástuk őket az orgonabokor tövében. Segítettem én is és nagyon elbámultam rajta, hogy az édesapám a szeméhez emelte a kezefejét. Felnőtt embert én addig nem láttam sírni. Minálunk meg különösen nem. A mi fajtánknak befelé szokott folyni a könnye, ahogy azóta megtanultam.

Csak most sejtettem meg, hogy itt valami nagy baj van. De hogy mi csoda, azt csak szeptember elsején tudtam meg.

Iratkozni az anyám vezetett föl az iskolába. Az anyák oroszlanok, ha gyermekeik csimpaszkodnak a szoknyájukba. Nem ijednek meg még a tekintetes uraktól sem.

No, Zólyomi tanár úr nem is volt valami megijedni való ember. Még le is ültette az anyámat, ahogy a második bizonyítványomban meglátta a tiszta jelest.

— No szüle, nagy öröme lehet ebben a kis vászonzacskóban — ütögette meg a vonalzóval az ajdtefehér arcomat.

Édesanyám ellágyulva nézett rám, de mindjárt erőtt vett magán. Előkapta a tarka kendőjét a kebeléből.

— Mivel tartozunk, tekintetes tanár úr? — csomózta ki a kendő sarkát.

— Hat pengő ötvenhárom fillér, lelkem.

Olyan lett a barackvirágcs arc, mint a meggyfavirág.

— Nekünk csak egy pengő van, tekintetes úr. Nem adott többet a cigányasszony a selyemkendőért. Ugy mondta az uram, szegény gyermektől pengő jár.

— Jó, jó, lelkem, csakhogy akkor szegénységi bizonyítvány kell — nézte elkomolyodva Zólyomi tanár úr a rubrikás papírost.

Anyám összetette a fakéreg formájú, eres két kezét.

— Tekintetes tanár úr, szegények vagyunk mink bizonyítvány nélkül is, tessék azt elhinni minekünk.

Zólyomi tanár úr hirtelen elkapta rólunk a szemét és lesütötte a fejét.

— Látom én azt lelkem, hiszem is, de láthatja, nekem is a törvény parancsol. Hozzon írást a városházáról.

A városháza csak miatyánknyira volt az iskolához, mégis nagyon messze volt. Bizony ránkharangozták a delet, mire a tetthelyre taszigáltak bennünket. Csakhogy ott akkorára be volt zárva az ajtó. Már most mit csináljunk? Az édesanyám

az írnok urat se ismeri. No, leülünk itt a küszöbre, kivárjuk szépen.

Ki is vártuk, meg is ismertük úgy két óra felé.

— Mit zavarogtok ilyenkor? Aztán úgy tudom, nektek szőlőtök is van?

— Van. Két láncc. Egy láncc belüle egészen pusztaföld.

— Nahát! És még szegénységi bizonyítvány kellene nekik! Bitangók! Csalók! — Otthagytak bennünket.

A hajdú peckesen tisztelgett neki, aztán belénk döfte a szemét.

— Oszoljunk, oszoljunk, asszony, míg szépen vagyunk.

Otthon erre nagy tanácskozás volt. Kanapét, tükröt, ágylátort, minden tárgyat összenéztünk, amit pénzzé lehetne tenni, hogy az egy pengőből hetedfél pengő legyen. Még a két-esztendő hógom böcsőjét is föltekintettük, dehát ez mind kevés. Ha a tandíjat futná is, miből győzzük a könyvet? Szerbeszámba vettük a komákat és sógorokat is. Dehát azok is mind jégverte emberek voltak, — hogy segítene vak a világtalanon?

Azon az éjszakán nagyon rossz álmaim voltak. Mire fölébredtem, dagadt volt a szemem az álombeli könnyektől.

Az anyám az ölébe húzott s azt is megpróbálta, hogy rendet csináljon a bozontomban a bontófésűvel.

Aztán azt kérdezte tőlem, hogy milyen inas szeretnék lenni? Istenem, hát mit mondhattam volna rá mást, mint azt, hogy „könyvkereskedő“. Ezt elég könnyű szívvel mondtam és erre anyám is fölvidult egy kicsit. Ranezay bácsi volt abban az időben a városunkban az egyetlen könyvkereskedő. Eppen inast keresett. Ranezay bácsi megnézett gyalogszemmel is, pápaszemmel is, aztán kijelentette, hogy kitanít könyvkereskedőnek — és nem kíván érte többet, csak három pengőt havonta.

Sohse felejttem el azt a délutánt, ami erre következett. Edesanyám kint mosott a kútnál, én meg ültem a lábánál a teknő alatt. Egyikünk se szólt egy szót se, csak sírtunk csendesen mind a ketten.

De az igazi kinszenvedésre csak másnap virradtam rá. Amikor az utcabelli pajtásaim reggel mentek a Veni Sancte-ra és megzörgettek a zsalugáért, a kisajtót, a kerítést és bekiabáltak a kapu hasadékan:

— Ferkó! Ferkó!

Bújtam én színbe, padlásra, de a boldogok zsibongása minden reggel rám talált. Nem is bírtam egy hétnél tovább. Ahogy elhalaadtak a házunk előtt pajtásaim, megvártam, míg a sarokra érnek, akkor én is utánuk eredtem. A piacon ácsorogtam addig, míg odahallatszott az iskolánkból a nyolcórás csengetés, mire betakarodott gyerek és tanár. Akkor aztán megkerültem az iskolát, először csak messziről, aztán mindig kisebb körben. Ádám tehetett így, mikor az elveszett paradicsomból kiesették.

Ha van valaki a világon, aki próbálta az ő kinszenvedéseit, én vagyok az!

Csakhoggy Ádámot csak a paradicsomból kergették ki, nem az iskolából, őt csak a terített asztaltól tiltották el, nem a könyvektől — azt ki lehetett bírni, abba bele lehetett nyugodni. Én már a negyedik nap belül voltam a kerítésen. Négykézláb csúsztam el az igazgatói szoba előtt, végig a hosszú fehér folyosón, míg elértem a harmadik osztály nyitott ajtajáig. Ott aztán hallottam én mindent. Azt is, amit magyaráztak, azt is, amit feleltek, azt is, mikor az öreg iskolaszolga odacsoszogott a csengőhöz. Akkor aztán usgye, szaladtam vissza az utcára, már amennyire négykézláb szaladni lehet.

Szeptember közepéig nem volt semmi baj. Lopva is lehet jóízűket inni a tudomány kútjából, amitől szöges drótkerítéssel zártak el engem, szegény kis kócos csürrhét. Hanem akkor az történt, hogy Eyszrich tanár úr a latin nyelv szépségeit ragyogtatta a harmadik osztály előtt. Hogy milyen érecsengésű, hogy milyen erővel teli, hogy milyen tömör nyelv az, hogy annak semmi más nyelv a nyomába nem hághat.

— A latin azt mondja: *Unus es Deus*. Ki tudja, hogy lehetne ezt magyarul mondani?

Mély csönd.

— No, senki sem meri megpróbálni? Nagy Mátyás? (Nagy Mátyás jeles diák volt valami uradalmi tisztartó fia, vetélytársam a másodikban.) Meg is szólalt a kérdésre:

— Egy az Isten.

— No, nem egészen. Micsoda szórend ez?

Nagy Mátyás észbekapott.

— Vagyis hogy: egy Isten vagy...

Megint a tanár úr hangját hallottam:

— Nem, nem. Nem érzitek, hogy a latinban valahogy több van?

Rémülten dobogott a szívem, de nem bírtam magammal. Be kellett kiáltanom:

— *Egyedül te vagy az Isten...*

Abban a percben már koccant is a homlokom a téglán, mert beleszédültem az izgalomba. Mit tettem, mi lesz ebből?

Az lett, hogy a latin tanár ölben vitt be az osztályba és többször aztán sose kértek tandíjat Móra Márton földbirtokostól. *Unus es Deus*. Egyedül te vagy az Isten. Ha egy kicsit messze vagy is, ha sokszor nem érsz is rá a földre nézni...

De azért a szeptember nekem legszomorúbb hónapom maradt erre az életre. És ha én a befelé síró fajtából való vagyok is, mindig teleszivárogok könnyel a szemem, ha szeptemberben lehajtott fejű kis gyereket látok...

(Móra Ferenc.)

Ünnepi beszéd október 6-ra.

Keves Magyar Gyermek!

Az ősz, az október a hervadó virágokkal, a némuló erdővel-mezővel évről-évre eszünkbe juttatja azokat, akik legdrágább kincsüket, életüket áldozták hazájukért. Az október, az ősz magábaszállásra készíti az embert, ez idézi emlékezetünkbe azokat, akik legszebben, legnemesebben éltek e földön. Mert lehet-e nagyobb, szebbet elgondolni, mint ha valaki Istennek vagy hazájának szenteli azt az életet, amely Istentől ered s itt e földön a hazában éri el legszebb formáját? Az Istenért, a hitért életüket áldozókat éppúgy, mint a hazáért haltakat vértanúknak, ez utóbbiakat hősi halottaknak is nevezzük.

Újra lángban áll körülöttünk a világ: az igazság indult küzdelemre a hamissággal, a hit a hitetlenséggel. S ebben a harcban is éppúgy megteremnek a vértanúság töviskoszorúi, mint minden háborúban. A magyar katona most újra vérét, életét áldozza értünk, itthonmaradottakért, hogy nektek, az ő gyermekeinek szebb jövője, boldogabb élete lehessen s hogy ellenség a lábát ide, a mi földünkre be ne tehesse.

Eszünkbe jutnak e napon mindazok, akik a hazáért áldozták életüket. Hej, de nagy ezeknek a száma történelmünkben. Menjünk vissza a sorban s tekintsük végig őket.

Mindjárt a sor elején itt látom a fiatal hősöket, akik csak tegnap vagy tegnap előtt dültek ki a sorból a becsület mezején a haza és hitük védelmében... Új, friss keresztek sorakoznak egymás mellé, akárcsak ők, amíg éltek... Ezek a fakesztek azonban nem itthon, az édes anyaföldben sorakoznak most, hanem messze-messze tőlünk, a végtelen orosz síkságon... Tisztelettel gondolnunk rájuk s ne feledjük el soha, hogy ők értünk, a magyar hazáért vállalták a halált, a vértanúságot.

Mögöttük ott látjuk azokat a hős magyarokat, akik a tőlünk elrabolt területeken vállalták a keserű és szenvedéssel teli magyar életet s vértanúhalálukkal bizonyították be, hogy a hazát, magyarságukat még életüknél is többre értékelik...

Mögöttük a keresztek és fejfák végtelen sorát láthatjuk. Jórészüket már szétrágta az idő mindent felőrölő foga... de emlékezetük még elég frissen él emlékezetünkben... És tele van velük szinte az egész Európa... Eszakon, a lengyel mezőkön éppúgy megtaláljuk őket, mint délen. A Száva mentén, vagy a Karszt oldalában... Az első világháború százazeire gondolunk... akik vérükkel szentelték meg azt a magyar igazságot, amelynek napja most van felkelőben. Most már tudjuk, hogy nem haltak meg hiába ők sem, hiszen ez a napfelkelés az ő vértanúhaláluk jutalma...

Azután szinte végtelen sorban ott látjuk ezeréves multunk

minden hőst, vértanút, a nagy neves hadvezéreket s utánuk végtelen sorban a névtelen közkatonákat, sokak nevét megőrizte az emlékezés, sokakét, még többekét nem jegyezték föl, de valamennyiük emlékét itt hordjuk szívéinkben. Mert jegyezték meg jól gyermekeim, csak az a nemzet érdemli meg az életet, amely sohasem felejtí el azt, hogy fiainak ezrei és száz-ezrei áldozták életüket érte, szabadságáért, fejlődéséért.

Amikor így októberben megemlékezünk a magyar vértanúkról, leginkább az aradi vértanúk jutnak eszünkbe. Az a tizenhárom rettenthetetlen hős vezér, akik ott haltak meg Aradon hazánkért, szabadságunkért. De ki tudná felsorolni annak a végtelen sok magyar vértanúnak nevét, akik éppen annyit áldoztak hazánkért, mint ők: életüket?

De a hazáért nemcsak meghalni, hanem élni is tudni kell! Szükség van a hazának vértanúkra is, hogy példájukkal tanítsanak bennünket. Tanítsanak arra, hogy a hit és haza az a két legnagyobb földi jó, amiért még az életet is fel kell áldozni. De megtanítanak arra is, hogy azt a hitet és azt a hazát, amelyért ők életüket áldozták, meg is kell tartani. Meg kell tartani munkával, becsületes tevékenységgel, szorgalommal, kitartással még szenvedések között is, lemondások árán is!

Ez pedig azt jelenti most, amikor újból fegyvert kellett fogunk hazánkért, szabadságunkért, hogy nemcsak az ellenség előtt kell kötelességünket teljes erőnkkel teljesíteni, hanem itt-hon is, mert a háború a nemzet minden tagjától, a legkisebbtől a legnagyobbig, a gyermektől az aggastyánig megkívánja a legteljesebb munkát, becsületes hitet a győzelemben s ha kell, az áldozatos lemondást is mindarról, amire a hazának szüksége van.

Töletek, gyermekektől még nem kívánja a haza, hogy életetek áldozatok fel érte. De azt igenis megkívánja, hogy végézzétek kötelességeitek úgy, mint messze idegenben harcoló szenvedő édesapátok, testvéretek, nagyszüléitek! Azt jelenti ez, hogy mindenki, akár iskolapadban üljön, akár a műhelyben dolgozzon, teljes erővel, egész képességével végezze el azt, amit feladatul elébe adtak! Mert a győzelem, amiért most apáitok odáig a hideg orosz őszben harcolnak, s amelyért nekünk is itt-hon dolgoznunk, áldoznunk kell, csak akkor valósul meg, ha mindnyájan a legjobb akarattal s egész odaadással teljesítjük feladatunkat. Aki ma nem így tesz, az nem jó fia, leánya hazájának, az kétségessé teszi a győzelmet, ha pedig elveszítjük a háborút, akkor hiábavaló volt minden áldozat a kint küzdő, vérező katonáknak, apáitoknak, vérük, életük nem hozza meg a szebb és boldogabb magyar jövőt! Ennél nagyobb csapást pedig el sem tudnék képzelni!

Magyar gyermekek, megértettétek az intő példát? Megértitek apáitok, rokonaitok példájából azt, mit kell tennetek?

Ha igen, a ti munkátok is hozzájárul a győzelemhez, s akkor méltán megérdemeljük a győzelmet s Magyarország, édes hazánk felvirágzását!

Adja Isten: úgy legyen!

A HAZAERT.

Isten, ki szemedet mindig nyitva tartod,
Még a féregtől sem fordítod el arcod,
Látod a jövőndőt csakúgy, mint a múltat,
Böles gondoskodásod soha el nem mulhat.
Nemzeteknek sorsát intézed egedbül,
Vezeted napfényen, árnyékon keresztül:
Függyön tekinteted a mi szép hazánkon,
Minden porszemére Tőled' áldás szálljon!

Te tudod legjobban: drága föld ez nekünk,
Minden talpalattját megáztatta vérünk.
Őseink porából fakad itt a fűszál,
Végig a levegőn az ő sóhajuk száll.
Századok keservét hordozza a szellő,
Honfigyász az égen a fekete felhő.
Tisza, Duna, Sajó könnyeinkből támadt,
Ó, nagy Isten, óvd meg a mi szép hazánkat!

Pósa Lajos.

A TANÍTÁS FOKOZATAI.

Szólottunk már arról, hogy minden tantárgynak megvannak a maga különleges eszközei, amelyekkel annak anyagát a tanulókkal könnyebben elsajátíthatjuk. Viszont vannak olyan szempontok is a tanításban, amelyek állandóak, minden tantárgy tanítására érvényesek. Ezeket nevezzük *formális fokozatoknak*.

A mai nevelés nem tűri a kötöttséget, nem tűri a szabályok vagy szabványokba való törést, a formális fokozatok merev alkalmazását, azoknak mindenáron való keresztülhajszolását, egyszóval a tanításnak mechanizmussá tételét. Ezek a formális fokozatok csak utjelzői a tanításnak, azt is mondhatnánk, menetrend, amely azonban nem írja elő azt, hogy mikor mit tekintsünk meg, mivel azt a tanító egyénisége, az ismeretanyag természete és más körülmények szabhatnak meg. Azért van szükség a formális fokozatokra tehát, hogy biztosítsák a tanítás tervszerűségét, felépítésének céltudatosságát, de nem azért, hogy béklyóba kössék a tanító kezét, egyéni szabadságát.

Minden tanítás nevelés is, sőt az ismeretnyújtás is csak eszköze a nevelésnek, az emberré nevelésnek, a jellemnevelésnek. Minden nevelés célja tehát — még ha az oktatásban vagy az oktatás révén keletkezik is, — a kifinomálандó lélek nemesítésére, kifinomítására vonatkozik. Ezeket a nevelési eljárásokat pedig sem előírni, de még csak ajánlani sem lehet, hiszen az mindig az adott alkalomtól, a nevelendőktől s a nevelő pillanatnyi beállítottságától függ.

Ezek előrebocsátása után sorravesszük a népiskola egyes tantárgyait, hogy megállapítsuk azok tanításának menetét, külső keretét, vázát.

1. Beszéd- és értelemgyakorlat.

Itt a tanítás menete a következő:

- I. Előkészítés.* a) Számonkérés. (A mult órai anyag rövid felújítása.)
- b) Ráhangolás a tárgyra. (Erdeklődéskeltés.)
- c) Célkitűzés.
- II. Tárgyalás.* a) A tanulók eddig szerzett ismereteinek számonkérése, felújítása.
- b) Az összegyűjtött anyag rendezése, kibővítése. (Szemléltetés, rajz.)
- c) Gondolkozásra, ítéletformálásra készítés.
- d) Alkalmas helyen részletösszefoglalás.
- III. Befejezés.* a) Összefoglalás. (Összefüggő elmondítás.)
- b) Elmélyítés. (Érzelemrehatás, akaratindítás.) Alkalmazás.

2. Olvasmány- és költeménytárgyalás.

Ennek menete a tárgy természete szerint változó. Előbb a költeményekre térünk.

a) Lírai (érzelmi) költemények tárgyalása.

I. Előkészítés. a) Számonkérés.

b) Ráhangolás.

- II. Tárgyalás.* a) Az esemény korába, környezetébe való beillesztés elbeszélés vagy esemény kapcsán.
- b) A költő bemutatása. (Belső és külső szemléltetés.)
- c) A költő bemutatása.
- d) A költemény által keltett élmény, benyomás megbeszélése.
- e) Gondolatesoportonkénti tárgyalás. (Szómagyarázat, fogalomtisztázás.) Rajzolás, szemléltetés, kapcsolás.
- f) Megszakítás nélkül való olvastatása. (Ujra átértelmezés, most már tudatosan.)

III. Befejezés. a) Összefoglalás.

b) Elmélyítés rajz, fogalmazás stb. kapcsolásával.

b) Leíró költemények tárgyalása.

I. Előkészítés. a) Számonkérés.

b) Ráhangolás.

II. Tárgyalás. a) Előkészítés a táj és hangulat befogadására, megértésére.

b) A költő bemutatása. (Szemléltetés.)

c) A cél kitűzése.

d) A költemény bemutatása.

e) Gondolatesoportonkénti tárgyalás. (Szemléltetés, képek, rajz, kapcsolat.)

f) Az egész költemény megszakítás nélküli olvastatása.

g) Alaki tárgyalás. (a költemény szépségeinek szemléltetése, tudatosítása.)

III. Befejezés. a) Összefoglalás.

a) Házi feladat. (Alkalmazás.)

c) Elbeszélő költemények tárgyalása..

I. Előkészítés. a) Számonkérés.

b) Ráhangolás.

II. Tárgyalás. a) Előkészítés a kor- és hangulat befogadására, átélésére.

b) A cél kitűzése.

c) A költemény bemutatása.

d) A költemény által keltett élmény, benyomások megbeszélése.

e) Az író bemutatása. (Belső-, külső szemléltetés.)

f) Gondolatesoportonkénti tárgyalás. (Szemléltetés, kapcsolat.)

g) A költemény egészben való olvastatása.

III. Befejezés. a) Összefoglalás.

b) Elmélyítés.

c) Házi feladat.

(Folytatjuk.)

TANÍTÁSOK — VÁZLATOK.

1942. október 2. hete.

Olvasmánytárgyalás.

III. OSZTALY.

A tanítás anyaga: Pásztortűz. (Szalay László olvasmánya.)

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A múlt órán tárgyalt olvasmány számonkérése.

b) Áthajlás. Jártatok már kint a mezőn ősszel? Mit láttatok? Ne gondoljátok azonban, hogy olyan csúnya most a mező. Megvan ám az őszi mezőnek is a maga érdekessége, szépsége. Különösen este, mikor elcsöndesedik a vidék s meggyulnak a mezőn itt is, ott s a pásztortűzek... Kik ülik körül? Mit csinálnak ezek a pásztorok még ilyen későn is a mezőn?

c) Célkitűzés. Kérdezzük meg egy olyan írótól, aki kint járt és megleste őket. Egy olvasmányt olvasunk, címe: Pásztortűz. Szalay László írta.

III. Tárgyalás. a) Az olvasmány bemutatása.

Pásztortűz.

A hűvös őszi éjszakában pásztortűzek ragyognak föl az égre. Olyanok, mintha földre szállott csillagok volnának.

Szent emléke a tűz minden igaz magyarnak. Ha pásztor, csósz, csikókat őrző gyermek legeltetés közt egymásra lelnek, tüzet raknak a néma éjszakában. Körbe ülnek és úgy méláznak a lángba.

A tűz elriasztja a sötétséget. Ezer színben ragyognak a lángok, mint szőnyegekbe szőtt tarka virágok. Elandalog a lélek rajtuk s fölszáll velük a föld porából a csillagok fényes világába.

A tűz bevilágítja a környéket: a nyügben ugrálva legelő lovakat, a néma fákat s az itt-ott megbújt alvó kis tanyákat.

A fiúk leülnek a tűz körül. Jó ideig csak gyönyörködnek a lángban, a pattogásban s a fölfelé szálló színes szikrákban. Nem beszélnek.

A csöndes éjszakában kolompszó hallatszik. Félénk hangja mind erősebben zendül. Minthogyha folyvást nőne bátorsága, amint a sötétségből a pásztortűz fényéhez közelít. Már hallatszik a nyáj tempa dobbanása s az öreg juhász terelő szava. S egyszercsak ott néz bele a lángba a riadt juhok megaranyozott feje.

A vén juhász öreg subát terít le a földre, miközben megszólal:

— Ugy lehet, esőt kapunk holnap!

— Honnan gondolja kigyelmed? — kérdezi az egyik barna legény.

— Honnan?... Hát csak emnan, mert szörnyen hasogat a vállamban. A madarak a porban fürödtek egész nap. A nap felhőben ment le. A holdvilág udvaros. A verebek összebujtak. A békák könyörögve szólnak. Vízet ereszt a só. A szamár ordít. A macska álmos; nem vadászik. A kacsák sokszor néztek az égre. Ez mind esőre mutat.

Elhallgatnak a tűzbe nézve. A fáradt juhok lehevernek. A lovak lógó fejjel szundikálnak egyhelyben állva.

A pásztorok aztán egy darabig még meseszóval tartják ébren egymást.

A hunyó tűz alig pislog már. Elnehezül a szavak szárnya. Fönn a sötétkék égen gémek, darvak szállnak beszélgetve.

A puli egyszeresak megmordul, bele a sűrű éjtszakába. De fölönfogja a gazdája. Fáradt vándor lép a tűzhöz.

Előkerül a tarisznyából egy kis kenyér, kolbász, alma s a vándorlegény jóízűen falatozik.

Nem tesznek már többet a tűzre, hogy föl ne zavarják az alvókat. Hallgtava ülnek körben, csöndben. A pásztortűz is lassan egészen elhal...

b) Az olvasmány által keltett élmények megbeszélése. (Hát milyen világot mutatott be itt az író? Tetszett? Miért? Láttatok már ti is pásztortűzet? Stb.)

c) Az olvasmány olvastatása. Szómagyarázat.

d) Az olvasmány tartalmának elmondatása.

III. Összefoglalás.

OTT VAN VELED.

Ha jót teszel, ott van veled,
Dicsérő szót suttog neked,
Megsímogat meleg kézzel,
Ő kíséretet nappal, éjjel.

Ha rosszat teszel eszed s kezéd,
Akkor is csak ott van veled,
Kérdez, cáfol, üz, mar egyre:
Nem hajt álmod a szemedre.

A szívedben lakik mindig
És elkísér le a sírig.
Gondolkodjál, jól ismered:
Ez a lelkiismereted!

Móra László.

1942. október 1. hete.

Természeti és gazdasági ismeretek.

IV. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A kutya.

I. *Előkészítés.* a) Számonkérés. A múlt órai anyag számonkérése.

b) *Athajlás*. Melyik állat van csaknem minden háznál? Miért szereti az ember a kutyát? Szeretnétek-e közelebbről is megismerni ezt a hűséges, jó háziállatot?

c) *Célkitűzés*. Akkor beszéljünk most a kutyáról.

II. Tárgyalás. Évezredek óta az ember leghűbb társa a kutya. Már az ősember is nagy hasznát vette. Szívesen tartjuk a háznál, mert sok jó tulajdonsága van: hűséges és ragaszkodó, engedelmes és éber. A legjobb házőrző. A legkisebb zajra felfigyel és ugatásával figyelmezteti gazdáját (komondor, kuvasz); kitűnő szaglásával felkutatja a vadat (vizsla, tacskó vagy dakszli); gyors futásával élve fogja meg a nyulat (agár); ő a nyáj megbízható őre (juhászkutya, puli); nagy erejének a yágóhídon veszik hasznát (szelindek); okosságával és értelmességével gyakran bámolatba ejt (uszkár); néha életet ment (újfundlandi és szentbernát-hegyi).

Tulajdonságainak és képességeinek megfelelően a kutya testalkata fajták szerint más és más. Teste hol zömök, hol nyulánk. Nagysága nagyon különböző. Vannak rövid- és hosszú-lábú kutyák. A rövidlábú tacskó földalatti lyukából kergéti ki a rókát; a hosszúlábú agár nyilsebesen fut a nyul után (agárászás); oldalt összenyomott testével könnyen hasítja a levegőt. A kutya nem a talpán, hanem az ujjain jár. A mellső lábain 5-5, a hátsókon csak 4-4 ujj van, tompa karmokkal. Szőre rövid, sima vagy göndör. Testének színe rendkívül változatos. (Szemléltetés.)

Feje hosszúkás. Orra rendszeren megnyúlt, de vannak rövid orrú kutyák is. Közös sajátosságuk, hogy minden kutya orra hideg és nedves. Füle felálló, lehajló vagy lecsüngő.

Érzékszervei igen jók. A vadászkutya hosszú és nedves orrával már messziről megérzi a vadat, mert szaglása kitűnő. A komondor a legkisebb neszre is felfigyel és ugatással figyelmezteti gazdáját a veszélyre; mert hallása fejlett. A legtöbb kutyának látása is éles.

Bár a kutyák külső alakjukra eltérőek, belső szerveik mind egyformák. Valamennyi kutya testében szilárd vázat, ú. n. csontvázat találunk. Erre tapadnak az izmok (hús), melyek a csontokat mozgásba hozzák.

A kutya csontvázán (táblai rajz vagy szemléltetés), akár csak az emberén, három főrészt különböztetünk meg: a fejt, a törzst és a végtagok csontjait.

A fej (koponya) üreget alkot és az agyvelő befogadására szolgál. Az agy az értelmi működés központja. Mivel legkényesebb része a szervezetnek, a legnagyobb védelemre van szüksége. Ezért veszi körül az erős falú, zárt koponyacsont.

A koponyát a nyakcsigolyák kötik a törzshöz. A nyakcsigolyái a törzs háti részén folytatódnak és a gerincoszlopot

alkotják. A gerincoszlop sok csigolyából áll, azért hajlékony és rugalmas. Belsejét a gerinevelő tölti ki.

Azokat az állatokat, melyeknek testében gerincoszlop húzódik végig, gerinces állatoknak nevezzük. Tehát a kutya is gerinces állat.

A gerincoszlophoz kapcsolódó bordák a mellüreget zárják be. A mellkas, éppenúgy, mint a koponyacsont, nemesebb szervek védelmére szolgál. Benné van a tüdő és a szív. A tüdő a lélekzés, a szív a vérkeringés szerve. A hasüregben van az emésztőcsatorna (gyomor, vékonybél, vastagbél).

A végtagok a törzshöz vannak erősítve. Az elülső végtagok csontjai: a felkar (egy csont), az alkar (két csont) és a kéz (sok csont). Az elülső végtagokat a lapocka függeszti a törzshöz. A hátsó végtagok csontjai: a combcsont (egy csont), a lábszár (két csont) és lábfej (sok csont). Ezeket a medencecsontok erősítik a törzshöz.

A kutya az ember mellett rászokott minden ételre, de legjobban szereti a húst. A kutya őse azonban eleven állatokkal táplálkozott. Az áldozatát hatalmas szemfogaival ragadta meg (ragadozó állat), metsző és tépőfogaival pedig szétmarcangolta, erős és tarajos zápfogaival még a csontokat is összemorzsolta. Fogazata tehát húsevésre alkalmas.

A megrágott étel a nyelőcsővön keresztül a gyomorba jut, ahol az emésztő gyomornedv a táplálékot elfolyósítja, megemésztí. Az így megemésztett táplálék felszívódása a vékonybélben történik. Az emészthetetlen anyagok a vastagbélben keresztül eltávoznak a testből. A bélsatorna emésztő mirigyeivel együtt emésztő-készüléknek nevezzük.

A vizet kanálszerűen behajlított sima nyelvvel lefetyeli fel. Ha melege van, hangosan liheg és nyelvét kilógatja.

A nőstény kutya évenként néha kétszer is kölkezik. Kölykeit az anyakutya gondosan ápolja és emlőiből tejjel táplálja (emlős állat), veszély idején pedig bátran védelmezi. A kölykök 10–12 napig vakok.

Veszedelmes betegsége a veszettség. A veszett kutya arról ismerhető fel, hogy szőrét felborzolja, szája habzik, szeme vérbeborult, farkát lába közé húzza, a vizet kerüli és kínjában mindenkit megmar. Az ilyen kutyát azonnal meg kell ölni, mert harapása szintén veszettséget okoz. Ha veszett kutya valakit megharapott, azonnal jelentkezzen orvosnál, mert az idejében adott oltás megakadályozza a veszettség kitörését. (A védőoltást Pasteur fedezte föl.)

A kutya rokonai a farkas, a róka. Mindkettő ragadozó állat, prémjükért és kárukért vadásszák.

III. Összefoglalás. Vezérszavak alapján.

(Figyelmeztetés: Ne engedjék kezüket, arcukat nyalatni, mert ez veszedelmes betegséget okozhat.)

1942. október 1. hete.

Földrajz.

IV. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A Magyar-medence lakossága.*Nevelési cél:* Hogyan települtek be hazánkba a nemzetiségek?*Szemléltetés:* Magyarország néprajzi térképe.*Vonatkozás:* Történelem: a telepítések és beszivárgások.*V á z l a t.**I. Előkészítés.* a) Kapcsoló ismétlés. A Magyar-medence termékei, ipara, kereskedelme és közlekedése.

b) Célkitűzés.

II. Tárgyalás. Ezer esztendővel ezelőtt, amikor a magyarok birtokukba vették ezt a medencét, már lakott terület volt. Néhány esztendő alatt birtokukba vették az egész medencét, az itt talált népeket pedig szolgálkákká tették. Megszállották a medence akkor lakható területeit, a Dunántúlt, a Nagy-Alföldet, Kis-Alföldet és Erdélyt. Az itt talált és leigázott népek megtanulták a magyarok nyelvét és magyarrá lettek. Sokasodtak a magyarok, évről-évre többen voltak. A föld apáról fiúra szállott. Minden évben haltak meg és minden esztendőben újak születtek. A meghaltak porai összekeveredtek a földdel; a fiatalokat a magyar föld terményei tartották el. Így lett ezer év leforgása alatt a Kárpát-medencéből Magyar-medence. Minden porszem magyar itt!

b) Néprajzi térkép. Készítenek olyan térképet is, melyen különböző színekre festik az egyes területeket aszerint, hogy milyen nyelven beszél az ottani lakosság. A színes foltok kiterjedése mutatja, hogy milyen nyelven beszélő lakosság foglalta el nagyobb területet és melyik kisebbet. Az ilyen térképet néprajzi térképnek nevezzük.

c) A Magyar-medence népeinek eloszlása. Hazánk lakói kivétel nélkül a magyar állam tagjai, magyar állampolgárok, akik a törvény előtt mind egyenlők. Az ország lakosai csak nyelv és vallás szerint különböznek: a más nyelvet beszélők: a nemzetiségek.

Hazánk lakosainak száma közel 21 millió. Egy km²-re 65 lakos jut. Legsűrűbben lakott az ország nyugati széle (120—150 l.), a Nagy- és Kis-Alföld és a dombvidék. Mivel a Magyar-medence lakossága östermelő, azért ritka (összehasonlítás az iparos várossal), Európában a kilencedik. A lakosság nagyobb része (14,5 millió) falvakban, tizede kisvárosban, egyötöde nagyvárosban lakik. Budapesten kívül igazi nagyvárosok még: Szeged, Debrecen, Szabadka és Zágráb.

A magyarság az ország közepét és a Dunántúlt lakja tömegesen. Csak keleten él hegyvidéken és a határon a székelység. A magyarok száma 10 milliónál több.

Németek az ország nyugati határán (Duna-Rába között hiencsek), a Nagy-Alföld déli részén (svábok), Erdélyben (szászok) és a Szepességben (cipszerek) vannak számosan, összesen kb. 2 millió.

A többi nemzetiség mind egy tömegben, az ország szélein, egy-egy hegyvidéken helyezkedik el. A tótok az ÉNy-, a rutének az ÉK, az oláhok a DK-Felvidéken élnek. Csak a szerbek élnek síkságon, az Alföld dúsán termő déli részén, ahová alig másfél százada költöztek be. (Török hódoltság után.)

A magyarság túlnyomó része római katolikus (66,5%), kisebb számban élnek reformátusok, ezek közül nagyszámúban vannak a kálvinisták, kisebb számban az evangélikusok, nagyon kevés unitárius. A rutének görögkatolikusok, az oláhok és szerbek görögkeletiek, de van köztük sokác és bunyevác is. A horvátok római katolikusok.

Minden 100 ember közül 67 katolikus, 21 református, 6 evangélikus, 5 zsidó és csak minden ezredik ember unitárius.

c) *Műveltségi állapot.* Valamely ország műveltségét azal mérik; hogy mennyien tudnak írni és olvasni. Az ország 6 éven felüli lakosságának több, mint háromnegyede (89%) ír és olvas, a többi írástudatlan. Legműveltebbek a magyarok (85%), németek és tótok, az oláhok és rutének közt van a legtöbb írástudatlan. Legműveltebb a Dunántúl, a Nagy- és Kis-Alföld népe.

Hazánk művelődése az utolsó félévszázad alatt rohamosan haladt, amiben az iskolákat a közművelődési egyesületek, könyvtárak, múzeumok, szépirodalmi és tudományos társulatok támogatták. A művészet fejlődését a színtársulatok, műgyűjtemények és kiállítások mozdítják elő.

III. Összefoglalás.

1942. október 4. hete.

Helyesírás.

IV. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A melléknévről tanultak összefoglalása.

I. *Előkészítés.* a) Számonkérés. 1. A házi feladatok számonkérése. 2. A főnévről tanultak számonkérése.

b) Célkitűzés.

II. *Tárgyalás.* 1. Győry V.: *Ki a leggyorsabb?* című olvasmány tárgyalása. 2. A melléknévről tanultak felújítása és összefoglalása.

A melléknév személyek, dolgok tulajdonságait jelentő szó.
Kérdései: Milyen? Minő?

A melléknév a mondatban legtöbbször tulajdonságjelző, de lehet állítmány és alany is.

A melléknévet fokozhatjuk. (Alap-, közép- és felsőfok.)

A melléknévi igenév. (Jelen-, múlt- és jövőidejű.)

III. Összefoglalás. Milyen melléknévek vannak a következő mondatokban?

Teremtsd elő azt a *dicső, szép* időt!

A *hegyesebb* karó hamar törik.

Legnagyobb kincs az egészség.

Holttestemen át *futó* paripák száguldjanak a *kivívott* diadalra.

A *learatandó* gabona már megdől.

1942. október 2. hete.

Számlás és mérés.

V. OSZTALY.

A tanítás anyaga: Százalékszámítás: a házadó.

Nevelési cél: Gyakorlati útmutatások az adószámításra.

V á z l a t.

I. Számonkérés: a házi feladatok számonkérése és megbeszélése.

b) Célkitűzés: A házadó.

II. Tárgyalás.

A házadó alapja a ház hasznértéke.

Kivetésének alapja = az adóévet megelőző utolsó évnegyedben járó házbérjövedelemnek egy teljes évre kiszámított összege.

Ha nincs bérbe adva, becslés szerint.

A házbéradó kulcsa a nyers házbérjövedelem után

16%.

A házadó után utadó és községi pótdadó vethető ki.

Megoldandó példa:

Mennyi adót fizet az a háztulajdonos, akinek házbérjöveldelme: 5580 P, házadó 16%, utadó 10%, községi pótdadó 70%?

A példa megoldásának előzetes megbeszélése.

Sorrend: 5580 P-nek 16%-a?

ezen összegnek 10%-a,

ezen összegnek 70%-a.

A három eredményt összeadjuk.

III. Összefoglalás. A házadó kiszámításának menete. Házi feladat feladása és megbeszélése.

1942. október 1. hete.

Olvasmánytárgyalás.

V. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Kölesey Ferenc: Paraenesis alapján.

Nevelési cél: Az emberi életet nagy eszmék teszik fel-emelővé.

Szenléltetés: Kölesey arcképe, szülőháza. Pintér I. öd. T. I. r.

V á z l a t.

I. Előkészítés. a) Kapcsoló ismétlés.

b) Célkitűzés: Vannak olyan írásművek, amelyek valamilyen igazságot tárgyalnak, ma ezekről tanulunk.

II. Tárgyalás. a) Kölesey: Paraenesis című olvasmányának egy részletének bemutatása. (A többi házi feladatnak otthon olvassák a tanulók.)

1. részlet: Imádd az istenséget! Kiemelem: „Semmi sincs, ami az emberi szívet annyira felemelhetné s a szenvedélyek és inádatok örök ostromában hozzáragadt szennytől annyira megtisztíthatná, mint az istenség nagy gondolatával való foglaltskodás. Akármire veted tekinteted e temérdek mindenségben, mindenfelől egy végtelenül böcs, nagy és jó, de e yszersmind megfoghatatlan lény jelenségei sugároznak feléd.

2. részlet: Szeresd a hazát! (Megtanulandó:)

Boldog leszesz, ha a férfikor napjaiban e szavakat úgy fogod érthetni, úgy fogod érezhetni, mint kell. A hazaszeretet egyike a kebel tiszteletre legméltóbb szenvedelmeinek, de sok kíváncsít, míg annak tiszta birtokába juthatunk. Ezeket fogsz láthatni, kik ajkaikon hordozzák a szent nevet; kik magasztalva emlitenek mindent, ami e honi föld határain belül található; kik büszkén tekintenek az idegenre, s hálát mondanak az égnek, mely őket magyaroknak születni engedé; s véled-e, hogy ezeknek szíveik szeretettel buzognak a haza iránt? Véled-e, hogy ezen hazaszeretet az, mely az erények koszorújában olthatatlan fénnel ragyog s a történet évkönyveiben tisztelő bámulattal említettetik?

Minden erény önáldozattal jár, feláldozásával pillanatnyi kényünknek, megtagadásával önhasznunknak s nem ritkán hajlandóságunk vagy gyűlölségünk elnémitásával; azonban minden áldozat kicsiny azokhoz képest, miket a hazának kívánni joga van. Mindent, amit élted folyta alatt arcod izzadásával gyűjtöttél; mindent, amit lángoló szerelemmel fűztél magadhoz javaidat, kincseidet, háza népét és saját éltedet napenként és pillanatonként érte fel kell szentelned. Mert tud meg: e szóban: haza, foglaltatik az emberi szeretet és óhajítás tárgyainak egész összessége. Oltár, atyáid által Istennek

építve; ház, hol az élet első örömeit ízleled; föld, melynek gyümölese feltáplált, szülőid, hitvesed, gyermekeid, barátaid, rokonaid s polgártársaid: egytől-egyig csak kiegészítő részei annak.

Elmélyítés. Miért fontos a hazaszeretet különösen háborúban?

III. Összefoglalás. Alkalmazás saját életünkre.

1942. október 3. hete.

Történelem.

V.—VI. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A középkor áthajlása az újkorba. Humanizmus, reneszánsz, fölfedezések és találmányok. Amerika. fölfedezése. A fölfedezések következményei.

Nevelési cél: Mai műveltségünknek egyik gyökere a nemes humanizmus volt, abból fejlődött ki, s kulturánknak ma is egyik legértékesebb lendítő kereke.

A tanítás alakja előadó. A humanizmus és reneszánsz felújítása a múlt évben tanultak alapján kérdés alapján történik. A fölfedezések és találmányok előadás formájában.

Szemléltetés: Térképen a fölfedezések.

Kapcsolás: Földrajz. Művészettörténet.

V á z l a t.

I. *Előkészítés.* A magyar újkor kezdete. Mohács.

A világtörténelmi újkor.

Célkitűzés: Melyek voltak az újkort megelőző intézmények és eszmeáramlatok?

II. *Tárgyalás.* a) A humanizmus felújítása.

Az eszmény-ember kialakítása. Petrarca.

A humanizmus vallásos jellege és elhajlása.

A Mediciek, a pápák: V. Miklós, II. Pius, IV. Sixtus, V. Leó, VII. Kelemen, III. Pál. Olasz fejedelmi udvarok.

b) *A reneszánsz.* Rinascimento: ujjászületés. Jelenti az antik görög-latin kultúra új értékelését. Olasz eredete. A reneszánsz pápák: II. Gyula, I. Ferenc francia király stb. Az emberek felfedezik az emberiség lakóhelyét: a Földet. Assisi Szt. Ferenc. Az ujjászületés helytele elnevezése. Trecento (XIV.) quattrocento (XV.) és cinquecento (XVI. szd.)

A reneszánsz művészet. Giotto. Leonardo da Vinci, Rafael, Michelangelo, Tiziano. Mátyás udvara.

c) *A nagy fölfedezések.* Portugál hajósok, Diaz Bertalan, Vasco de Gama. Marco Polo térképe. Amerika fölfedezése. Kolumbusz Kristóf. Élete (Genuában született 1446—1451 között.)

Katholikus Ferdinánd és Izabella 3 hajót ad neki: Santa Maria, Pinto és Pinzon. 1492 október 12-én Watling (Guanachami) San Salvador-sziget felfedezése. További útjai, sorsa, Amerika elnevezése. További felfedezések: Cabot testvérek Labradort, Cabral Braziliát, Balboa a Panama-szoroson át eljut a Csendes-óceánig. Magalhães megkerüli Dél-Amerikát és körülhajózza a földet. Kalandorok keresik El-Dorádót. Cortez Ferdinand Mexikóban. Perut Pizarro Ferenc és Almagro, továbbá Luque Ferdinánd fedezik föl. Afrika körülhajózása, India, Kína és Európa között visszaáll a kereskedelem, de most már tengeren. Almeida és Albuquerque Kelet-India partjain, Ceylon szigetén és Hátsó Indiában vetik meg a gyarmatok alapját.

d) *A felfedezések következményei.* Az őslakók kipusztulnak, lelketlen kalandorok kegyetlensége, szeszeshatal.

A tudomány nagy fejlődése. A Föld kering a Nap körül. Kezdetét veszi az igazi világtörténelem.

A természettudomány nagy fejlődése.

Új iparcikkek: kultúrnövények, gyógyszerek. (Burgonya, gyapot, tengeri, festőanyagok, kakao, köles, chinahéj, dohány.)

A Földközi-tengeri államok elvesztik jelentőségüket, mivel a világkereskedelem útjai az óceánok lettek. (Spanyolország, Portugália, Anglia, Franciaország, Belgium, Hollandia és Dánia jelentősége.)

III. Összefoglalás. Mikor hajlott át a középkor az újkorba. Milyen gazdasági hatásokból, tudományos kutatásokból, művészeti hatásokból állapíthatjuk meg ezt? Mi a humanizmus? a reneszánsz? Kik voltak legnagyobb alakjai? Hazánkban ki terjesztette és virágoztatta fel a reneszánszt? Mit tudunk Mátyás udvaráról? Milyen következményekkel járt hazánkra nézve Amerika felfedezése? (A terménygazdálkodás helyébe a pénzgazdálkodás lépett.) Rengeteg ember vándorol ki (kalandorok és kincsvágyók.) Hazánkra azért káros, mert Velence hanyatlásával lépést tartott a török terjeszkedése úgy tengeren, mint szárazföldön. A XVI. sz. elején már egyetlen állam sincsen a Földközi-tenger mellékén, amely szembe merne fordulni a szultán hajóhadával és kereskedelmével.

Elmélyítés-alkalmazás. Rajzolják meg a felfedezések térképét.

1942. október 1. hete.

Olvasmánytárgyalás.

VI. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Az ibolya álmai (Tompai Mihály) c. virágrege tárgyalása alapján.

Nevelési cél: Ne vágyakozzunk elérhetetlen célok után, elégedjünk meg a magunk sorsával.

V á z l a t.

I. Előkészítés. a) Érdeklődés-keltés. Milyen a sorsával elégedetlen ember? Miért szerencsétlen? Az a boldog, aki beéri azzal, amije van, olyan vágyai vannak, amelyek elérhetők.

b) Olvassunk egy költeményt arról, hogyan jár a sorsával elégedetlen?

II. Tárgyalás. Tompa Mihály bemutatása. A sajtómenti monda és rege költői feldolgozásának elsőrendű művésze. Életének főbb vonásai.

b) A költemény bemutatása.

c) Gondolatsorozatjai: A kis ibolya elégedetlen sorsával és vadrózsa szeretne lenni. Álmában vadrózsa lett, de zápor, vihar összetörte s fölébredve örült, hogy ibolya.

Mint hajnalkát a szülfával együtt, amelyre kúszott, a vilám lesujtotta.

Utoljára liliummá változott s koporsóba zárták egy halott kisleány mellé.

Mikor felébredt, örült, hogy még mindig szerény kis ibolya.

d) A költemény tartalmának elmondatása.

IV. Alaki tárgyalás. a) Kapesclás a mondához. A mondában elbeszélte történeteket a nép elhiszi, mert történeti személyekhez, helyekhez vagy természeti jelenségekhez, emberi alkotásokhoz fűződik.

Az ibolya álmai c. költemény annyira mesés, hogy abban senki sem hisz, mert a valóságnak semmi nyoma sincs benne. Az ilyen történetek a népmesék.

b) *A rege.* Az irodalmilag feldolgozott népmesét regénynek nevezzük. Hivatkozás: Tompa, Árvalányhaj. Kisfaludy Sándor: Csobánc, Tátika, A balatoni kecskekörmök stb.

Összefoglalás.

Az elbeszélő költészet fajtái:

A mese a nép alkotása, célja a gyönyörködtetés.

A monda történeti személyekhez, helyekhez vagy a természet szokatlan jelenségeihez fűződő, többé-kevésbé költött elbeszélés.

(Hősmondák, történeti mondák, helyi mondák.)

A legenda vallásos tárgyú monda.

A virágregében a költő emberek lelki tulajdonságait példázza egyes virágokon.

Alkalmazás.

Mi a történeti magja a Keveháza c. mondának?

Van-e csodás elem a Rege a csodaszarvasról c. hősmondában?

Krisztus és a madarak milyen műfajú költemény?

Milyen természeti jelenségekhez fűződnek a Galamboskő és a Kenyérkő c. mondák?

Milyen költemény A hű jobbagy, Jézus a vendég. A bűvár Kuná? Kik írták ezeket a költői műveket?

1942. október 2. hete.

Alkotmánytan,

VI. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A kormányzó vagy végrehajtó hatalom.

V á z l a t.

I. Előkészítés. a) Kapcsoló ismételtes. A törvényhozásról tanultak felújítása.

b) Célkitűzés.

II. Tárgyalás. Az alkotott és kiadott törvények végrehajtásáról a végrehajtó (kormányzó) hatalom gondoskodik. Rendelkezik és intézkedik, hogy a törvényeket az állami hatóságok (hivatalok) tudomásul vegyék s azokat az állampolgárokkal megismertessék. Utasítja a hatóságokat, (hivatalokat), hogy a törvényeket mely módon és mennyi idő alatt hajtsák végre, hogyan örködjének a törvények tiszteletben tartásán, követése és a rendeletek megtartása fölött. A végrehajtó hatalmat alkotmányunk szerint a király gyakorolja felelős miniszterei útján. Az 1920. évi t. c. szerint a végrehajtó hatalmat jelenleg a kormányzó gyakorolja. Az államfő nevében a miniszterek gondoskodnak arról, hogy a törvényeket végrehajtsák, ők felelősek azért, hogy a vezetésük, kormányzásuk alá tartozó hatóságok (katonai hatóságok, államrendőrség, pénzügyigazgatóságok, tanügyi hatóságok, vármegyék, törvényhatósági városok, ipari, kereskedelmi, közlekedési hatóságok stb.) a kiadott törvényeknek az állam minden részében, a lakosságnak minden rétegében érvényt szerezzenek s hogy az állampolgárak ügyeinek intézése, a közigazgatás az állam érdekeinek megfelelően és az állam javára rendben, igazságosan és lelkiismeretesen történjék. *Nálunk az államfőnek* bármely rendelete, parancsa, határozata, kinevezése csak akkor érvényes, ha azt valamelyik miniszter ellenjegyezte, vagyis a kiadott rendeletért aláírásával felelősséget vállal. Felelős ezeken kívül mindegyik miniszter az általa kiadott rendeletekért, a kormányzással járó cselekedeteiért az országgyűlés bármikor felelősségre vonhatja. Ezért nevezik felelős minisztériumnak. Amely miniszterben az országgyűlés nem bíz (leszavazza), az kénytelen helyét otthagyni és lemondani. Ez a parlamentarizmus elve. A minisztereket az államfő nevezi ki, a többségben levő pártokból és az államfő előtt teszik le az esküt.

A minisztériumok (miniszteri tárcák):
 miniszterelnökség,
 belügyminisztérium,

külügyminisztérium,
 pénzügyminisztérium,
 kereskedelemügyi minisztérium (iparügyi),
 földművelésügyi minisztérium,
 vallás- és közoktatásügyi minisztérium,
 igazságügyminisztérium,
 honvédelmi minisztérium.

(Volt a király személyekörüli, népjóléti, iparügyi).

A miniszterek a fontosabb ügyeket rendszerint a hetenkint megtartott minisztertanácson döntenek el, amelyen vagy a miniszterelnök elnököl, vagy maga az államfő. A miniszterek az országgyűlésen bármikor nyilatkozhatnak; tartoznak megadni minden szükséges felvilágosítást, a hozzájuk intézett kérdést nevezik interpellációnak. Az országgyűlés kívánságára tartoznak valamely ügyre vonatkozó hivatalos írást is bemutatni.

Minden minisztérium élén egy szakminiszter áll. (Olykor egy miniszter két minisztérium ügyeit is intézi.)

A minisztereket teendőik elvégzésében elsősorban a minisztérium főbb tisztviselői támogatják: államtitkárok (politikai és adminisztratív) osztálytanácsosok az egyes ügyosztályokat vezetik, a miniszter rendeleteit, javaslatait előkészítik, a miniszter utasításait átveszik, s az ügyek nagy részét a miniszter nevében, vagy az ő rendeletéből elintézik.

Az egyes ügyosztályokban vannak miniszteri titkárok, fogalmazók, szakelőadók s a minisztériumok alá tartozó számvevőségi tisztviselők.

A végrehajtó hatalom alsóbbfokú teendőit a vármegyék, a városok és a községek tisztviselői végzik, valamint a különféle állami hivatalnokok.

A kormány és az alárendelt közigazgatási hatóságok a rend és béke fenntartása érdekében, az állam területén szükség esetén a karhatalom támogatását is igénybe veheti (katonaság, rendőrség, csendőrség stb.)

III. Összefoglalás.

1942. október 3. hete.

Számolás és mérés.

VI. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Az általános kereseti adó.

Nevelési cél: útmutatások a gyakorlati életre.

V á z l a t.

I. Számonkérés. A házadó számításának számonkérése a házi feladatok számonkérése és megbeszélése által.

b) Célkitűzés.

II. Tárgyalás. Az általános kereseti adó kiszámítása.

Mi az általános kereseti adó? (Minden jövedelem, amely bárki által folytatott ipari, keresk. üzletből, bányászatból, szellemi és bármilyen más hasznothajtó foglalkozásból, haszonélvezetből származik.) Nem tartoznak ide a földadó és házadó alá eső jövedelmek.

Alapja = az adóévet megelőző évben elért tiszta jöv. (Tiszta jöv.: a nyers bevételből levonják annak megszerzésére fordított költségeket és kiadásokat.)

Kivetésének kulcsa: a tiszta jöv. 5.3-a, ez a pü. Min. engedélyével 10%-ra emelhető. Utána *csak utadó vehető ki!*

Mennyi az általános kereseti adója annak az iparosnak, akinek megállapított tiszta jövedelme a múlt évben 3500 P volt. Az általános kereseti adó 10% s az utadó 15%?

A kiszámítás menete:

Kiszámítandó 3500 P-nek 10%-a, majd ennek 15%-a, a két nyert összeget összeadjuk.

III. Összefoglalás. A kereseti adó kiszámításának gyakorlása példákön.

Házi feladat megbeszélése.

1942. október 3. hete.

Gazdaságtan.

VI. OSZTALY.

A tanítás anyaga: A közlekedés útjai, eszközei.

Nevelési cél: A közlekedés csak akkor fejlődik, ha biztosítják az utakat. A régi közlekedési viszonyok. Ne rongáljuk a vasúti töltéseket.

Szemléltetés: Térképszemléltetéssel a gyalogos, kocsis, országút, autópályát, vasút, víziút és légiút hálózata hazánkban.

Helyi vonatkozás: Milyen útvonalakon juthatunk a fővárosba?

Megfigyelésre utalás: Milyen eszközei vannak a személy-, áru- és hírszállításnak?

Vázlat:

I. Előkészület. a) Kapcsoló ismételtes. A kereskedelemről tanultak felújítása. A kereskedelem csak jó forgalom mellett lehetséges.

b) Célkitűzés: Mi a forgalom?

II. Tárgyalás. a) A közlekedés útjai és eszközei.

A forgalom a *javaknak, embereknek és híreknek szállítása, továbbítása.* Ehhez utak és eszközök kellenek.

A közlekedés útjai: szárazföldi-, vízi- és légi-utak.

1. *Szárazföldi utak:* A rómaiak úthálózata. Az újkorban

a XVIII. század második felében fogtak nagyobbarányú útépitésbe a nyugati államok. (Anglia és Franciaország.)

Hazánk úthálózata még 100 évvel ezelőtt is gyér volt. A megyék gondoskodtak az útakról = közmunkával. *Széchenyi* a nemzeti felemelkedés egyik eszközét látta bennük. Közlekedési programja az 1848-i országgyűlés előtt. Tervei nem valósulhattak meg. Csak a kiegyezés után indult meg.

Közütiaink. Létesítésüket az 1890. évi I. tc. rendeli el az állam, th.-ek és községek terhére. *Országutak* (az állam létesíti és gondozza), megyei utak (th. feladata), községi utak (vici-lis-utak) községek között, ahol nincs más út, közdülőutak (az egyes községek érdekeit szolgálják.)

A vasút. Története: A XIX. század elején kezdődik. 1825-ben Angliában az első (óránként 20 km.) *Stephenson György* lokomotívja: az első igazi gőzerejű vasút Liverpool és Manchester között 1830. Ma a Föld vasútvonalainak hossza 1 és negyed millió km.

Nálunk az első mozdony pest-váci vonalon jelent meg 1846-ban. A vasútépités apostola: *Széchenyi*, aki 1832-ben angliai útjáról visszatérve a vasútépitést sürgeti. Mégis csak a negyvenes évek elején indul meg a mozgalom. *Széchenyi* közlekedési politikája: minden út Budapestre vezessen. (Idegen ajkú lakosság a hegyvidéken közelebb kerül.) Az állam építsen vasutat! A szabadságharc után, az abszolutizmus idejére esik. Legtöbb magánvállalkozás alapján épült. (Kamat-biztosítás mellett.) A nyolcvanas években megváltja az állam. A magyar vasútvonalak hossza 1914-ben 21.000 km. Maradt 8000 km! Mit kaptunk vissza?

Háztartási ismeretek.

VII. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A takarékosság.

Nevelési cél: a háborúban is, de mindig takarékoskod-nunk kell.

I. Előkészítés. a) *Számonkérés.* Az elmúlt órán tanult anyag felújítása és számonkérése.

b) Áthajlás. A mai életben, amikor körülöttünk háború dúl, nagy szükség van nemcsak a ruházati, hanem az élelmi-szerekre is. Ez bizony megköveteli mindnyájunktól, hogy mindennel a lehető leggondosabban takarékoskodjunk. Sokan azt gondolják, hogy csak pénzzel takarékoskodhatunk. Pedig nem. Takarékoskodnunk kell a pénzzel is, ruházatunkkal is, az idővel is, mindennel lehet, csak akarnunk kell takarékoskodni.

c) Célkitűzés. Beszéljünk ma a takarékos-ságról.

II. Tárgyalás. a) A takarékos-ságról.

Még a leggondosabban vezetett számadás sem óv meg bennünket az anyagi zavaroktól, ha megfontolatlanul költekezünk, különösen háborús időkben. Háztartásunk vezetésében azért a lehető legnagyobb takarékoságnak kell törekednünk. Takarékosággal tehetünk csak szert állandó anyagi jólétre, míg pazarlással a legnagyobb vagyón is megsemmisülhet. A tetszetősség kedvéért, vagy csak azért költekezni, hogy mások vagyonosabbnak higgyenek, mint valóban vagyunk, éppoly rút, mint esztelen eljárás; embertársaink tiszteletét nem ez szerzi meg nekünk, de vagyoni jólétünket megrongálja, tönkreteszi. A magyar asszonyoknak, magyar leányoknak nem csupán a maguk és családjuk érdekében, de hazánk feláldozásának érdekében is legfontosabb kötelességük: a nemzeti vagyon gyarapítása, ezt pedig egyedül takarékosággal érhetjük el. Minél kevesebb költséggel, minél több jóban s szépben részesíteni családunkat: ez legyen — különösen ma — háztartásunk vezetésében egyik főelvünk. Ezt az igazi jólétet pedig csak tervszerű takarékoskodással érjük el. Takarékoskodnunk kell ugyanis nemcsak a pénzzel, hanem a háztartási javakkal (bútorzat, ruházat), az élelmiszerekkel, az idővel és az erővel is.

a) A pénzzel való takarékosság.

1. Óvakodnunk kell a káros fényűzéstől, vagyis a fölösleges, szükségtelen vagy nélkülözhető kiadásoktól s megállapított költségvetésünk átlépésétől. A télikabát pl. szükséges tárgy, de bársonyból készíttetni, vagy drága gyöngyökkel hímézteni fényűzés; ha már van egy jó télikabátom, akkor fölösleges; tavasz vége felé megvenni szükségtelen; ha télikabátom kopott nágyon, de még kijavítható s így viselhető, akkor egy új télikabát nélkülözhető kiadást jelent.

Bevásárlásokat alkalmas időben kell tennünk, mikor t. i. a nagyobb kínálat miatt az árak alacsonyabbak.

Ha csak lehet, nagyobb mennyiségben vásároljunk, mert így az árak kevesebbe kerülnek. Egy métermázsza hazai szén mázsánként véve sokkal többbe kerül, mintha nagyobb mennyiségben vásároljuk. E mellett a mérésnél is sokat veszítünk a külsőben való bevásárlásnál.

Bevásárlásunkat mindig készpénzzel fizessük, akkor a kereskedőtől bizonyos engedményekre is számíthatunk s az adósságbakeveredéstől megóvjuk magunkat.

b) A bútorzattal, ruházattal való takarékosság.

Bútorzattal, ruházattal részben úgy takarékoskodhatunk, hogy jóminőségű, tartós dolgot szerzünk be, részben pedig azáltal, hogy a beszerzetteket az erőszakos rongálástól óvjuk, az elhasználódás következtében elromlott dolgokat kijavítjuk, tisztogatjuk, feltozgatjuk.

c) Az élelmiszerekkel való takarékosság.

Ez természetesen nem a mai időkre szól, amikor nem szerezhethünk be előre mindent, hanem a közellátás érdekében jegyre vásárolhatunk. Békében az élelmiszerekkel való takarékoság abban áll, hogy azokat kellő időben szerezzük be, s tegyük el, eltartásuknál takarékoskodunk. De ma is takarékoskodhatunk az élelmiszerekkel, ha semmit fölösleges mennyiségben elkallódni, elromlani, veszendőbe menni nem engedünk. Ha például egy kanál zsírral vagy cukorral többet tetünk az ételre, mint kellett volna, fölösleges pazarlással magunkat is károsítottuk, s talán az ételt is elrontottuk vele. Az élelmiszerekből a fölösleges mennyiség nem talál fogyasztóra s megromlik, kárbavesz, vagy egészségünk rovására falánkká, nagyevővé leszünk. Tapasztalás szerint, aki sokat s sokfélét eszik, gyomorbetegségekre lesz hajlamos. Két-három tál jóízűen készített étel kellőképen kielégítheti étvágyunkat, a többi, még ha telik is rá, fölösleges pazarlás.

Nagyon fontos dolog végre, hogy a nő, a háztartás vezetője, idejével is takarékoskodni tudjon, azaz idejét jól ossza be s a háztartásban végzett hasznos foglalkozások mellett gyermekei nevelésére, szelleme művelésére s egészsége ápolására is kellő gondot fordítson. Ez pedig csak úgy lehetséges, ha minden órának megvan a maga kiszabott munkája s minden házi foglalkozás a maga idejében lel befejezést. A háztartásban különös jelentősége van annak a közmondásnak: „Amit elvégezhetsz ma, ne halaszd holnapra.“ A sok bevégezetlen munka összetorlódik, kapkodásra, a munka felszínese, hibás végzésére vezet, s a helytelenül, rosszul végzett munka anyagi károkat okoz, míg az idő helyes kihasználása növeli a család anyagi jólétét. A korán kelő háziasszonynak mindig, mindenre van ideje, s a háztartási alkalmazott — ha ilyenre telik — fontos reggeli munkáját, faluhelyen az állatok etetését stb. módjában van ellenőrizni.

III. Összefoglalás. A takarékoságról, annak fajairól: a pénzzel, bútorzattal, ruházattal, élelmiszerekkel idővel való takarékoságról mondtak felújítása, összefoglaló begyakorlása.

Október 31 : takarékosági nap.

A takarékoság művészete.

A takarékoság azon a napon született, amikor Ádám és Éva mögött becsukódtak az Édenkert kapui és ők szembe találták magukat a Holnap gondjaival. Az elveszett Paradicsom óta ugyanis nemcsak a „má“-ról, de a „holnap“-ról is gondoskodnia kell az embernek. Aki csak a mai napnak él és nem néz előre: az sohasem fog boldogulni.

Dolgozhatik valaki izomszakadásig, felfeszítheti magát a munka keresztjére, ha nehéz küzdelemnek eredményét, azokat a verejtékből öntött garasokat ki engedi siklani az ujjai között — sohasem fog tudni felvergődni.

Vannak emberek, akik a tékozláshoz értenek, mások lótvafutva keresik a pénzt, értenek hozzá a föld és bőr alól is előteremteni, de megtartani, gyarapítani, beosztani, növelni nem képesek. Ezek olyan kétlábon mozgó hordók, akikbe akár-mennyit öntsnek is: továbbömlik a nyitvafelejtett csapon...

Egy angol közmondás szerint: a Pénz az ember tükre. Csakugyan az embereket a pénzhez való viszonyukon keresztül lehet legigazibb oldalukról megismerni. Ezek a kis fémkarikák, amiket mindenki hajszol, amiket az emberek jobban szeretnek a szeretetnél: tükröcskék, amelyek megmutatják az ember igazi arcát. A legjobb barátság is csak a zsebig szokott tartani, a kártyások zöld asztalánál, vagy egy örökösödési osztzkodásnál az emberek mindig megmutatják igazi arcukat és lehull róluk az álarc.

„Mondd meg nekem, hogyan osztod be elsején a pénzedet és én megmondom, ki vagy!” Tiers szerint nem a jövedelem nagysága, hanem annak beosztása és felhasználása ismerteti meg velünk az emberben rejlő igazi embert. Carnegie, a világ egyik leggazdagabb embere egy tucat patkányfogóval kezdte, 12 megtakarított dollárral folytatta és annyi dollárral fejezte be pályafutását, hogy statisztikusok számítása szerint vagyonának százdolláros címleteivel be lehetne kárpótozni az Atlanti-óceánt. Dufour viszont tizenkétszer volt milliárdos, ugyanannyiszor koldus is, mert örökségét mindannyiszor elverte és végül is a szegényházban halt meg.

Allítsunk csak szembe két munkást, akik ugyanabban a gyárban, ugyanannál a munkapadnál, ugyanazon órabérért dolgoznak. Az egyiknek egy kis háza van, előtte nyájas, napraforgós kert... tekintete bízó és bátor... az otthona csupa virág és ragyogás! A másik, aki ugyanannyit keres, vasárnaponként a teste hosszával méregeti az utca szélességét, szobájuk egész butorzata egy szalmazsák és egy pálinkásüveg, gyerekei kócosak, a házatája csupa mocskok.

Az egyik talpig ember, a másikon nincs egyetlen pihe sem az angyalok tollából.

Az emberek nyomorának alapja legtöbbször a megrögzött könnyelműség. Ha jó idők járnak, vétkesen szórják a pénzt, ma dőzsölnek, — holnap koplálnak. Elseje körül dinomdánom, tizedike körül szánom-bánom.

Jól mondja a spanyol közmondás: a pazarlás a bőség-nél reggelizik, a szükségnél ebédel és a szegénynél vacsorázik. Tékozlás a bérkiosztás napján, örökös részegeskedés vasárnap,

a munkától való irtózás „kékhétfőn“, mindezeknek a könnyelműségjelzője túlságosan hízelt elnevezés.

Sok jólkereső munkás sem rakott félre a rekordóráberek idején semmit, keresetét hétről-hétre elszórta, és amikor munka nélkül maradt, nyakukba szakad a koldustarisznya. A munkásságnak is kevesebb volna a könnye, ha többnek volna közöttük takarékkönyve.

Sok embernek egyetlen igazán nagy ellensége van: önön-maga. A golyózáporban a bátorság és hősiesség csodáit tudják művelni, de mikor az utcán fejbekölintja az illetőt egy reklám, már nincs benne annyi lélekjelenlét, hogy be ne menjen és meg ne vegye a kínált árut, akár szüksége van rá, akár nincs.

A takarékosági ösztön egyik veszedelmes betegségének vásárlási betegség a neve. Sokakat szédít el, hogy egyet-mást „potom árért“ vehetnek. Nem tudnak elmenni egyetlen kirakat mellett sem, ahol valamit „mélyen leszállított“ áron kínálnak.

Máskor a hitel csábít könnyelmű vásárlásra. A részletfizetés a legnagyobb csalétek, a legfinomabb horog a kereskedők részéről, akik ezzel éppen a legkönnyelműbb embereket kapják hálójukba.

A takarékoság másik halálos ellensége, hogy a legtöbb ember többet költ, mint amennyit keres.

Bizonyára ismerik Szigligetinek a darabját: „Fenn az ernyő, nincsen kas“... Nos, ezt a darabot nemcsak a színpad deszkáin, de az életben is igen sokszor eljátszák. Talán sehol se akkora betegség az, mint nálunk, hogy az emberek többnek alkarnak látszani, mint amik. Valamikor az erdélyi fejedelem volt „nagyságos“, ma pedig ugyan ki nem az már?! A parasztlegény ma úgy öltözködik, mint az iparoslegény, ez vásárnap puplinget hord és trencskót kabátot, a bankfiú úgy öltözködik, mintha ő volna a vezérigazgató, a miniszteri titkár úr egyenesen a walesi herceggel próbál versengeni.

Hogy sok lány pártában marad, annak éppen az az oka, hogy egy kisfizetésű ember nem mer elvenni egy ilyen pippes pávát, akinek a bundájára csak egyévi fizetésből tellene. A sok magátkelletésnek a vége az, hogy a modern leány ruhaszekrényében sokféle ruha lóg, csak egy fajta hiányzik: a menyasszonyi.

A túlfeszített fitogtatás, a többnek látszani akarása hozza magával az irdatlan küzdelmet a pénzért, a sikkasztást, a hamis bukást, amin naponta annyian elvéreznek.

Az emberek egyebet se mondanak, ha találkozunk velük, hogy milyen drága és nehéz világ van! De ne feledjük el, nemcsak az a baj, hogy a pénz kevés, hanem, hogy az igények túlságosak! A tényleges helyzet az, hogy ma, a zord

időkben, a nehéz napokban olyan dolgokat engednek meg maguknak az emberek, amiről a jó békevilágban apáink még csak álmodni sem mertek. Soha annyit nem beszéltek a nyomorról, ugyanakkor gombamódra szaporodnak a tánclokálok és mozgószínházak, minden héten más ünnepély és az emberek úgy felcicomázzák magukat, akár a karácsonyfát.

Smiles mondja könyvében, hogy az adósság sokkal nyomasztóbb valami, mint a szegénység. Mert először elúszik a pénz, azután elúszik a hitel s a végén elúszik a becsület is!

Sokan azt mondják, örülünk, hogy élünk, nemhogy még félre tudnánk tenni. Nem egészen így áll a dolog. A takarékosság nem a nemköltés, hanem a beosztás művészete, s erre rossz napokban még fokozottabban szükségünk van, mint a jókban. Mindenki tapasztalhatta, hogy mikor az embernek kevés a pénze, akkor ő parancsol a pénzének, — ha sok a pénze: az parancsol neki! Manapság kevés a takarékos ember, azért kevés a boldog ember, hiszen minél egyszerűbben tudunk élni, annál inkább vagyunk urai az életnek. Jól mondja a török közmondás: Mindenki dúsgazdag, aki beéri azzal, amije van!

A kevés és sok, ha be tudjuk osztani — hirdette Smiles — és a Dárius kincse is kevés, ha csak a tékozláshoz értünk. A rend és beosztás azonos a jóléttel, a takarékosság a kiegyensúlyozott élet alapja. A rendezett pénzügyek, a tervszerűség és átgondolás kiadásainkban: önbecsérzést ad az embernek! Az akármilyen kicsi tőkével is rendelkező ember bátrabban állja az élet harcait, a szíve nyugodtabban ver és emeltebben hordja a fejét.

Sully vallja emlékirataiban: szerencséje megalapítását annak köszönhette, hogy mindig tartogatott magának előre nem látott bajok idejére egy kis tőkét!

Aki egyetlen egyszer is átérezte azt: mit jelent a pontos beosztás az akaratéletre, sőt az ember egész lelki rendjére, azt nem fogja a pillanat ingere erején felüli költekezésre csábítani.

Minden megtakarított fillér hatalmas nyomatékot ad az ember öntudatának és kiegyensúlyozottságának. Az óvatos, építő és rendszeres takarékoszágnak tehát varázssereje van, aki eljutott odáig, az nem fogja azt elhagyni, mert a nyugodt lelkiismeret felemelő tudatával és biztonságérzésével ajándékozta meg az embert.

Proudhon vallja: „A vakszerencse, a sorsjegy, a lóverseny vagy a kártya tehet gazdaggá, — de emberré egyedül a munka és a takarékoság!...”

(Perlaky: A ma életművészete.)

Mi a legnagyobb kincs?

Egy apának három leánya volt. Egyszer vásárba ment az apjuk s mindegyik kérte, hozzon neki vásárfiát. Rá is állott édesapjuk, de meg kellett ígérniök, hogy jók s szelídek lesznek. Készséggel ráálltak a leányok, sőt azt is megígérték, hogy egész idő alatt, amíg édesapjuk oda lesz, munkával töltik az időt.

— Mit kívántok hát, mit hozzak vásárfiának? — kérdezte az apa, mikor már indulóban volt.

— Nekem valami szép arany ékszert hozzon, édesapám! — kérte hízelegve a legidősebb.

— Én szép, ékes ruhát kérnék édesapámtól, — szólott a középső leány.

— Hát te mit kívánsz? — fordult a legkisebbhez, akit legjobban szeretett.

— Én csak könyveket kérek, édesapám. Nagyon szeretem a jó könyveket.

— Hát ha megteszitek azt, amit ígértetek, megkapjátok, amit kértetek! — szólott az apjuk s azzal elment.

Dolgát végezve megvette mindegyik leányának azt, amit kért s már éppen feleúton járt hazafelé, amikor hirtelen rablók ütöttek rája. Mit volt mi tenni, bizony azok elrabolták tőle az ékszert is, meg a szép ruhát is. Mikor azonban a könyvekre néztek, elnevelték magukat s nagy hirtelen továbbálltak.

Szegény édesapa nagy búsan ballagott hazafelé. Mit mondjon most már két nagyobb leányának?

Bizony nagy volt a szomorkodás otthon is, mikor meghallották a történeteket, nagy sokára tudtak csak valahogy megvigasztalódni. Csak a legkisebb örült, hogy okosan kérte a vásárfiát, az nem kellett még a rablóknak sem!

— Látjátok, leányaim, — szólott azután hozzájuk az apa, — ha csillogó külsőségre volt nagy vágyatok, most meg kell nyugodnotok, mert elvitték mind! Mert tanuljátok meg jól, leányaim, hogy minden földi kincs veszendő, csak a tudás az, aminek nincs rablója.

A legkisebb leány nagy gyönyörűséggel olvassatta könyveit, mikor egy éjjel hirtelen kigyulladt a ház s mindenük odaveszett!

— Lám, hát a drágalátos könyvek is elveszhetnek!? — szólott gunyolódva a két nagyobb leány, amikor észrevették kis hugukat.

Ez azonban nyugodtan válaszolt.

— Igaz, a könyvek is elveszhetnek, de a tudást, gyönyörűséget, tanulságot, amit belőlük merítettem, nem veheti el tő-

Iem sem árvíz, sem tűzvész, a jég sem verheti el, még a rablók sem vehetik hasznát, velem marad egészen a sírig!

— Igazad van, leányom, — símogatta meg fejét a szomorú édesapa.

(Garay János után.)

Krisztus és az özvegasszony.

Krisztus Urunk szent Péterrel utaztában egy szegény özvegasszonyhoz fordult be éjjeli szállásra. Az özvegasszonynak csak egy tehene volt, azonkívül semmi gazdasága a földkerekségén. Volt azonban egy neveletlen fiaeskája. Ezt erősen szerette, kényeztette, s ha lehetett volna, még a szél elől is eldugta volna.

Az özvegasszony jó szívvel látta vendégeit, tejjel, kenyérral megvendégelte. Reggel aztán megköszönték a szívességet, elbúcsúztak s elindultak más faluba. Mikor kiértek a határra, azt mondja Krisztus.

— Hát hiszed-e Péter, hogy amelyik özvegasszonynál az éjjel hálánk, annak a tehenét éppen most eszik a farkasok?

— Ó, édes Mesterem, hogy engeded Te ezt meg? Hiszen annak a szegény asszonynak egyebe sem volt, s a tejéből mégis kétszer megvendégelt minket!

Azt mondja erre Krisztus:

— Így akarom, hogy legyen, mert az az özveg erősen kényeztetli a fiaeskáját annak a tehennek tejéből; dologra nem tanítja. Ha felnő, imígy-amúgy tekergő tolvaj lesz belőle. De ne legyen csak, mire tátsa a száját, megfogja a dolgot s becsületes emberré lesz.

(Legenda.)

Lacika.

Tik-tak, tik-tak, mondogatja az öreg óra a falon. Itt van a szép reggel, Lacika, mindjárt ütöm a hetet.

Tik-tak, nem telik bele sok idő és már meg is szólal az idő. Hét óra van. Lacika abban a pillanatban fölül az ágyában, összeszeti a kezét és mondja a reggeli imádságot:

Köszönöm, hogy megtartottál,
Hogy fölöttem virrasztottál.
Te örködtél én felettem.
Jó Istenem, fölébredtem,

Azután kiugrik és mint a fürgé gyík, a reggeli dolga után lát. Megmosakodik, megfésülködik, kikeféli a ruháját, cipőjét. Egy félóra múlva már fogyasztja a jó reggelit.

Táskáját már az este rendezte el, most csak a hátára veszi. Sapkáját a kezébe veszi és kezét csókol a szüleinek.

— Lacika, jól vigyázz az iskolában! Tanulj, hogy ember legyen belőled!

Igy hangzik a szó, amit apja is, anyja is utravalóul adnak a kis Lacikának. Lacika nem felejtí el a böles szót, de már indul, hogy valamikép el ne késsen.

Amint az utcára ér, itt is, ott is egy-egy kis diákot lát. Valamennyien az utca másik végére sietnek. Ott áll, ott in-teget feléjük az iskola esinos épülete. Abba igyekszik Lacika, meg a sok-sok kis diák. Nagy, komoly, de barátságos épület. Két emelete, sok-sok ablaka s két nagy kapuja van. Az egyik a fiúké, a másik a leányoké. Az ablakokban mindenütt virá-gok nyílnak. A falak, az ajtókilincsek, a vízesapok ragyognak a tisztságtól. Jól esik ez a szemnek, amint az épületben kö-rültekint.

Lacika szeretettel, áhitattal néz a nagy ház felé. Örül, hogy pár perc múlva már bent lesz kis társai közt és hallgatja majd a tanító úr szavát. Mennyi szépet, mennyi jót, egy egész életre való böleseséget lehet azokból a szavakból tanulni! Olyan ez a nagy ház, mintha templom volna. Ugy is kell sze-retni — gondolja magában nagy bölesen Lacika. És igaza van.

(Havas István.)

MESEDÉLUTÁN.

Mindent a hazáért!

OKTÓBER 6.

Késő krónikák: csak *regéljenek!*...
Erről a csonka, bús Magyarországról
S erről a gyászról, erről a rabságról,
A kövekből virágok nőjenek,
A pusztán források fakadjanak,
Új föltámadást hirdető harangok!
Csendüljenek dicső, húsvéti hangok,
Hintsétek fénnel, virággal tele,

Illessétek meg lelünk templomát...
Kik hűk voltatok száz halálon át:
S te tizenhárom pörlő, szent halott,
— Vérezve, csonkán: még ezerte jobban!
Amíg szívünk végső verése dobban,
Tanítsd szeretni ezt a szent hazát,

Hogy: bilincsek közt is remélni kell...
 A te lehelleted ébressze fel,
 Hitünk kialvó, hamvadó tűzét
 Adj emlékező, bús raboknak szárnyat!
 Feszítsd ki csüggeőt, ernyedtt vitorláinkat,
 Borzold föl lelkünk tespedő tavát,

Bús szél Arad felé, csak te regélj!
 Ma hallgasson el minden szenvedély,
 Ma gyász van... fénytelen, fekete, mély..
 Aggassatok be minden ablakot!...
 Utszéli nótát ne daloljatok,
 Ma csönd legyen, ma ne vigadjatok,

(Székely Nuszbec Sándor.)

Rákóczi lobogója.

Viharos, nehéz idők után gyönyörű tavaszi nap virradt Munkács várára az 1686. évi május 22-én.

Hosszú ideig ostromolta a várat a labanc sereg, de a kucruk vitézül védelmezték és visszavertek minden támadást.

Nem csoda, hiszen a vezérük maga volt a vár úrnője, a hősl elkü Zrínyi Ilona.

És a dicső nagyasszony mellett ott járt a vár bástyáin, a golyók süvítő záporában egy alig tíz esztendő kis vitéz, Zrínyi Ilona méltó fia: II. Rákóczi Ferenc.

Karja bár gyenge volt még a fegyverforgatásra, de lelkében ott lobogott a Rákócziak és Zrínyiek égő honszerelme. Ott égett ez a szent tűz a kis vitéz szemében, ajakán, mikor édesanyja oldalán csengő szóval buzdította, bátorította a küzdő katonákat, dicsőült atyja, I. Rákóczi Ferenc jelszavával:

— Rajta, kuruc, rajta! Rajta a labancra!... — És a lekesedés lángja lobbot vetett minden kuruc katona szívében! Megacélozta a maroknyi várórség erejét, úgy, hogy az teljesen összetörte a számra sokkal nagyobb labancsereg elbizakodott hatalmát.

Caprara labanc tábornok 1686 április végén szégyenszemre abbahagyta az ostromot és elkotróódott vert hadával Munkács vára alól.

A fényes győzelem öröme Munkács vára május 22-én diadalünnepet ült.

Annál nagyobb volt az ünnepi öröm, mert erre a napra esett éppen Ilona napja is! És így egyúttal a vár hősl elkü, rajongva szeretett úrnőjének, Zrínyi Ilonának, a nevenapját is ünnepelték.

Már kora reggel vidám sürgés-forgás volt a várban, amelynek a labanc bombáktól megeseonkított falait akkorra szé-

pen rendbehozták. Az ünnep hálaadó istentisztelettel kezdődött, amelyet a vár kápolnájában tartottak.

A templomból a hegy meredék oldalán alákanyargó úton, a vár alatt elterülő nagy rétre indult az ünneplő közönség, ahol terített asztalokon dús lakoma várta a derék vitézeket.

A menet élén kedves „Villám” nevű panipáján ott lovagolt Rákóczi Ferenc.

Mellette lovagoltak a tisztek, akiket Radies András kapitány vezetett.

Utánuk négylovas hintó, abban ült Zrinyi Ilona kis leánykájával, Juliánkával.

Ezután következett a várórség és a várbeli népek sokasága hosszú, tarka rendben.

Lenn a réten ezalatt már összesereglett a nép Munkács városából és a közeli falvakból. Egetverő lelkes éljenzéssel és vivátozással fogadták az érkező hősokeket.

A tisztek sorfalat álltak, a tarackok dörögtek, a zászlókat meghajtották Zrinyi Ilona előtt, aki most leszállt a hintóból.

A nagyasszony lelkes szavakkal köszöntötte a körébe seregülő tiszteket és vitézeket. Dicsőítette hősiességüket, amellyel Munkács várát, a magyar szabadság utolsó menedékhelyét, megvédelmezték.

— Ez a diadal — mondotta a nagyasszony — örökké emlékezetes fejezete lesz a magyar történelemnek. Késő nemzedéknek is örök buzdító példa a hazaszeretetre! És a történet lapjain ott ragyog majd a ti nevetek is, hős kuruc vitézek!

A két kedves, vívuló gyermek: Ferenc és Juliánka állt most édesanyja elé.

Zengő-csengő szép magyar versekben köszöntötték nevénapján s a munkácsi kertek és mezők vadvirágaiból kötött bokrétával kedveskedtek a szeretett édesanyjának.

Könny csillant meg e jelenetre az erőslelkű nagyasszony szemében, örömeinek édes könnye...

Meleg szeretettel ölelte szívére két édes gyermekét. És bizony a kemény kuruc katonák közül is nem egynek nedves lett a szempillája...

E kedves, gyengéd jelenet után Radies András, a várórség vitéz kapitánya lépett Zrinyi Ilona elé.

Zászlót tartott a kezében, harcok viharában megtépett büszke kuruc lobogót.

Mély hódolattal meghajtotta a zászlót a nagyasszony előtt és így szólt röviden, katonásan:

Diadalunk dicsősége téged illet, mi hőslelkű nagyasszonyunk!

Te vezettél minket, te jártál előttünk a harcok tüzeiben rendületlen bátorsággal.

A te erős lelked öntött erőt a mi lelkünkbe, a te zászlószilárd hited acélozta meg a mi fegyverünket.

Tied hát a dicsőség és hozzád méltó fiadé, a mi szeretett „kis urunké”: II. Rákóczi Ferencé, aki ott járt oldaladon az ostrom tüzeiben, a vár bástyáin, ahol ez a zászló lengett!

Hódolatunk jeléül meghajtom előttetek újra ezt a zászlót — Rákóczi büszke lobogóját!

Tarackok durrogása, dobok pergése, harsány vivát-kiáltás jelezte e szavak után az egész kuruc sereg és az összesereglett nép, mély — igaz hódolatát.

Az öröm zaja elcsillapodván, így szólt Zrinyi Ilona:

Köszönöm a hódolatot nemes vitézeim! — Azután átvette a zászlót Radics Andrástól és fiához fordulva így folytatta beszédét:

— Ez ünnepi órában jól nézd meg ezt a zászlót, édes fiam, Rákóczi Ferenc! Sírjában nyugvó dicső apád és vitéz őseid szelleme lengi ezt körül... És azt mondják neked e fényes szellemek: „Ez a zászló a magyar szabadság és a hazaszeretet szent jele. Ez alatt küzdöttünk mi évszázadokon át a hazáért és szabadságért rendületlen hűséggel mindhalálig! Tégy szent fogadalmat, hogy megőrzöd e zászló becsületét napfényben és búrban, örömben és gyászban egyaránt. Ugy, amint megőrizték őseid — mindhalálig rendületlenül!

Néma áhitattal, mint az imádságot, hallgatta a kis dalia e lángoló szavakat.

Dobogott a szíve, szemében a lelkesedés tüze égett.

Térdre hullott édesanyja előtt, megcsókolta kezét, azután a zászlót a szívére szorítva rebegte:

— Megfogadom... megtartom!

És II. Rákóczi Ferenc megtartotta e szent fogadalmát — mindhalálig rendületlenül!

(Lampérth Géza.)

OKTÓBER 6.

A haremezőn nem kellett sohasem,
Hogy tízenhárom mind együtt legyen:
Elég volt egy közülük s bármelyik,
Hogy űzze ellenségek ezreit,
De harc után, — örökre folt marad
Azon, aki győzelmet így arat!
Az ellenségnek örült vágya támadt,
Hogy együtt lássa mind a tízenhármat.

És látta! — Látta itt e szent helyen,
Hol Marcus vize folyik csendesen,
S ha néha árad s a mezőre lép,
Csak könnyeinket viszi s osztja szét:

Itt látta őket s most az egyszer — szemben!
 Jól tervezé, nem volt hiba a rendben:
 Előttük nem ellenség, de bakó, — ,
 Mögöttük nem sereg, hanem bitó.

Igy látta őket s így értette meg,
 Mért voltak ők mind győzhetetlenek:
 Ugy álltak mind, glóriával homlokán,
 Mint tizenhárom Krisztus a Golgotán!
 S nem bosszú, mely gúnykacajra várt,
 Ők mosolyogtak, látva a hallált!
 S ki azt hívé, egy országot temet,
 Csinált eggyel több örök ünnepet!

Gyászünnep ez? Nem! akkor volna gyász csak,
 Ha ők hiába haltak volna meg!
 Ha eszme él és cél, melyekért csatáztak,
 Sívár homokként inná vérüket,
 De így van-e? Nem néznek-e le ránk?
 Dicsőült arccal kérdvén: miért sírunk?
 Nem él-e újra nemzetünk, hazánk?
 S nem ők szerzék-e, amit ma birunk?

Boruljunk térdre, csókoljuk a földet,
 Hol utoljára álltak s hol ledőltek!
 Lenézve büszkén a gyávák hadára,
 Mely önmagát gyalázza a sárba
 S nem látja, hogy a hóhér kötele
 Korbács lesz s majdan őt verik vele!
 S hogy nem lehet kezében oly vas járom,
 Mit szét ne törne — ez a tizenhárom!

(ifj. Ábrányi Kornél.)

Az aradi vértanúk.

Október 6 szomorú napja a magyarnak. Tizenhárom hős magyar vezért végeztek ki e napon hazánk ellenségei Arad város határában. Egyetlen bűnük az volt, hogy utolsó lehelle-tükig szerették magyar hazájukat!

Hallottátok már bizonyosan, hogy nem volt mindig szabad a magyar ember. A földműves, akinek régen jobbágy volt a neve, ott élt a földesúr, nemesember birtokán. A föld, melyet művelt, nem az övé volt, azt csak művelte, s ezért a terményeknek egy részét oda kellett adnia a föld használatáért. De a többi sem maradt az övé, a megmaradtból is adót kellett fizetnie.

Csakhogy a nemes uraknak sem volt valami rózsás az éle-

tük akkoriban. Nem volt pedig azért, mert nem az történt Magyarországon, amit ők akartak, hanem az, amit az idegen bécsi kormány kívánt. Mert a magyar király egyúttal a szomszédos Ausztria császára is volt, annak fővárosában, Bécsben élt; onnan kormányozta hazánkat is s bizony, nem mindig a mi kívánságunk szerint. Ugy bántak ezzel a szegény országgal, mintha csak mostoha gyermeke lett volna Ausztriának.

A nyomorúságos élet végre is cselekvésre sarkalta az elnyomott magyarokat. Akadt egy fiatal nemes ember, aki nem tudta tovább tétlenül nézni a magyarság szenvedéseit. Ez a fiatal nemes gróf Széchenyi István volt. Elére állott a nemzetnek s azt kívánta, hogy szűnjenek meg a nemesek különös jogai s legyenek egyek a jobbágyokkal, közösen viseljék az ország terheit, a parasztgyermek is tanulhasson éppen úgy, mint a nemes ember gyermeke, legyen fejlett iparunk, mezőgazdaságunk, használjunk fel minden darab földet hazánkban, hogy többet és jobbat termelhessünk s ezzel gazdagabbak legyünk. Nem hiába nevezte el a másik nagy magyar őt a Legnagyobb magyarnak, valóban ő volt az, aki a fejlődés és gazdagodás útjára vezette a magyarságot. Minden idejét hazájának szentelte, szabályoztatta a Tiszát, a Duna alsó részét, a sziklazátonyos Vas- kaput, hogy a magyar hajók a Fekete-tengerig járhassanak a magyar gabonával, megindította a Dunán és Tiszán a gőzhajózást. A magyarság apraja-nagyja szorgosan követte a vezért s a nemzet a maga erejéből próbálta szabadságát, függetlenségét megszerezni.

Mikor azonban az osztrákok erről hallani sem akartak, új vezér állott a magyarság élére, aki átvette Széchenyi István terveit, de azokat többé már nem békésen, hanem ha kell, harc- cal akarta megvalósítani. Ez a férfiú Kossuth Lajos volt.

Gondolhatjátok, hogy nem szívesen látták ezt Bécsben, a magyar király és az osztrák császár udvarában. El is követték mindent, hogy a magyarok szabadságához ne jussanak, mert tudták, hogy akkor vége a jó világnak! Nem fizet adót a magyar az osztráknak, nem vásárolja meg terményeit oly áron, ahogy azt ő akarná adni, nem segít hazáját védelmezni, mint annyi századon át.

Kossuth azonban nem sokat törődött a bécsiek aggodalmával, hanem továbbra is sikraszállt a magyar szabadság érdekében. Erre a bécsi kormány börtönbe záratta. Vezér nélkül maradt a nemzet, de tűrte sorsát szótlanul, mire három évi raboskodás után végre kiszabadult Kossuth börtönéből s újra élére állhatott nemzetének.

Mikor a király végre belátta, hogy hasztalan minden fondorkodás, beleegyezett abba, hogy minden magyar egyenlő és szabad legyen ezentúl az országban s megadta a nemzet szabadságát. Ezt a beleegyezést azonban nem akarták elismerni az

osztrákok, s hogy annak megvalósulását megakadályozzák, felbérelték a hazánkba befogadott idegenajkú népeket a magyarság ellen.

A bécsi kormány jól számított. Ezek a vendégnépek fellázadtak ellenünk s fegyverrel támadtak a békés és fegyvertelen magyarságra. A magyar nemzet sem nézhette tovább ölbe tett kézzel megtürt népeinek lázadását, hanem amikor Petőfi Sándor talpra állította a nemzetet, a kibontott zászló alá gyűlt a nemzet apraja-nagyja. Minden fegyverforgató ember beállott katonának, honvédek s az volt a boldogtalan, akit valami betegség vagy az öregség arra kényszerített, hogy otthon maradjon.

Az így összegyűlt lelkes magyar honvédség élén a fiatal és lángeszű Görgey Arturral és vezéreivel, Damjanich-csal, Pöstenberggel, Vécseyvel, Kiss Ernővel és a többiekkel leverte a fellázadt nemzetiségeket, de csakhamar kiverte a hazánkba betörő osztrák sereget is!

Az egész Európa örömmel látta a vitéz magyar honvédek csodálatos küzdelmét és szívből örült dicsőségüknek. Ám a megsegényített osztrákok bosszúhoz folyamodtak és segítségül hívták szégyenszemre ellenünk az oroszokat.

Ez a segítségül jött 200.000 pihent orosz katona döntötte el a csatát. A diadalról-diadalra menő kicsi honvédsereg bármilyen lelkesen harcolt is, nem vehette föl többé a siker reményében a küzdelmet a nála háromszorta nagyobb ellenséggel. Meg kellett hátrálniuk. Bem apó, a lengyelek szabadsághőse is elvesztette a segesvári csatát, ahol Petőfi Sándor is hősi halált halt hazájáért, amelyet életénél is jobban szeretett.

A mindenfelől hátráló honvédeket aztán Görgey Artur gyűjtötte össze Arad mellett, Világos mezején.

— Fiaim! — szólt hozzájuk a fővezér el-elcsukló hangon — nagyon jól tudom én azt, hogy ti mindnyájan az életeteket is odaadnátok hazánkért, annak szabadságáért. De mit csinálna a haza nélkületek, akik megvédtétek s érte harcoltatok, ha az ellenség továbbra is ellenünk jön? Ki védelmezi meg akkor az itthonmaradottakat? Ki áll ellen annak, hogy pusztítsák földünket, népiünket? Én ezért azt mondom nektek, fiaim, nem szabad meghalniotok, nektek élnetek kell, hogy legyen elég férfikar a hazában, amely elbírja a raboskodás nehéz idejét, amely dolgozni tudjon a hazáért, s ha majd eljön az ideje, újból fegyvert foghasson a végső diadal kivívására!

A honvédek arca elborult... Nem voltak ők ilyen szavakhoz szokva... De mit tehettek mást? Szótfogadtak az okos beszédnek s bár szívük majd megszakadt a fájdalomtól, letették fegyvereiket az orosz csapatok előtt...

Az osztrák kormányt nagyon megsegényítette az, hogy a magyarok nem előttük, hanem csak az oroszok előtt tették le

fegyvereiket. Szörnyű és kegyetlen bosszút állottak érte. Összefogdostatták tisztjeiket vezércikkkel együtt s börtönbe zárat-
ták őket. Közülük a legvitézebbeket, számszerint tizenhárom
tábornokot Aradon, az első magyar kormány fejét, gróf
Batthyány Lajost pedig Pesten kivégezték. Számtalan más ki-
végzés is történt, de egyszerre ennyit, s éppen a legvitézebb
magyarok ilyen szörnyű kivégzése örökre gyásznappá tette
számunkra ezt a napot, október hatodikát.

Tanuljátok majd, hogy hazánk történelme tele volt vér-
tanúkkal, akik életüket áldozták közös édesanyánknak, hazánk-
nak. Nemcsak a hadvezérek, hanem a sokkal több ezer és száz-
ezernyi magyar névtelen katonák a tanúi ennek a folytonos
véráldozatnak, amelyet hazánkért hoztak s hozni kell a jövő-
ben is.

Ők meghaltak a hazáért, de valójában meghalhat-e az,
akinek emléke, mint az övék is, itt él a lelkünkben? Vér-
tanúkra figyelmeztetnek az országszerte felállított hősi emlék-
művek s a temetők hős sírjai is. Gondoljunk rájuk kegyelet-
tel, s vegyünk példát nemes élet-áldozatukból mi is, ahogy ők
vették elődeikéből!

MAGYAROK, MINDENÜTT...

Magyarok, mindenütt a végeken, E csikorgó, vad téli éjeken,	Levél nem száll kedvestől kedvesig. Ércdrótok a hírt nem rezegetetik:
--	--

Kiknek nincs takarótok, vértetek: A csillagokra gyakran nézzetek!	Élünk-e még, vagy sírban pihenünk? — Csak a csillagos ég közös velünk.
--	---

Ugy nézzetek a csillagokra bátor Szívvel, mint hajdan a rab prédikátor	Az ezerévnél ősbibb csillagok, Mint Ételközben, fényük úgy ragyog-
---	---

Kemény gályapadon, láncok között, — Mert ime, nincs már, ami összeköt	Fenn a Fiastyúk őrzi fiait: Mi nagybeteg anyánk virrasztjuk itt.
--	---

Egymással minket, csak a csillagok. Magyarok, kiknek nincsen vértetek.
Fényök, mint Ételközben, úgy ragyog. A csillagokra gyakran nézzetek!

De ködön át, de szemfödélen át, Vajjon ma merre mutat új hazát?	Egy csillagra nézzünk mi mind merőn. Keleten, délen, völgyben, bérctetőn.
--	--

Magyarok, mindenütt a végeken, Posta nem jár a téli éjeken,	És érezze, ki rokonához vágyik: Ezer mérföldről azt nézi a másik.
--	--

Ha elvész, összeomlik itt a hon:
Találkozunk azon a csillagon.

(Végvári-Reményik Sándor.)

Október 6.

1848 március tavaszán egész Európát a szabadság utáni vágy tartotta izgalomban s ez forradalmakra vezetett. Előbb Párisban, majd Bécsben, így jutott el hozzánk a szabadság kívánásának mindent elsöprő szenvedélye.

Március 15-én a pesti lelkes ifjúság Petőfi, Jókai, Vasváry és mások vezetésével vér nélkül felszabadította a sajtót, a gondolatszabadságot. Cenzura (ellenőrzés) nélkül kinyomaták Petőfi Nemzeti dal-át és a nemzet kívánságait tartalmazó 12 pontot.

Megmozdult a Pozsonyban székelő magyar országgyűlés is, mire a király, V. Ferdinánd 1848 április 11-én szentesítette aláírásával az új törvényeket, amelyek a szabadság és egyenlőség alapján készültek az új Magyarországot megalapítani.

Határtalan volt a lelkesedés hazánkban e törvények szentesítésére, de életbeléptetésükre már nem volt idő. A bécsi udvar féltette hatalmát a magyar szabadságtól, ellene szegült annak, s a küzdelemben hatalmasabbnak bizonyult a felszabadulni vágyók millióinál. A győzelem eszköze az volt, hogy felháztították ellenünk az általunk befogadott vagy megtűrt idegenajkú népeket, a nemzetiségeket, akiket arra bízattak, hogy ha a magyarok megkapták a szabadságot, nekik is adjanak szabadságot arra, hogy elszakadhassanak tőlünk.

A nemzet, ha nem akart öngyilkosságot, fegyverhez nyult. Kossuth Lajos gyűjtő szavai ezrével sodorták a magyarságot a kibontott zászlók alá. Görgey, a nagytehetségű fővezér és vezértársai — mint Damjanich, Pöltenberg, Lázár Vilmos, Kiss Ernő és mások — megtették azt a csodát, hogy az akkori Európa egyik legjobban felszerelt és kiképzett hadseregét az alig néhány hetes és gyengén kiképzett fiatal magyar honvédséggel nemcsak hogy sorozatosan megverték, hanem az országból is kiűzték, az ellenünk lázadókat pedig levertek.

Ekkora szégyent kevés nemzet ért meg Európában, mint az osztrák. De éppen ez a hatalmas arculesapás készítette arra, hogy — feledve nagyhatalmi tekintélyét, — a hozzá képest kicsi magyarság ellen segítségül hívja az orosz sereg erejét.

Az eredmény nem lehetett más, mint Világos, az elesigázott, lerongyolódott, bár lelkes magyar honvédség letette a fegyvert, de nem a gyűlölt osztrák, hanem az orosz sereg előtt.

Ez az újabb szégyen rettenetes bosszúra ragadtatta százados elnyomóinkat.

Összefogdostatta derék honvédeinket s idegen országokba, idegen csapatokba osztotta be őket. A tiszteket hosszabb fogságra ítélték, a vezéreket pedig egy csokorba gyűjtve, Araden halálra ítélték, lévén egyetlen — de az ő szemükben megbocsáthatatlan bűnük, hogy szerették hazájukat és hogy az osztrák sereget csúfosan szétverték s kikergették az országból!

Október 6-án kellett végrehajtani az ítéletet.

Teljes sötétség borult az aradi vár tájékára. Az őszi szél meg-megverdeste a szomorú börtönök ablakait és lassú csöppekben esni kezdett az eső. Fél öt lehetett, mikor a tábornokok befejezték előkészületüket az elkerülhetetlen halálra. Mindegyik megerősítette magát a hit erejével, bátorításával.

Az udvaron ezalatt kivonult a vár egész katonasága. Tompa dobpergés verte fel az alig szürkülő hajnal csendjét.

Fél hat felé az egyik börtönőr kiszolgáltatta a kivégzendők közül Kiss Ernőt, Schweidel Jánost, Dessewffy Arisztidet és Lázár Vilmost. A négy halálraítéltet közrefogta a katonaság és megindult a gyászos menet. Ünnepelesen, lassú lépésben a vár egyik sáncárába vonultak s ott megálltak. Itt volt a vesztőhely, itt kellett meghalnia a négy legyőzhetetlen magyar tábornoknak.

Egyszerre katonák álltak elő, a bilincseket leoldották a foglyok kezéről, bekötözték szemüket. Csak Kiss Ernő kapott engedélyt arra, hogy nyitott szemmel nézhessen a halál szemébe. Közben a búcsú megható, szívettépő jelenetei következtek. Schweidel odamegy a lelkiatyához s egy kis keresztet nyújt át neki, hogy mint egyetlen örökséget, adja át majd fiának. Kiss Ernő felkiált: Szegény hazám! Vége mindennek... Isten büntesse meg hóhérainkat!

De int a vezénylő tiszt, mindegyik elítélt elé három-három katona áll, rájuk irányzott fegyverrel.

Még egy jeladás s előördül a sortűz. Lázár, Dessewffy és Schweidel holtan bukik arára, de a negyedik tábornok, Kiss Ernő még áll rendületlenül, csak kulcsontját érte a lövés. Erre egy katona hozzárohan s közvetlen közelből lő rá, mire Kiss Ernő is elzuhan a sáncárok nedves, vértől ázott talaján. A bosszú művének első felvonása véget ért.

A katonaság visszatér s most kilenc tábornokot vezetnek elő: Pöltenberget, Törököt, Lahnert, Knezichet, Leiningen-Westerburgot, Aulichot, Vécseyt és a csaták félistenét, Damjanichot. Az idő még korai, hiszen félhét sincsen, de a parancsnok gyorsan végezni akar velük is. A kapu előtt egy szekér várja a törött lábú Damjanichot. Mikor a hősök hőse lebecs a lépcsőn, az egyik osztrák tiszt két katonát küld segítségére. Parancsnoka azonban rászól:

— Vissza! Ez a sinterlegények dolga!

Az ősz tábornok megáll, szembenéz az embertelen tiszttel, majd odafordul a bakóhoz:

— Jöjjön hóhér úr! Ön most az én legjobb barátom!

Megindul a menet. A várból kiérve átmennek a Maros hídján s az Uj-Arad felé vezető országúton haladnak. Negyedóra múlva egy lapályon megpillantják a kilenc bitófát. Rágondolni is szörnyű! Vitéz katonákat, dicső tábornokokat úgy

végeznek ki, mint közönséges rablógyilkosokat! A menet bekanyarodik s a katonaság négyszöget formálva közrefogja a tábornokokat s a bitókat.

A tábornokok letérdelnek s elmondják utolsó imájukat. Azután megkezdődik újra a kínos ceremónia. Felolvassák az ítéletet, a főbörtönőr háromszor kegyelmet kér az elítéltek számára, mire a vezénylő parancsnok így szól: — Istennél a kegyelem!

Ezzel a főbörtönőr odalép Pöltenberg tábornok elé s így szól:

— Kérem, százados úr! — Azután leoldja bilincseit s odalöki a bakóhoz: Ezennel átadom önnek!

Pöltenberg egy pernyi időt kér. Odamegy Damjanichhoz, megöleli, megcsókolja, majd a többiekhez, tőlük is hasonlóan búcsúzik. Azután visszatér a bakóhoz s így szól: Most már az öné vagyok!

Egy-két irtózatos perc s a dicső honvédtábornok megszűnik élni. Aztán sorba következik Török, Lahner. Knezić h hangosan imádkozik egészen addig, míg el nem hagyja nemes lelke. Nagy Sándor ezt kiáltja utoljára:

— Éljen a haza!

Leiningen beszédbe kezd. Tiltakozik azon vád ellen, hogy Buđa visszafoglalásakor az elfogott német tiszteket kegyetlenül felkoncoltatta volna.

Hetediknek Aulich következik, majd Damjanichra kerül a sor, aki mikor megáll előtte a bakó, örömmel kiált fel:

— Már-már azt hittem, hogy én leszek az utolsó, én, aki a csatában mindig az első voltam! — Azután érzékenyen elbúcsúzik az utolsóinak maradó Vécseytől, majd odátipeg a bakóhoz. Az egyik pap segítségére siet, de ő udvariasan elhárítja magától:

— Köszönöm, már úgy sem tart sokáig...

Az ősz tábornok búcsúja könnyeket csal még a katonák szeméből is. Az egyik százados félrefordul, hogy ne lássák el-érzékenyedését.

— Éljen, százados úr! — kiált fel Damjanich, — Ön úgy látom, rokonszenvezik velünk!

Azután a bakóhoz fordul:

— Kérem, vigyázzon a szakállamra, össze ne borzolja.

Mikor a kötelet nyakába teszik, még egyszer felkiált s fedesége nevét mondja:

— Emiliám, szegény Emiliám!

Utoljára következett Vécsey, aki a temesvári ostrom miatt jutott arra az irgalmatlan sorsra, hogy utolsóinak maradt s végig kellett néznie társai szomorú végét. Nem volt már kitől búcsúznia, hát odatámolyog, egykori ellenfeléhez, Damjanich teteméhez, térdrehullott előtte s megcsókolta annak hideg ke-

zét... Ekkor már hangos zokogás is hallatszott a katonák soraiból.

Tíz óra lehetett, amikor véget ért a világ egyik legborzalmasabb gaztette, a magyar szabadság hőseinek legyilkolása.

A bakó odalépett a vezénylő parancsnok elé s jelentette:

— Őrnagy úr, teljesítettem kötelességemet!

— Emberileg — válaszolt az őrnagy s elfordult, hogy elrejtse megindultságát.

A katonaság elvonult, csak hat ór és a lelkeszek maradtak ott...

Az őszi szél zokogva rázta meg a fák ritkuló lombjait...

Meghalt a szabadság!

Szegény, szegény Magyarország...

AZ ARADI VÉRTANUK.

Szabadságharcunknak letűnt virága,
Te vakító nap a mult század délen,
Nem pazaroltad sugarad hiába,
Bár vak sötétbe halt az égi fény,
Eszméiden nem győzött az enyészet,
Örökbe hagyta halhatatlan részed,
Fényeddel fényt hint késő századokra
A tizenhárom vértanú alakja.

Ki a hemályból te ragadtad őket,
Dics-sugárt rájuk dicsfényed vetett,
Az eszmény nélkül tespedő erőnek
Te adta a rajongó ihletet,
S midőn napod már a nagy éjbe dőlt rég,
Világosságod bennük tündökölt még
S haláluk is azért volt, hogy mi abban
Azt lássuk, ami benne halhatatlan.

Nem haltak ők meg, ha az eszme él még,
Melyért ők éltek s éltek áldozák,
Nem haltak ők meg, hogyha lelkük fényét
Tisztán, tündöklőn öröklőn hagyák,
Nem haltak ők meg! — csak ha már nem lüktet
Szívünkben heve az ő hős szívüknek,
Ha ama *nagy cél* csak bolygó kísértet:
Akkor meghaltak s ő, hiába éltek!

Mert mint a költő lényé él a dalban,
Midőn a test már régen hamu, por,
Mint mesterműben lángol halhatatlan
Ihlett művészed lelke, régi kor: —

Ugy szabadsághős halhatatlansága,
 Ha utódokban él tovább a lángja
 Tett mestere, szent küzdelem mártirja
 Halhatatlanságát más szívekbe írja.
 Férfiak, kikben nincs önzés, önérdék,
 Akikben emberméltóság lobog,
 Kik fölemelnek porbasüllyedt népet,
 Hazát hódítanak s szent ember-jogot,
 Kik mindent, mindent a világnak adnak,
 Kincset, gyönyört maguktól megtagadnak,
 S vállalnak büszkén vértanú-keresztet:
 Az ő példájuk követői lesznek.

(*Palágyi Lajos.*)

1849 október 6-án a szabadságért haltak Aradon:

„*Kiss Ernő*, a rácok elleni háború alatt szerzett érdemeiért tábornok s utóbb altábornagy. Por- és golyó által végeztetett ki.

Aulich Lajos, Buda bevételéig hadtestvezér, utóbb hadügyminiszter. Kivégeztetett kötél által.

Damjanich János, bánsági születésű, származására szerb, a magyar seregben a rácok ellen nyert számos győzelmei után tábornok és hadtestparancsnok. Kivégeztetett kötél által.

Nagy Sándor József, tábornok és hadtestparancsnok, magát kivált Buda bevételénél tüntette ki, az elsők közt hágván vitézeivel a várbástyára. Ítélete akasztásra és jószágvesztésre szólt.

Gróf Vécsey Károly tábornok, Temesvárt az utolsó időig megszállva tartotta. Kivégeztetett kötél által.

Török Ignác, Komárom erődtitási parancsnokává, utóbb tábornokká és várcparancsnokká neveztetett ki. Szegedet ő erősítette meg. Kivégeztetett kötél által.

Lahner György tábornok, s a magyar sereg fegyverzési osztályának igazgatója, halála kötél által történt.

Knézits Károly mint kapitány az alkotmányra esküt téve, ahhoz haláláig hű maradt, az áprilisi harcokban tüntetvén ki magát, egész hadtestparancsnokságig emelkedett. Kötél által halt meg.

Pöltenberg Ernő tábornok, Szemere s Batthyány Kázmér miniszterek által követként az oroszokhoz küldetvén, irántok való bizodalma oly nagy volt, hogy Görgyeitől augusztus 11-én tartott haditanácsban a fegyverletételre szavazott. Bizodalmaért kötél általi halállal bűnhődött.

Gróf Leiningen-Westerburg Károly magyar neje által a nemzet ügyéhez köttetvén, több csatában rettenthetetlen bátorsággal tüntette ki magát. Kötél általi halállal lakolt.

Schweidel János tábornok, Pest visszafoglalása után an-

nak s utóbb Szegednek várparancsnoka volt. A nemzeti harcban kevés része volt, mégis golyóáltali halálra ítélték.

Desseffy Arisztó, a nemzeti harcosok közé lépve, utóbb kitűnő lovassági tábornokká Felsőmagyarországban hadtestparancsnokká lett. A haditörvényszék akasztófára ítélte, mit azonban Háynau agyonlövetésre változtatott.

„Ugyanezen napon Pesten az „Ujépület“ udvarán agyonlövettet *gróf Batthyány Lajos*, az első felelős független magyar miniszterium elnöke.“

A magyar mult.

A magyar, mikor multja felé fordul, nemesak emlékezni akar, hanem tanulni is. A magyar mult visszatérő mult. Helyzetei és példái tanulságosak a jelenben is, eszméltetők s helyes tettekre indítók. Mikor a multba nézünk, nem azért tesszük, mintha félnénk a jelentől, s nem azért, mintha nem tudnánk, hogy fiatal nép a jövőt akarja elsősorban s programmot vár, nemesak emlékezést. Ha mégis emlékezünk, azért van csupán, hogy helyesebb utat találhassunk a jövőnek, multtal nemesíthessük a jelent.

Mit lehetne várni az olyan nemzettől, mely elfelejtkezik nagyjairól, vértanúiról? Mit lehetne várni az olyan néptől, mely elfeledkezik azokról, akik számára az életet megőrizték és magyarabbá és gazdagabbá tették? Mit lehetne várni az olyan fiútól, aki hálátlan az örökhagyó apával szemben?

Az olyan nemzet, mely megtagadja a hagyományt, elveszti a jövőt. Nagy erő van az ősök esontjaiban és a holtak írásában, sok tanulság és sok tanítás. Nem lehet igazán jó ítélete a magyar jövőről annak, aki nem ismeri a magyar multat.

ISTEN HOZZÁD!

Bércről visszanéz a vándor,

Vígan int kies hazája,

Ott mosolyg a rónatáj,

De a messze távozóinak

Szíve vérzik, szíve fáj;

Zeng felé a búcsúszó:

„Isten hozzád, bujdosó!“

Bérc alatt áll völgyek árnyán,

Csak felhőket lát honából,

Elmerült a rónatáj:

Amde búja nem maradt el,

Szíve gyászol, szíve fáj:

Zeng felé a távol szó:

„Isten hozzád, bujdosó!“

Bérc és völgy is elmaradtak,

Felhőt sem lát már honából,

Ábrándkép a rónatáj:

Búja, mint az ég, kíséri,

Szíve vérzik, szíve fáj:

Mély keservvel zeng szava:

„Isten hozzád, szép haza!“ —

Mulnak évek, fürte ősz már,

Elfeledte rég hazája:

Am a kedves rónatáj

Sírig képben él előtte,

Szíve gyászol, szíve fáj:

S a halónak végszava:

„Isten hozzád, szép haza!“

(*Bajza József.*)

ITÉLŐSZÉK ELŐTT.

Hogy hazámat ne szeressem,	Főbe löhet, nyakasztathat,
A bitorlót meg ne vessem:	Bitófára fölakaszthat,
Hatalom nem teheti!	Ő erősebb, tegye meg!
Hogy hazámat megtagadjam,	De az érzelem honában;
Megvetés jelét hogy adjam:	Keblem titkos templomában:
Azt sem követelheti!	En urat nem ismerek!

(Bajza József.)

1919 JANUÁR 24.

Egy zászlót vittek fegyvertelenül,
 Komolyan, búsan —
 És énekeltek rendületlenül.
 És jött a sortűz, jött a puskatus,
 Villant a szurony éle
 És hullt a vér, a drága honfi vér
 Az utca holt kövére.
 A zászlót megragadták vad kezek,
 Azután csend lőn, temetői csend,
 Csak az órán a homokszem pereg.

A tépett zászló szent foszlányait
 Ha vihar volnék, most ragadnám innen,
 S óh, be jól esnék zúgva, bőgve vinnem.
 Nyargalnék velük a négy égi tájnak;
 Mint terhes föllege
 Vinném, amelyből villámok eikáznak;
 Mint vulkán pernyéjét, hamuesőt,
 Mint halálfejű lepkék seregét
 Ugy vinném és hinteném szerteszét!

E pillangók véstjósoló serege
 Ahol leszállana;
 A mező üszkös lenne s fekete.
 Akire hullana: égetné mint a láva,
 Mint jég dermesztené,
 S többé nem lenne tőle nyugovása.
 Lehullatnám az oltár küszöbén,
 Hogy felborzadjon rá
 A boldog menyasszony s a vőlegény!
 Lehullatnám a böcső közelébe,
 Hogy álmából a békés kisdéd is,
 Riadjon fel a rettentő rengésre!
 Lehullatnám a lezárt koporsóra,
 Hogy koporsója fedelét a holt
 Tépje fel e sikoltó riadóra!
 Nem élne békén egy madárfiók,
 Míg nem nőnének a megbántott földből
 Új, bosszúszomjas magyar légiók!

Ha vihar volnék... de nem vagyok vihar,
Csak könnyem csordul
A néma csendben és fogam csikordul.
A Zászlót összetépték vad kezek, —
Azóta csend van, temetői csend,
Csak az órán a homokszem pereg.

(Végyvári-Reményik Sándor.)

A magyar nők áldozatkészsége.

A magyar élet a maga ezeresztendő története folyamán nagyon sok olyan nőt adott a nemzetnek, akiknek áldozatkészsége mindenkor fáklyaként világít, példájuk követésre buzdít. Ilyen kiemelkedő alakja történelmünknek *Árpádházi szent Erzsébet*.

II. András magyar király leánya volt. 1207-ben született Pozsonyban. Már korán eljegyezték egy thüringiai (Lajos) örgróffal. Korán jelentkező mély vallásossága éles ellentétben állott korának világias szellemével. 1221-ben egybekelt vőlegényével s boldog házaselete volt. Gyermekekded vallásossága s kifogyhatatlan szeretete a szegények és betegek iránt, már gyermekkorától jelentkeztek benne. Számos kedves legenda őrzi szeretetét a szegények iránt. (A rózsákká vált kenyérdarabok, ura ágyába fekteti a belpoklost, kinek helyébe az Ur Jézus képe tűnik fel, stb.) Feljegyezték, hogy egyszer egy eladott birtok árán 64.000 aranyat osztott szét az éhségtől sújtott szegények között s kórházakat alapított. Mikor férje elhunyt, várából kiűzték, s három évig maga is a nyomorgók kenyerét ette, s nem engedte, hogy édesapját, a magyar királyt értesítsék helyzetéről. Amikor elhunyt ura rokonságával ki egyezett s megkapta Marburgot és környékét, ezidőtől fogva ismét csak a szegényeknek és betegeknek élt. Ha lehet mai szóval élni, ő volt az első igazán szociális magyar szent.

Nagy áldozatkészséget látunk IV. Béla király leányának, *Árpádházi boldog Margitnak* lelkében is. Jól tudjuk, hogy szülei azért ajánlották őt az Istennek, hogy segítse meg a tápusztításban tönkrement ország felépítésében. A gyermekleány, aki buzgón teljesítette szerzetesi kötelességeit, két ízben is feleségül kérte egy-egy szomszédos ország királya. De ő hű akart maradni — még szülői akarata ellenére is — atyjának tett fogadalmához, s inkább megmaradt égi vőlegénye, Krisztus mellett, mint földi boldogságot választotta volna.

Nem kisebb áldozatot hozott hitéért és hazájáért a nápolyi Anjou családból magyar királylánnyá lett *Hedvig* (a lengyelek szentje), akit mint Nagy Lajos király leányát Habsburg Károly német császár fiával jegyezték el. Bár na-

gyon szerette völegényét, mégis, mikor arról volt szó, hogy az akkor még pogány litvánok fejedelmét népével együtt áttérítse, feleségül ment a litván fejedelemhez, az első Jagellóhoz.

Nem maradt el áldozatkészségben mögöttük Hunyadi János felesége, *Szilágyi Erzsébet* sem, aki bár mint gyöngéd édesanya nevelte gyermekeit (László és Mátyás), férje háborúi alatt vezette és okosan kormányozta a nagykiterjedésű birtokokat, gyűjtötte a jövedelmet férjének, a nagy Hunyadinak hadivállalkozásaihoz. Egy ízben, amikor a szerencsétlen várnai csata után férjét a szerb Drakul vajda elfogta, nem kevesebb, mint 80.000 aranyat gyűjtött össze s fizetett ki ura váltságdíjául.

Külön kell megemlékeznünk Rozgonyiné *Szentgyörgyi Cicelléről*, aki nemcsak jó édesanya, hűséges feleség volt férje oldalán, s védte meg egyszer férjével a magyar király, Zsigmond életét is, de aki birtokainak minden jövedelmét a török elleni harcokra áldozta, megvonva magától minden fényűzést.

A szomorúemlékű Mohács hősi halottainak eltemetője, *Kanizsai Dorottya* is híres volt áldozatkészségéről. Dúsgazdag asszony volt s a nála szolgáló szegény leányokat kiházásította, a nemes ifjakat szolgálatukért birtokkal jutalmazta, sorban építtette a templomokat s feljegyezték róla, hogy páratlan bőkezűsége mindenütt megnyilvánult, ahol a fájdalom, a nélkülözés és a szenvedés ostromozta az embereket. S minél több jót cselekedett, öröme annál tisztább, lelkesedése annál nagyobb lett.

A többiek már közelebb vannak hozzánk, közismertek, csak nevüket soroljuk fel: *Zrinyi Ilona*, *Lorántfy Zsuzsanna*, *Brunswick Teréz*, gróf *Teleki Blanka*, *Veres Pálné Beniczky Erzsébet* stb.

Ezek csak azok a nagyok voltak, akiknek nevét feljegyezte a történelem. De hány száz és ezer azok száma, akik egyszerűségükben névtelenül maradtak, bár áldozatkészség szempontjából semmivel sem maradtak az említett magyar nagyasszonyok mögött. Álljon előttünk emléküik nemesítő, buzdító példaként!

Magyar hősök és vértanúk.

Julián barát és társai.

Szécsi Dezső (Károly Róbertet mentette meg azzal, hogy ruhát cserélt vele: a támadó oláhok a királynak nézve ölték meg, míg az elmenekülhetett.)

Szentgyörgyiné Rozgonyi Cicelle (Galambócnál ő mentette meg Zsigmond királyt.)

Dugonics Titusz: (Nándorfehérvár 1456-i ostrománál magával rántotta a mélységbe a lófarkas zászlóval felkúszó hatalmas törököt.)

Hunyadi János „a kereszténység védőpajzsa“. A déli harangszó. *Kapishirán János*.

Fráter György (Kétszínű politikával vádolták, bár ő volt a két részre szakadt magyarság első államférfia, aki egyesíteni akarta a magyarságot. Alvincen ölték meg orozva Castaldo emberei = 1551.)

Jurisics Miklós (Kőszeg várának hős védelmezője = 1532)

Losonczy István (Temesvár hős védelmezője = 1552.)

Szondy György (Drégely várát védelmezte mindhalálig = 1552.)

Dobó István és az egri nők (Bornemisza Gergely és társai-val Eger várát védték diadalmasan a török ellen = 1552.)

Zrinyi Miklós, a szigetvári hős; (Szigetvár hős vértanúja = 1566.)

A törökké nem lett jobbágyság (minden elnyomás dacára is megmaradt magyarnak a török uralom alatt!)

A elhurcolt rabok és foglyok százezrei!

Gyulai Pál erdélyi főúr.

Zrinyi Miklós, a költő. (Ne bánts a magyart!)

Thököly Imre, *Zrinyi Ilona II.* *Rákóczi Ferenc* s a többi kuruc hősök.

Budavár hős hajdúi, huszárjai (Vak Bottyán, Petneházy Dávid, Fiáth János stb.)

Mádéfalva vértanúi (1764 január 6-án a császáriak meg-tizedelték e községet.)

Kinizsi Pál (Mátyás legyőzhetetlen hadvezére, molnár-legényből lett azzá.)

A Martinovics-féle összeesküvés ártatlan író rabjai. (Kazinczy, Bacsányi stb.)

Simonyi és Nádasdy, a legvitézebb huszárok.

Széchenyi István gróf. („a legnagyobb magyar“!)

Görgey Artur (egy életen át viselte az „áruló“ nevet ártatlanul.)

Kossuth Lajos (a turini remete.)

Batthyány Lajos gróf és az *aradi vértanúk*: Kiss Ernő, Vécsey Károly gróf, Schweidel József, Pöltenberg Ernő, Damjanich János, Leiningen-Westerburg Károly gróf, Nagy Sándor, József, Lahner György, Lázár Vilmos, Aulich Lajos, Kné-zich Károly, Dessewffy Arisztid, Török Ignác, Csányi László, Perényi Zsigmond br., Szacsavay Aurél, Jeszenák János br. stb.

Kufstein rabjai. (Teleki Blanka grófnő, Brunsvick Teréz, a magyar nőnevelés apostolai.)

A nagy márciusi ifjúság. (1848—49.)

A magyar költők és írók (Arany János, Madách Imre, Jókai Mór, br. Kemény Zsigmond, Petőfi Sándor stb.)

A világháború neves és névtelen százezrei (vörös öröögök, a csukaszürkék.)

A forradalmak nagy vértanúi (gróf Tisza István, Návay Lajos br. stb.)

Az elszakított magyarság százazrei (akik kitartottak magyarságukban.)

A munkácsi vértanúk (1939. január 6.)

Kárpátalja hősei (1939 március 15—20.)

Dél-Bácska megszállásának hősei (1941. április 11—15.)

A II. világháború magyar hősei.

Részletesen kidolgozott TANÍTÁSOK

a népiskola VII. és VIII. osztályai számára
az új tanterv alapján
ára P 5.40

Megrendeléseket a pénz előzetes beküldése vagy utánvét mellett eszközölünk.

Figyelem!

Felhívjuk Előfizetőink figyelmét a kiadásunkban megjelent, alant felsorolt könyvekre.

Beszéd- és értelemgyakorlati mintatanítások, tekintettel az értelmi és akarati nevelésre (60 mintatanítás) 300 oldal	4.50
Egészségtani mintatanítások (50 mintatanítás)	3.20
Magyar Medence	1.20
Népművelődési előadássorozat I., II., III. (170 előadás) 536 oldal. A három kötet csak	6.80
Először igazság, azután béke. 340 oldal	2.—
Időszerű népművelési előadások (40 előadás)	4.80
A Magyar-medence földrajza (Tájégségekben)	3.60

Könyveket a pénz előzetes beküldése, vagy utánvét mellett szállítunk.

Előfizetési díj egy évre P 7.20.

Megrendeléseket az előfizetési díj beküldésével fogadunk el.
Megrendelhető: Szeged, Kálvária-utca 7. Szerkesztőség: Szeged, Gyertyámosi-utca 6.

Címváltozásnál kérjük az új és régi címet is közölni.
Mutatványszámot nem küldünk.

Felvilágosításokat készséggel adunk, kérjük azonban válaszbélyeg, vagy válaszos levelezőlap beküldését.